

SÛRELERİN İSİMLERİ

Dr. Ahmet BEDİR
Harran Üniv. İlahiyat Fak.
Tefsir Anabilim Dalı Öğr. Gör.

Kur'an'daki sûrelerin isimlendirilmesinin neye dayandırılarak yapıldığı, tevkiî mi yoksa içtihadî mi olduğu merak edilen bir konudur. Tefsir Usûlü veya Kur'an İlimleri'yle ilgili – en ayrıntılı olanları da dahil- eserlerde bu sahada yapılmış detaylı etüt mevcut değildir. Mesela, Zerkeşi (794/1392), sûrelerin isimlerinin tevkiî mi yoksa içtihadî mi olduğunun araştırılması gerektiğini söylerken (Zerkeşi-Burhan, I, 270), Suyutî (911/1505) de sûrelerin içtihadî isimleriyle ilgili olarak, konuyu fazla uzatmamak düşüncesiyle ayrıntıya girmez, ancak “sûrelere verilen isimlerin hikmeti üzerinde düşünmek gerekir, çünkü bunlar, hadislere dayanan kuvvetli delillere muhtaçtır” der (Suyutî-İtikan, I, 52). Öte yandan bir kısım müsteşrikler de Kur'an sûrelerinin isimlerinin daha sonraki asırlarda konmuş olduğunu iddia etmek suretiyle Kur'an'ın sıhhatine itiraza yöneldikleri görülmektedir. Gerçekte isimle müsemma aynı şeyler olmadığından “sûrelerin isimleri meselesi” esasa ilişkin bir mesele olmamakla birlikte, ismin müsemmayı da etkileye bileceği, dolayısıyla bir kısım zihinlerin karışabileceği göz önüne alındığında konumuzun önemi ortaya çıkmaktadır. Makalede Kur'an'daki sûrelerin gerek tevkiî gerekse içtihadî isimleri, İmâm Muşaf' taki sûre isimlerinin tevkiî olup olmadığı meselesi, Rasûlullah döneminde bu isimlerin neden belirtilmediği hususu ve nihayet her sûrenin isminin hadîs ve eşerden imkân ölçüsünde delillendirilişi gibi konular yer almaktadır.*

* Not: Bu makalede, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin transkripsiyon işaretleri esas alınmıştır.

a. Çalışmada takip ettiğimiz metod

Kur'an-ı Kerim'de sûrelerin isimlerini bildiren herhangi bir ayet bulunmadığı gibi, Sünnet'te de "şu sûrenin ismi şudur" şeklinde herhangi bir beyan mevcut değildir.

Bunun için biz konuyu *Kütüb-i Tis'a ve Zevâid Kitapları*'mdan, *Mu'cem* ve *Muşanneflerden* araştırmaya çalıştık. Sûrelerin isimlerini *Hadîş, Eşer...* gibi haberlerden araştırırken, hadis kitaplarındaki *Fezâilu'l-Kur'ân* kısımlarına veya bu konudaki müstakil hadis kitaplarına, *Esbâb-ı Nüzûl* bildiren hadislere, yine hadis kitaplarının "*Namazlarda ne kadar Kur'an okunacağı*" bildiren kısımlarına bakarak tespit etmeye çalıştık. Sûrelerin faziletine dair Übey b. Kâ'b'dan gelen rivayetler çok tenkid edilmişse¹ de Übey b. Kâ'b'ın Kur'an konusundaki bilgisi müselleme olduğu için², sahih hadis kitaplarında bulamadığımız kimi sûre isimlerini -ki Übey, Kur'an'daki Sûre isimlerinin hepsini zikretmiştir³- diğer eserlerde onun rivayet ettiği hadislere isnad ettik. Böylece takip ettiğimiz metod, elimizdeki mevcut Muşaf'larda geçen Sûrelerin isimlerini, "hadîş" ve "eşer"lerdeki ve ilk hicrî asırlarda sahabe ve taibinin kullanılış biçimleriyle tespit edip, İmâm Muşaf'taki⁴ sûre isimlerinin sözünü ettiğimiz çerçevede delillerini bulmak şeklinde özetlenebilir. Bu arada "el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-hadîşi'n-Nebevî (Concordance et Indices de la Tradition Musulmane)" adlı eserin sekizinci cildinde yer alan "Fihrisu Esmâ'i Süveri'l-Kur'âni'l-kerîm ve Âyâtihî" bölümünden büyük ölçüde istifade ettiğimizi söylemek yerinde olacaktır.

1- Not: Kurtûbî (671/1273), Übey b. Kâ'b'dan ve sair kimselerden "sûrelerin faziletleri"ne dair rivayet edilen hadislerin mevzu olduğunu belirtmekte ve el- Vâhidî'nin sûrelerin faziletleri konusundaki hadisleri tefsirine almasını da kinamaktadır. (Kurtubî-Tefsir, I, 56-57). İbn Hıbbân (354/965) İbn Mehdevî'nin Meysere b. 'Abdirabbih'e "Kim şu sûre veya şu ayeti şu kadar okursa, şu kadar sevap kazanır şeklindeki hadisleri nereden çıkardın?" sorusu üzerine Meysere'nin "Kur'an'ın faziletine karşı rağbeti artırmak için bu sözleri uydurdum" dediğini nakleder. (İbn Hıbbân-İ'âfâ, I, 64).

2- Not: Resulüllah'ın (s.a.v.) vefatından önce Kur'an'ı iki defa Übey b. Kâ'b'a okuduğu nakledilmektedir. (bkz. Mukaddimetan, s. 74).

3- Bkz. Mukaddimetan, s. 64-74).

4- İmâm Muşaf: Hattı, Zeyd b. Şâbit'e ait olan ve Hz. Osman'ın kendisi için bıraktığı mushaf'a denir. Fakat İmâm Muşaf, daha zahir olan görüşe göre Hz. Osman'ın, Medine'de kendisi için bıraktığıyla birlikte Mekke, Şam, Kûfe, Basra ve diğer yerlere de istinsah edip gönderdiği her mushaf'ın özel adıdır (bkz. Tehânevî, II, 837).

b. Süre isimlerinin tevkiî olup olmadığı meselesi

Cumhur İmam Muşaf'taki süre isimlerinin tevkiî⁵ olduğu görüşünü benimsemiş az sayıdaki bazı şahıslar ise bu isimlerin içtihadî olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Öncelikle şunu belirtelim ki, İslam tarihi boyunca İmâm Muşaf'taki süre isimlerini herkes kullanmadığı gibi, kimsenin bunlara itiraz ettiği de görülmemiştir. O halde İmâm Muşaf'taki isimlerin "Telakkî bi'l-Ğabûl", "Sukûtü İcma" sûretiyle benimsendiğini ve bu isimlerin tevkiî olduğunu mecburen kabul etmememiz gerekmektedir. Hz. Peygamber'in (as), vahiy kâtiplerine, nazil olan her ayeti ait olduğu süreye koymalarını emretmesi⁶, vahyin ilk nazil olduğu dönemde müşriklerden, "Kur'an" veya onun "on süresi" veya "bir süresi" kadar nazire getirmelerinin istenmesi, -ki süreler belli olduğu için "süre"⁷ denmektedir-, sürelerin ilk dönemlerden beri manevî bir tevâtürle isimlerinin bilindiği konusunda bize önemli ipuçları vermektedir.

Zerkeşî, "sürelere verilen isimler tevkiî olmasaydı, süre hakkında bilgiye sahip olan kimseler, süreye uygun düşecek mânâlardan değişik isimler bulup çıkaracağından dolayı bir disiplinsizlik hakim olabilirdi" der⁸ ki, bu ifadeden onun sürelerin tevkiî olduğu kanaatinin ağır bastığını zannediyoruz. Suyûtî ise süre isimlerinin, haklarında varid olan Hâdiş ve Eşerlerden dolayı tevkiî olduğunu açıkça söylemiştir.⁹

Cumhura göre Kur'an sürelerinin isimleri tevkiîdir, zira Hz. Peygamber her süreye özel bir isim vermiştir.¹⁰ Rasulüllah'ın (s.a.v.), ileride her süre için ayrı ayrı serd edeceğimiz hadisleri, bu tezi doğrulamaktadır.

5- Not: "Tevkiî" kelimesi وقف köktünden gelip "tef'îl" kipinde, "vahye dayalı, bizzat Allah tarafından gelen bir emrin Cibril vasıtasıyla Resulüllah'a öğretilmesi" anlamını taşımaktadır ki bu takdirde süre isimleri vahye müsteniddir.

6- Tirmizî-Sünen, "Tefsîr" 9/1; Eb Davud-Sünen, "Şafât" 122.

7- F. BUHL, muhteva bakımından "süre" kelimesinin, "Kur'an" tabirinin başlangıçta ifade ettiği mânasıyla aynı olduğunu, fakat dilin daha sonraki kullanımında iki kelimenin birbirinden ayrıldığını ve "Kur'an"ın, *yazı ile tespit edilmiş ve bir araya getirilmiş vahiylerin adı olduğunu*, "Süre"nin ise, *başlangıçta her biri bir vahye delalet eden, fakat Kur'an'ın bir çok vahiyler veya vahiy parçalarından teşekkül eden kısımlarını ifade ettiğini* söylemişse de buna katılmak mümkün değildir. Bkz., F. BUHL, "Kur'an", MEB İslam Ansiklopedisi, XI, 48. Yine diğer bir müsteşrik Watt, süre kelimesinin ilk anlamının "Vahiy" yada "Kutsal kitap metni" anlamına gelebileceğini söyler. Fakat bu açıklamasında bir tutarsızlık içinde olduğu hemen ortaya çıkmaktadır. (bkz. Watt- Kur'an'a Giriş, s. 74).

8- Zerkeşî-Burhan, I, 270.

9- Suyûtî-İtkan, I, 52. Ayrıca bkz., Tehânevî, I, 658.

10- Muhammed Salim, I, 83.

c. Süre isimleri tevkiîse Rasulüllah döneminde bu durum neden belirtilmemiş olabilir?

Kur'an'ı, başka şeylerden tecrid etme emrini bizzat Rasulüllah (s.a.v.) vermiş, hatta ilk dönemde kendisinden naklen Kur'an'dan başka hiçbir şeyin yazılmamasını emretmiş ve böylece kendi hadislerinin dahi yazılmasını yasaklamışlardı.¹¹ Çünkü Kur'an'dan olmayan kelime veya cümlelerin zamanla Kur'an'a karıştırılarak tahrifat ve bozulmaya sebep olması gibi dinî bir sakıncayı göz önünde bulundurmüşlar ve Kur'an'ın yazılmasına dikkat etmişlerdi ki, bu tavsiye ve özenin nice önemli faydaları ve hayırlı sonuçları daha sonra görülmüştür.¹² Ancak müteakip zamanlarda "benzeme ve karışma" sakıncası ortadan kalkınca bu yasaklamanın sebebi de ortadan kalkmış, günümüzde olduğu gibi Kur'an'ın –yine ayetler çerçevesinin dışında olmak şartıyla- içine, süre isimleri de olmak üzere bir kısım işaret ve süslemelerin yapılmasında herhangi bir mahzur görülmemiştir.¹³

'Abdullah b. Mes'ûd (ra) şöyle demiştir: *Kur'an'ı tecrid edin, ondan olmayan hiçbir şeyi ona katmayın.*¹⁴ Sahasında uzman "garîbu'l-ḥadîş" yorumcularına göre bu "tecrîd" kelimesi, "noktalama", "îrâb" vb. işaretlerden ve "ḥadîş ve sair şeylerden onu ayıklayın" anlamına gelmektedir.¹⁵ İbn Teymiyye (728/1327), Sahabe ve diğer ülemanın Kur'an'ı tecrid kapsamında Muşâflara "süre isimlerinin" yazılması, "her beş ayetin sonuna *ḥams* kelimesi veya onu hatırlatan "ع" harfi konması (taḥmîs)", "her on ayetin sonunda *âşere* kelimesinin veya bu kelimenin baş harfinin (ع) yazılması (ta'şîr)"¹⁶ gibi işlemlerin Kur'an içerisinde yapılmaması hususuna dikkat çektiklerini bildirir.¹⁷ Muşâflar üzerine müstakil bir kitab yazan İbn Ebî Dâvûd (h. 316) da, Kur'an'ı tecrid gayesiyle, süre isimlerinin yazılmadığını, ve sürelerin sonlarına süre isimlerinin yazılmasının kerih görüldüğünü rivayet etmektedir.¹⁸ Yine muasır yazar Mennâ' el-Ḳaṭṭân söz konusu sebepten dolayı ancak hicrî üçüncü asırdan sonra tedricen süre isimlerinin mushaflara yazılmaya başladığını belirtir.¹⁹ Bunlardan anlaşılacağı üzere ilk devirde *Kur'an'ı tecrîd*' gayesiyle süre isimlerinin –şimdi olduğu gibi- Muşâflara yazılmaması, isimlerinin "tevkiîfî" olup olmadığı problemini orta çıkarmıştır.

11- Bkz. Müslim, "Zühd" 72; Tirmizî-Sünen, "İlim" 8, 13; İbn Mace-Sünen, "Muḳaddime" 4; Ahmed b. Hanbel-Müsned, III, 12, 21, 39, 56; Darimî-Sünen, "Muḳaddime"25, 46.

12- Elmalılı, I, 26.

13- Bkz. Elmalılı, I, 26.

14- Heysemî-Zevaid, VII, 158; İbn Ebî Şeybe-Musannef, VII, 199; İbn Mansur-Sünen, II, 299.

15- İbn Esir-Nihaye, I, 256.

16- Zerkanî-Menahil, I, 410.

17- İbn Teymiyye-Fetava, XIII, 105.

18- İbn Ebî Davud, s. 138.

19- Mennâ'u'l-Ḳaṭṭân, s. 101-102.

d. Sürelerin isimlendirilme tekniği hakkındaki bazı hadis ve değerlendirmeler

‘Abdullâh b. Mes’ûd gibi kimi sahabelerin Rasulü Allah döneminde sürelerin esas isimlerinin yanısıra diğer bazı isimleri de kullandıkları, bunların bir kısmının lakab²⁰ mahiyetinde olduğu göze çarpmaktadır²¹. Yine Rasulü Allah’ın (s.a.v.) bazı süreler hakkında, “Bana bugün bir kısım ayetler indi” deyip, süreleri ayetler şeklinde ifade ettiği de olmuştur.²² Diğer bir husus da sürelerin isimlerinin kullanılış şeklidir ki, bu konuda bazı hadislerde önemli bazı ifadeler yer alır. Enes b. Mâlik’in rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ne el-Bakara Süresi deyin, ne Âl-i ‘İmrân Süresi deyin, ne en-Nisâ Süresi deyin. Lakin içinde el-Bakara’nın zikredildiği süre, Âl-i ‘İmrân’ın zikredildiği süre (deyin) ve diğer Kur’an süreleri için de hep böyle söyleyin.”²³ Tabiinden Süleymân b. Mihrân (h.147), Haccâc’ın minberde: “İçinde el-Bakara’nın zikredildiği süre, içinde Âl-i ‘İmrân’ın zikredildiği süre, içinde en-Nisâ’nın zikredildiği süre” dediğini işitince sürelerin bu şekilde adlandırılıp adlandırılmayacağını tabiinden İbrâhîm b. Yezîd’e (h. 96) sormuş o da, yine tabiinden Abdurrahmân b Yezîd’den (h.83) naklen İbn Mes’ûd’un aynı şekilde dediğini rivayet etmiştir.²⁴ A’meş’in dediğine göre, Haccâc b. Yûsuf bu konuda: “*Lâ tekûlû sûretu’l-bakara..*” (el-Bakara Süresi demeyin..) ifadesini kullanmıştır.²⁵ Camî’ b. Şeddâd ise: “Biz bir gazvede idik. İçimizde Abdurrahmân b. Yezîd de vardı. İnsanlar arasında ‘el-Bakara Süresi’ ve ‘Âl-i ‘İmrân Süresi’ denmesinin hoş karşılanmadığı sözü yayıldı. ‘İçinde el-Bakara’nın zikredildiği süre’, Âl-i ‘İmrân’ın zikredildiği süre’ deyin diyorlardı.”²⁶ Beyhağî (458/1066) ise zayıf bir senedle benzer bir hadisi şöyle nakleder: Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “el-Bakara Süresi, Âl-i ‘İmrân Süresi, en-Nisâ Süresi demeyin ve yine Kur’an’ın herhangi bir süresi için de bu şekilde tesmiyede bulunmayın. Bilakis, ‘el-Bakara’nın zikredildiği

20- Not: Sehâvî, Cemâlû’l-Kurrâ’ adlı kitabında “Elkâbu süveri’l-Kur’an” başlığı altında sürelerin isimlerini vermiştir. (Sehavî-Cemal, I, 36). Bundan anlaşılacağı üzere, o, sürelere “isim” yerine “lakab” verme şeklini benimsemiştir.

21- Mesela: ‘Abdullâh b. Mes’ûd, Rasulü Allah’ın kendisine Âl-i Hâmîm yani el-Ahğâf’tan “şelâşine=otuz ayetli” sürelerinden öğrettiğini ve o zaman sürelerin ekseri 30 ayet olduğu için, isimlerine “şelâşine” dediğini beyan etmiştir. (Ahmeb b. Hanbel-Müsned, I, 401, 419, 421, 452). Yine İbn Mes’ûd’un, “Biz Resulü Allah devrinde bu süreye (Mülk Süresi’ne) “el-Mâni’a” derdik” (Hesemî-Zevaid, VIII, 127) kabilinden beyanları sahabenin bazı süreleri, içtihadî bir yaklaşımla değişik isimlerle de isimlendirdiklerini göstermektedir.

22- Mesela: ‘Ukbe b. ‘Âmir (ra) Resulü Allah’ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Bana ayetler indi ki hiç misli bulunmaz: (bunlar) *Kul ‘e’ûzu bi rabbi’l-felağ* (sürenin sonuna kadar) ve *Kul ‘e’ûzu bi rabbi’n-nâs*”tır ki burda “Felağ ve Nâs” için, “süreler” yerine “ayetler” ifadesi kullanıldığı müşahade edilmektedir (bkz. Müslim “Müsâfirîn” 265).

23- Heysemî-Zevaid, VII, 157. Not: Bu hadisi Taberânî, Evsağ’ında rivayet etmiştir; senedinde ‘Abîs b. Meymûn vardır ki “metrûk”tur. (bkz. Heysemî-Zevaid, VII, 157).

24- Buhârî, “Hac” 138; Müslim, “Hac” 306; Neseî, “Menâsik” 226.

25- Müslim, “Hac” 306.

26- Suyutî-Tefsir, I, 18.

sûre', 'Âl-i 'İmrân'ın zikredildiği sûre', 'en-Nisâ'nın zikredildiği sûre' deyin ve diğer her bir Kur'an sûresi için de aynı şekilde söyleyin."²⁷ Ayrıca Beyhakî İbn Ömer'den sahih bir senedle Rasulü Allah'tan yine buna benzer bir hadisi şu şekilde rivayet etmiştir: "el-Bakara Sûresi, demeyin. Lakin, el-Bakara'nın zikredildiği sûre, deyin."²⁸ Büyük müfessir Taberî (310/922) de, "İçinde el-Bakara'nın zikredildiği sûre" ifadesini kimi sûreler için benimsemiş olacak ki, el-Bakara Sûresi'nin tefsirine "*el-kavlu fî tefsîri's-sûreti'l-letî yuzkeru fihâ el-Bakara*" diyerek başlamıştır.²⁹ Fakat bu tabiri, -hadiste ifade edildiği gibi- bütün sûreler için, meselâ Âl-i 'İmrân, el-Mâide, el-En'âm sûrelerinde kullanmamış, en-Nisâ, el-A'râf, el-Enfâl, et-Tevbe, Yûnus vb.sûreler için ise, el-Bakara Sûresi'ndeki ifadeyi kullanmıştır.³⁰

Buhârî, Sahîh'inin "Fezâilü'l-Kur'an" bölümünde "*el-Bakara Sûresi*", "*Şu veya bu sûre*", "*Demekte Beis Görmeyenler*" diye bir "bab" açıp, Ebû Mes'ûd el-Enşârî (ra)'den Hz Peygamber'in şu hadisini kaydetmiştir: "el-Bakara Sûresi'nin sonunda iki ayet vardır ki her kim bunları bir gecede okursa, onlar o kimseye kifayet ederler"³¹ Buhârî'nin bu "bab"ı açmasının sebebi, "Bakara Sûresi, demeyin, bilakis el-Bakara'nın zikredildiği sûre, deyin" denmesi şeklindeki rivayet ve görüşleri reddetme gayesini taşımaktadır.³²

Âlûsî (1270/1853), cumhurun bu sûrenin "el-Bakara Sûresi" şeklinde isimlendirilmesine izin verdiğini belirtir ve bu yasağın, kâfirlerin (inek sûresi! kadın sûresi! örümcek sûresi! şeklinde) istihza etmesinden dolayı İslam'ın bidayetinde olmuş olabileceğini söyler.³³ Bu hadislerde zikredilen farklı ifadeleri değerlendirecek olursak, Kur'an'a karşı bir edep ifadesi olarak "el-Bakara Sûresi", "el-^fAnkebût Sûresi" vb. sûreler için kısmen "İçinde el-Bakara'nın zikredildiği sûre", "İçinde el-^fAnkebût'un zikredildiği sûre" şeklinde ifade etmek daha uygun olacaktır. Fakat bu tabirleri her sûre için kullanmak kanaatimizce gerekmemektedir. Zira "Âl-i 'İmrân Sûresi" demenin ne mahzuru vardır! Âl-i 'İmrân kutsî bir aile değil midir? Zaten bu konuda serd edilen hadislerin sahih olanı ise sadece el-Bakara Sûresi'ni kapsamaktadır.

27- Beyhakî-Şuab, II, 519.

28- Beyhakî-Şuab, II, 519.

29- Taberî-Tefsir, I, 86.

30- Taberî-Tefsir, IV, 223; VIII, 115; IX, 168; X, 58; XI, 79.

31- Buhârî, "Megâzi" 12, "Fezâilü'l-Kur'an" 10, 27, 34; Müslim, "Müsâfirîn" 254-256; Eb Davud-Sünen, "Şehrü ramazân" 9; Tirmizî-Sünen, "Şevâbü'l-Kur'an" 4; İbn Mace-Sünen, "İkâme" 183; Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'an" 14, Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 118, 121, 122.

32- Aynî, XX, 52.

33- Alûsî-Tefsir, I, 98.

e. Sahabe ve Tabiin'in sûrelerin adlarının kullanılmasında takındıkları bazı tutumları

Kimi sahabe ve tabiinin sûrelere içtihadî isimler verdiğini, yapmış olduğumuz araştırmada müşahade ettik. Buhârî, Sa'îd b. Cübeyr'in (h.94) şöyle dediğini rivayet eder: İbn Abbâs'ın yanında el-Ğaşr Sûresi'nden söz etmiştim. "Bu sûreye *Benî Nađîr*, de!" diye mukabelede bulundu³⁴.

Sahabe ve tabiinin bazen sûrelerin isimlerini kendi aralarında tashih ettiklerine şahit olmaktadır. Tabiinden Sa'îd b. Cübeyr (h. 94) diyor ki: İbn Abbâs'a: "et-Tevbe Sûresi nedir?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "-Bilakis o el-Fâđihâ'dır (İslam düşmanlarını rezil eden sûredir)..." Ben tekrar sordum: "-Ya el-Enfâl Sûresi?" "Bu, dedi, el-Bedr Sûresi'dir." Ben tekrar sordum: "-Pekâla el-Ğaşr Sûresi?" "-O da, dedi, Benî Nađîr (sûresidir); Benî Nađîr Yahudileri hakkında indi."

Sahabenin, bazen bizim de günlük hayatta sıkça yaptığımız gibi, asıl sûre isimlerini kullanmayarak sûreleri başları itibariyle tanımladıklarına şahit olmaktadır. Bu durum, daha çok sürenin başındaki bir veya daha fazla kelimeyi zikretmek sûretiyle olmuştur. Ebû Vâkid el-Leyşî (ra), Rasulüllah'ın Bayram namazında Kâf ve İktebet (sûrelerini) okuduğunu rivayet etmiştir.³⁵ Aynı hadisi, Müslîm Şâhih'inde farklı olarak "İktebeti's-sa'atu", "Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd" şeklinde kayderken³⁶ Ebû Dâvûd "İktebeti's-sâ'atu ve'n-şakka'l-kamer"³⁷ ve Ahmed b. Hanbel ise "Kâf ve'l-Kur'an" şeklinde kaydetmiştir.³⁸ Eb Dâvûd ise bir yerde sadece "Kâf" olarak rivayet etmektedir.³⁹

Yine Buhârî'nin kaydettiğine göre İbn Mes'ûd, et-Talâk Sûresi'ne "en-Nisâü'l-kuşvâ" adını vermiş⁴⁰ ve "en-Nisâü'l-kuşvâ"nın da "et-Tûlâ (en-Nisâ Sûresi)"dan sonra indiğini rivayet etmiştir.⁴¹ Dâvûdî, et-Talâk Sûresi'ne bu isimin verilmesini hoş karşılamamış, "el-Kuşvâ" kelimesinin hiç duyulmadığını, Kur'an'da hiçbir sûreye ne Kuşvâ ne de Şuğrâ denildiğini görmediğini söyler. İbn Hacer ise; Dâvûdî'nin bu sözü, mesnedi olmadan, bu konudaki hadisleri reddetmektedir, kışâr ve tıvâl kelimeleri nisbî kelimelerdir; mesela Buhârî; Zeyd b. Şâbit'ten bir

34- Buhârî, "Megâzi" 14, "Tefsîr" 59/1; Müslîm, "Tefsîr" 31. Not: Aynı zaman bu hadisin kendisi Etbau't-Tabiin'den olan Hüseyim (h.183)'in rivayet ettiği bir hadiste mütabaatı da vardır. Not: İbn Hacer, buradaki "haşîr"den muradın kıyamet günü olmayıp, Beni Nađîr'in yurtlarından sürülmesi olayı olduğunu vurgulamak için sûreye "Benî Nađîr Sûresi" denmesini arzu etmiş, "Ğaşr Sûresi" denmesini ise kerih görmüştür. (bkz. Suyûtî-İtkan, I, 55).

35- Beyhakî-Şuab, II 479.

36- Müslîm, "İdeyn" 12.

37- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 245.

38- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 269, IV,416.

39- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 245.

40- Suyûtî-İtkan, I, 55.

41- Buhârî, "Tefsîr" 2/41, 65/2; Neseî-Sünen, "Talâk" 56; Eb Davud-Sünen, "Talâk" 47; İbn Mace-Sünen, "Talâk" 7.

rivayetinde “iki uzun sûreden biri” ifadesini kullanmış ve bundan “A’râf Sûresi”ni kasetmiştir,⁴² der.

f. Genel isimler

Sûrelerin esas isimlerinin yanısıra uzunluklarına göre “es-Seb’u’-t-Ŧuvel/Ŧivâl”⁴³, “el-Mîûn”, “el-Meşânî” ve “el-Mufaşşal”⁴⁴ şeklinde isimlendirildiğini ve bunlara faziletlerine göre de bir kısım lakablar verildiğini müşahade etmekteyiz. Ahmed b. Hanbel, bu kabilden isimlerin içinde zikredildiği şu rivayete yer vermiştir: “Rasulullah (s.a.v.) ‘el-Mufaşşal’ sûrelerden on sekiz, ‘Âl-i Hâmîm’den iki sûre okurdu.”⁴⁵ Vâsile b. el-Eska’ın anlattığına göre Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bana Tevrat’a bedel ‘yedi’ (es-Seb’u’-t-Ŧuvel), Zebûr’a bedel ‘el-Mîûn’, İncil’e bedel ‘el-Meşânî’ verildi ve nihayet ‘Mufaşşal’ (Sûreler) ile tafdil edildi.”⁴⁶ Bunun benzeri bir başka rivayette “Allah (c.c.), bana Tevrat’a bedel es-Seb’i, İncil’e bedel er-Ra’ât’tan eŦ-Ŧavâsîne kadar olan sûreleri, Zebûr’a bedel eŦ-Ŧavâsîn ile el-Havâmîm arasındaki sûreleri ve bir de el-Mufaşşal sureleri verdi.” buyurmuşlardır.⁴⁷ Bundan başka “el-Havâmîm/Zevâtü’l-havâmîm”, “eŦ-Ŧavâsîn”, “eŦ-Ŧavâsîm”, “el-Müsebbihât” ve “el-Mu’vvizetân”, el-Mu’vvizât”, “Zevâtü’r-râ”⁴⁸ isimlerinin de kullanıldığını görürüz. Enes’in (ra) rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) iki hadisinde şöyle buyurmuştur: “el-Havâmîm, Kur’an’ın ipekli süsüdür (dîbâcu’l-Kur’an)”⁴⁹ “el-Havâmîm cennet ravzalarından bir ravzadır”⁵⁰ İrbaz b. Sâriye’nin (ra) anlattığına göre de Rasulü Allah (s.a.v.) her zaman uyumadan önce el-Müsebbihât’ı okur ve şöyle derdi: “Onların içinde bir ayet vardır ki bin ayete bedeldir.”⁵¹

42- Suyutî-İtkan, I, 55.

43- Not: “es-Seb’u’-t-Ŧuvel=yedi uzun sûre”in hangi sûreler olduğu hakkında ihtilaf vardır. İbn ‘Abbâs’a göre bunlar, el-Bakara, Âl-i İmrân, en-Nisâ, el-Mâide, el-Enâm, el-A’râf ve Yûnus sûrelerini kapsamaktadır. (bkz. Beyhakî-Şuab, II, 466). Bu bağlamda yedinci Sûrenin “el-Kehf” veya el-Enfâl-el-Berâ’e olduğu da rivayet edilmektedir. (Tahir el-Cezairî, s. 166). Büyük bir topluluk, “es-Seb’u’-t-Ŧuvel”in, ilki el-Bakara, sonu ise eŦ-Tevbe’dir, demişlerdir (Tehânevî, I, 658).

44- Not: Mufaşşal sûreler’in ilkinin hangisi olduğu konusunda da ihtilaf mevcuttur. Kimi bunların “Kâf Sûresi”nden başlayıp sonuna kadar olan sûreleri ihtiva ettiğini söylerken, kimine göre ise bu başlangıç el-Hucurât Sûresi’dir. Sahabeden Evs b. Huzeyfe (ra), Rasulü Allah’ın ashabının el-Mufaşşal Sûreler’i Kâf Sûresi’ninden itibaren saydığını rivayet etmiştir. (Bkz. Ahmed b. Hanbel-Mûsned, IV, 9). Yine, ilk Mufaşşal sûrenin “es-Şâffât” veya “el-Caşiye”, yahut “el-Kıtâl”, veyahut “el-Feth” veya “er-Rahmân” gibi sûreler olduğu da nakledilmektedir. (bkz. Tahir el-Cezairî, s. 167).

45- Ahmed b. Hanbel-Mûsned, I, 421, 462, 419.

46- Ahmed b. Hanbel-Mûsned, IV, 107. Ayrıca bkz. Beyhakî-Şuab, II, 465.

47- Kenz, I, 572.

48- Yıldırım, Suat, s. 54.

49-Beyhakî-Şuab, II, 474; Kurtubî-Tefsir, XV, 188.

50- Alusi-Tefsir, XXIV, 40.

51- Eb Davud-Sünen, “Edeb” 98; Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’an” 21, “Da’âvât” 22; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’an” 22.

Faziletleri anlatılan kimi sûrelere, bir kısım lakabların verildiği de görülmektedir. Bunların başında el-Bakara ve Âl-i İmrân'a "ez-Zehrâvân" dendiği sahih rivayetlerde mevcuttur. Dârimî, Hâimimler'e "el-‘Arâis" dendiğini rivayet etmiştir.⁵² Ayrıca seleften bir kısım bilginler, "الم" ile başlayan sûrelere Kur'an'ın "Meydanları (Meyâdîn)", "الم، الر" ile başlayan sûrelere Kur'an'ın "Bahçeleri (Besâtîn)", "الحمد لله" ile başlayan sûrelere Kur'an'ın "Sarayları (Meķâşîr)", el-Müsebbihât'a Kur'an'ın "Arşları (‘Arâ’iş", Âl-i hâimîm'e Kur'an'ın "Zînetleri (Deyâbîc)", ve Mufaşşal sûrelere de Kur'an'ın "Bahçeleri (Riyâz)"dir, demişlerdir.⁵³

g. Kur'an'daki sûrelerin sayısı

Cumhurun kabulüne göre Kur'an-ı Kerim, 114 sûreden oluşmaktadır. el-Enfâl ile el-Berâe'yi veya el-Fil ile Kureyş sûrelerini bir sûre kabul edenler⁵⁴, bu sayıyı 113'e indirirken, Mu'avvizeteyn'i Muşhaf'ına yazmamış olan ‘Abdullâh b. Mes’ûd'un Muşhafında ise 112 sûre yer almıştır. Diğer yandan Kunûf dualarını "sûretu'l-ħal" ve "sûretu'l-ħafîd" adıyla birer sûre kabul eden Übey b. Kâ'b'ın Muşhaf'ında ise sûre sayısı 116'ya çıkmıştır⁵⁵. İbnu'l-Cevzî (h. 597), Hz. Ebû Bekr devrinde Zeyd b. Şâbit'in cem ettiği Muşhaf'ta bulunan sûrelerin sayısının 114 olduğunu belirtmiş, bunların içinde el-Fâtiħa, et-Tevbe ve Mu'avvizetân sûrelerinin de dahil olduğunu vurguladıktan sonra; İbn Mes’ûd'un, Muşhafında yer vermediği sûreleri Kur'an'dan saymadığı için değil de, çok bilinen, ve insanların hemen hemen her an ta'vîz için okuduğu sûreler olduğu için Muşhaf'ına kaydetmediğini, bunun diğer bir sebebin de İbn Mes’ûd ile Übey b. Kâ'b'ın Muşhaflarının şahsî mushafılar olup, Hz. Osman'ın cem ettiği Muşhaf gibi resmî Mushaf olmamış olması

52- Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'an" 22.

53- Tehânevî, s. 659.

54- Şehavî-Cemal, I, 38; Kurtubî-Tefsir, XX, 200.

55- Not: Übey b. Kâ'b'ın Muşhaf'ında 116 sûre olduğunu bir kısım ulema naklederse de doğru olan 115 sûredir; bu Muşhaf'ta el-Fil ve Kureyş bir sûre olarak geçmektedir (bkz. Suyutî-İtkan, I, 65) ki Ca'fer eş-Şâdiķ ve Ebû Nehîk'ten gelen rivayette söz konusu iki sûre, tek bir sûre olarak ifade edilmiştir. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 38). Ayrıca Şia Ca'fer eş-Şâdiķ'tan gelen diğer bir rivayetten dolayı eđ-đuħâ Sûresi ile el-İnşirah sûrelerinin tek bir sûre olduğunu ileri sürse bile bunların ayrı ayrı birer sûre oldukları mütavattirdir. (bkz. Alusî-Tefsir, XXX, 165). Diğer taraftan Übey b. Kâ'b'ın Muşhaf'ında Fil Sûresi ile Kureyş Sûresi'nin aralarında "besmele" olmaksızın yazılmasından dolayı bu iki sûrenin tek bir sûre olduğu vehmine düşülmüştür. Hâkim'in, Müstedrek'inde rivayet ettiği bir hadiste (bkz. Hakim-Müstedrek, II, 536), bu sûrenin müstakil bir sûre olduğu kesinkes anlaşılmaktadır. (bkz. Alusî-Tefsir, XXX, 238). Şii müfessir et-Tabâtabâî el-Berâ'e Sûresi'nin, el-Enfâl Sûresi'nin bir devamı mı yoksa müstakil bir sûre mi olduğu hakkında İmâmîlar'dan gelen rivayetlerin farklı olduğunu ve fakat tercih edilen görüşe göre (el-ercâh) el-Berâ'e'nin, el-Enfâl'in devamı olduğu kanaatini taşımaktadır. (Tabâtabâî-Mizan, IV, 145).

olduğunu ifade etmiştir.⁵⁶ Hz. Osman zamanında cem edilen Muşhaf'a bütün sahabe ve tabiinın icma ile Übey b. Kâ'b'm söz konusu ettiği sûreler dahil edilmemiş, İbn Mes'ûd'un yer vermediği Mu'avvizetân ise alınmış ve böylece 114 sûre olmuştur.⁵⁷

Senedinde meçhul bir ravî bulunan zayıf bir haberde Hz. Osman'a (ra) et-Tevbe Süresi'nin başında "besmele"nin yazılmaması ve el-Enfâl ile el-Bakara sûrelerinin bir sûre olduğu konusunda kendisine soru yöneltilmesi üzerine şöyle cevap vermiştir: "Birçok sûrenin parçalar halinde vahyedilişi bazen aynı zamana rastlayabiliyordu. Şayet Hz. Peygamber bu şekil vahiy almışsa vahiy kâtiplerini çağırıyor ve onlara: '- Şu ayetleri, şu şu hususlardan bahseden şu sûre içine koyunuz.' diyordu. 8. Sûre ise, yine kısmen son zamanlarda vahyolunan ayetleri ihtiva ediyordu. Ben bunların, diğer sûrenin (8. Sûrenin) bir kısmını teşkil ettiğini düşünüyordum. Rasulü Allah vefat ettiğinde bunlardan hangisinin hangi sûre içinde bulunacağını açıklayıp bize göstermemişti. İşte bu sebeptendir ki ben, bu iki sûreyi birbiri arkasına onları birbirinden ayırıcı bir işaret olan 'besmele'yi araya koymaksızın sıraladım."⁵⁸ Kanaatimize göre "besmele"nin 9. Sûrenin baş kısmına konmamış olmasını izah için burada Hz. Osman'ın şahsî bir görüşü söz konusudur.⁵⁹ Bu sûrenin bir takım anlaşmaların yürürlükten kaldırılmasından bahsetmesi dolayısıyla sûreye "besmele" ile, yani Allah'ın rahmetine sığınarak başlanmasının uygun düşmediği şeklindeki izah daha uygundur.⁶⁰

56- İbnü'l-Cevzi-Funun, s. 233-35. Ayrıca, İbn Nedim (h. 388?), İbn Mes'ûd'a ait olan Hicri 200 yıllarında yazılmış bir Muşhaf'ta el-Fâtîha Süresi'nin kaydedilmiş bulunduğu söylemektedir ve yine o, bu dönemde İbn Mes'ûd'a ait bir çok mushaf'ın varlığından bahsetmektedir (İbn Nedim-Fihrist, s. 40) ki, bu bize İbn Mes'ud'un, mushafına söz konusu sûrelerin yazılmayışının iradî olarak değil de resmî bir hüviyeti olmadığı için zamanla kayıp olmuş olabileceği ipucunu vermektedir.

57- İbnü'l-Cevzi-Funun, s. 233-35.

58- Tirmizi-Sünen, "Tefsîr" 9; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 57, 69.

59- Muhammed Hamidullah, s. 50.

60- Not: Araplar, bir kavimle yaptıkları antlaşmayı bozmak isterlerse onlara bir mektup yazarlar, mektubun başına "besmele" yazmazlardı. Müşriklerle yapılan antlaşmayı emreden bu sûre inince Peygamber (as), onlara Arap adeti uyarınca sûreyi besmelesiz okudu. Bu yüzden bu sûrenin başına besmele yazılmamıştır. (bkz., Zerkeşi-Burhan, I, 262-263). Diğer taraftan Kur'an'ın gerektiği şekilde zaptedilmemiş olduğu anlamına gelen bu tür rivayetlerin kabulü mümkün değildir. Bu hadisin evvela Buḥârî ve Müslîm gibi sahih kitaplarda bulunmaması, ikinci olarak bu hadisi nakleden ravilerden biri olan Yezîd el-Fârisî'nin Yezîd b. Hümmüz mü veya başkası mı olduğunun kesin olarak bilinmemesi (bkz. İbn Hacer-Tehzîb, XI, 374, 369), ve son olarak da Kur'an'ı tahsil eden talebelere (Resulü Allah döneminde) için sonunda icazet name verilmesinin Kur'an'da yer alan sûrelerin sıralanması işini daima ve bizzat Hz. Peygamber'in kendisinin yaptığı teyid ediyor olması, et-Tevbe Süresi'yle ilgili olarak Hz. Osman'a atfedilen haberin doğru olmadığını açıkça ortaya koymaktadır (bkz. Muhammed Hamidullah, s. 50). Kuşeyri'nin dediğine göre, en sahih olan görtlü, Cibril'in et-Tevbe Süresi'ni başında "besmele" olmadığı halde getirmiş olduğu görüşüdür (bkz. Mubarekfürî, VIII, 381). Az önce de belirttiğimiz gibi, Yezîd el-Fârisî gibi meçhul bir adamın rivayet ettiği hadisin, Mutevatir olan Kur'an'ın tertibi hakkında mesned teşkil etmesi fazla mantıkî gözükmemektedir. Diğer taraftan Suyûtî'nin bildirdiğine göre de İbn Mes'ûd'un Muşhaf'ında et-Tevbe Süresi'nin başında "besmele" kaydedilmişti. (bkz. Suyûtî-İtkan, I, 65).

h. Sürelerin resmî isimlerinin tespiti İmâm Muşhaf'ın tertip edilmesiyle eş zamanlıdır

Bilindiği gibi Hz. Eb Bekir döneminde (Rasulullah'ın vefatından altı ay sonra)⁶¹, ilk defa resmî olarak Kur'an tek bir nüsha halinde cem edilmiş (iki kapak arasına alınmış), sûreler birbirlerinden ayrılarak herbir sûre ayetleriyle sıraya konulmuş, fakat –bilindiği şekilde- birbirlerini takip etmemişti.⁶² Hz. Osman döneminde (hicrî 25 veya 30) Kur'an'ın istinsah ve teksiri Zeyd b. Şâbit başkanlığında yapılmış ve sûrelerin mevcut tertibi sağlanmıştır.⁶³ Bu tertibin, Rasulüallah'ın (as) Kur'an'ı Cibril'den aldığı şekilde olduğunu ve sahabenin de bu tertibe göre Kur'an'ı ezberlediğini söyleyenler az değildir.⁶⁴ Hatta bu tertibin, Levh-i mafûz'daki Kur'an'ın tertibine göre olduğunu söyleyenler dahi vardır.⁶⁵ Sürelerin tertibinin tevkiî mi yoksa içtihadî mi olduğu konusunda ihtilafa düşülmüşse de esas olan görüş bu tertibin de tevkiî olduğu yönüdedir.⁶⁶ Gerçi sûrelerin tertibinin, onlara verilen isimlerle alakası noktasında doğrudan bir ilişki yoksa da dolaylı bir ilişki mevcuttur. Biz bu durumun, sûrelerin isimlerinin “manevî tevatür” ile diğer bir ifadeyle “telakkî bi'l-kabûl”, “sukût-i icma'” ile olabileceğini düşünüyoruz. Bu nedenle sûrelerin ilk defa resmî bir şekilde Hz. Osman döneminde tertip edilirken, -daha önce bilinen- isimlerinin de bu dönemde resmî olarak kaydedilmiş olduğunu tahmin etmekteyiz. Kanaatimizce İmâm Muşhaf'taki tertibi vaktinde zikredilen isimler tevkiîdir.⁶⁷ Çünkü İmâm Muşhaf tertip edilince (te'lif) icma/sukût-i icmâ' ile kabul edilmiş ve hiçbir sahabî buna karşı çıkmamıştır. Bu tertip yapılmadan önce ellerinde şahsî Muşhaf bulunan sahabilerin sûrelerini tertip etmek için daha yetkili otorite aramış olmaları⁶⁸ ve neticede İmâm Muşhaf'ın tertibine karşı çıkmamaları bu

61- Cerrahoğlu-Usul, s. 71.

62- Karaçam, s. 192.

63- Karaçam, s. 192.

64- Bkz., Mukaddimetan, s. 42 vd.

65- Mukaddimetan, s. 46. Not: Rasulüallah'ın “Resmü'l-Kur'an” hakkında beyan buyurdıkları hadise (bkz. Kurtubî-Tefsir, XIII, 234) dayanarak, Resmü'l-Muşhaf'ın tevkiî olduğunu savunanlar az değildir. (bkz. Zerkânî-Menahil, I, 377).

66- Câ'fer Taban, s. 129; Suyutî-İtkan, I, 63; Taşköprüzâde, II, 358. Not: Şayet sûrelerin tertibi içtihad yoluyla olsaydı; “sebbâha” ile başlayan sûrelerin ard arda gelmesi, en-Neml Sûresi'nin de el-Şaşa'dan sonra gelmesi gerekirdi. “Hâmîmler”in ard arda tertip edilişi, “sebbâha-yüsebbhu” ile başlayan sûrelerin ardarda tertip edilmeyişi, aralarının fasılalı oluşu, eş-Şu'arâ ve Şaşa sûrelerinin arasında –bu ikisinden daha kısa olmasına rağmen en-Neml Sûresi'nin girmesi, tertib'in tevkiî olduğuna delildir. (bkz. Suyutî-İtkan, I, 63). Sûrelerin tertibinin tevkiî olmadığı konusunda serdedilen “Huzeyfe Hadîsi”ni –ki o, Resulüallah'ın gece namazı kıyamında, önce el-Bakara Sûresi'ni, sonra en-Nisâ Sûresi'ni ve ardından da Âl-i İmrân'ı okuduğunu rivayet etmiştir. bkz. (Müslim, “Müsâfirin” 252)- delil getiriyorsalar da bu haberin bilhassa Kur'an'ın tertibi gibi mühim bir konuda hüccet yapılamayacağı ve sûrelerin Muşhaf içinde sıralanışının tevkiî olduğu fakat bu tertibin namaz içinde gözetilmesinin vacib olmayacağıdır (bkz. Sofuoğlu, s. 73).

67- Bkz. Haddâd, s. 27. Söz konusu yazara göre “Kur'an İlimleri” sahasında bir otorite olan Eb Amr Osman ed-Dânî de aynı görüştedir. Bkz. Haddâd, s. 27.

Muşhaf'ın her konuda esas teşkil ettiğinin en bariz delilidir. Yazma nüshalarda sûrenin başına değil de sonda bulunan⁶⁹ "Sûre isimleri"nin Miladî 8. asrın ilk yarısından sonra tanındığını söyleyen bir kısım müsteşrikler⁷⁰ varsa da, konu hakkında serd edilen hadisler ve İmam Muşhaf'ın icmâ' ile kabul edilişi bunun aksini göstermektedir. W. Montgomery Watt, sûre isimlerinin farklılıklarından yola çıkarak bu isimlerin daha sonraki alim ve editörlerce referans kolaylığı olması için ortaya atıldığı faraziyesini söyler ki, yine bu görüşe katılmak hiç mümkün gözükmemektedir.⁷¹

i. Sûrelerin isimlendirilmesinde gözetilen hususlar:

İster "tevkîfî" ister "icthadî" olsun, sûreler isimlerini, ya içerdikleri bir kelimedenden veya sûrenin ilk ayetinden⁷², yahut -çoğu *kesik hecâ* harfleri olmak üzere- sûrenin başındaki harflerden⁷³; yahut içerisinde anlatılan önemli bir konudan veya sûrenin temel konusundan⁷⁴; veyahut sûrede ismi geçen bir mu'cizeden⁷⁵; son olarak da, sûre içerisinde geçen özel bir isimden almıştır.⁷⁶ Bunların yanı sıra kimi müfessirler Fevâtihu's-süver'i özellikle Hürûf-i muqattâ'aları sûre ismi olarak belirtmişlerdir.⁷⁷

68- Not: Bu konu ile alakalı Buharî'de geçen şu hadise çok önemlidir: Iraklı bir zat Hz. Aişe'ye (ra) "-Ey müminlerin annesi, bana kendi Muşhaf'ını göster" dedi. Aişe "-Niçin?" diye sordu. O zat: "-Ben Kur'an'ı senin Muşhaf'ına göre te'lif (tertib) etmeyi arzu ediyorum. Çünkü Kur'an tertip (te'lif) edilmeden okunuyor" dedi. Aişe: "-Sûreleri gereken sırası üzere okumamış olsan sana ne zarar verir ki?.." Ravî bundan sonra, Hz. Aişe'nin o Iraklı için Muşhaf'ı meydana çıkarıp sûrenin/sûrelerin ayetlerini imla ettirdiğini anlatmaktadır. (Buharî, Fezâilü'l-Kur'ân, Hadis no: 4609). Bu hadise, Hz. Osman'ın (ra) bu gün meşhur olan tertib üzere te'lif edilmiş olan İmam Muşhaf'ları tertibinden evvelki bir dönemde olmuştur.

69- bkz. İbn Ebî Davud, s. 138.

70- F. BUHL, "Kur'an", MEB İslâm Ansiklopedisi, VI, 1007.

71- Watt-Kur'an'a Giriş, s. 75.

72- Not: "en-Nisâ", "el-Enfâl", "el-İsrâ", "el-Mü'minûn", "ez-Zâriyât", "et-Tûr", "el-Vakî'a", "el-Mücâdele" vb. sûreler gibi.

73- Not: Tâ-Hâ, Yâ-Sin, Şâd, Kâf sûrelerinde olduğu gibi.

74- Not: Âl-İmrân ki, bu sülale bereketli, asil, ilim-takva-şeref üçlüsünde en üstün, nübüvvetle müşerref bir sülaledir. Yine, "el-En'âm", "et-Tevbe" sûrelerinde olduğu gibi.

75- Not: "el-Bakara", "el-Mâ'ide", "el-Kehf", "el-Fil" sûrelerinde olduğu gibi.

76- Not: "Yûnus", "Hûd", "Yûsuf", "İbrâhîm", "Meryem", "Loğman", "Muhammed aleyhisselam" sûrelerinde olduğu gibi. Diğer taraftan, Araçlar şiirleri için verdikleri bir çok isimlerde ya nadir olanı veya o ismi tahsis eden sıfat ve huy cihetiyle garip olanı, daha çok zikredilen veya anlayışa daha yakın olanı seçerlerdi. (bkz. Zerkeşî-Burhan, I, 270). Mesela, Kâbe'nin duvarına şiiri asılanlardan ve "Nu'mâniyyat"ıyla meşhur Nâbiğa ez-Zübyânî'nin (ö. M.S. 64), Dinvan'ında حين تدعها با حسنها حين تدعها با شكلها diye isimlendirilen şiiri, ismini, ikinci beytin birinci mısraından almıştır (bkz. Divanü en-Nabiğa, s. 21); yine نغمه diye isimlendirilen şiiri, ismini, birici beytin birinci mısraından almıştır (bkz. Divanü'n-Nabiğa, s. 27). Yine Muḥadramund'an Ḥansâ'nın (25/645) Divan'ında احناء نامكي احناء adıyla bilinen şiirinde, ikinci beytin baş tarafı bu ismin verilmesine sebep olmuştur. (bkz. Divanü'l-Hansa, s. 14).

77- Not: Übey b. Kâ'b'ın, "Elif-Lâm-Mîm", "Elif-Lâm-Mîm Tenzil" ve "Elif-Lâm-Mîm-Râ Tilke" gibi ayetlerin, başında buldukları sûrelerin isimleri olduğunu söylemiştir. (Taberî-Tefsir, I, 87)

j. Süre isimleri

Bu bölümde her sürenin, gerek Rasulü Allah döneminde, gerekse ondan sonra sahabe ve tabiin dönemlerinde, sahih hadis kitaplarında ve diğer hadis külliyyatında geçen –İmâm Muşhaf'taki ismi başta olmak üzere- muhtelif isimlerini Rasulü Allah'ın beyanlarından ve sahabe ile tabinin ifadelerinden tespit etmeye çalışacağız. İmâm Muşhaf'taki isimlerin kaynağı 'Abdalmüte'âl eş-Şâ'idi'nin "en-Nazmu'l-fenniyyu fi'l-Kur'ân" adlı eseridir. Diğer yandan içtihadî olarak sûrelere verilmiş isimleri *tefsirlerden* ve sair kitaplardan kaydedeceğiz. Bu arada kimi sûrelerin birden çok hem tevkiîfi hem de içtihadî ismi bulunmaktadır. Bu içtihadî isimlerin –kesin olmamakla birlikte- sahabe ve tabiin tarafından verildiği tahmin edilmektedir.⁷⁸ Hakkında, tesmiyesinin vahye müstenid olduğunu gösteren "sahih rivayet" bulduğumuz isimlerin ve bir de İmâm Muşhaf'taki isimlerin tevkiîfi, bunun dışında kalanların ise içtihadî isimler olduğu kanaatindeyiz.

1. el-Fâtiha: Kur'an'ın başlangıcı olduğundan "bir yeri veya bir şeyi açan, başlatan" anlamına gelen bu isim verilmiştir. Suyûtî'ye göre el-Fâtiha Sûresi'nin 25 kadar ismi vardır.⁷⁹ Bunların kimi tevkiîfi, kimi de içtihadîdir. Kırtûbî (h.671) bu sürenin herhangi bir tevkiîfi ismi bulunmadığını, Sahabeden gelen bilgilerden anlaşılacağı üzere ismi hakkında ihtilaf olduğunu belirtir ve bunu delillendirmek için Buḥârî'nin rivayetlerini nakleder.⁸⁰ Fakat hadislerde kaydedilen bir kısım isimlerin tevkiîfi olduğu kesindir. Buna göre el-Fâtiha Sûresi'nin İmâm Muşhaf'taki ismi "el-Fâtiha", ve diğerleri tavkiîfi isimleri ise, Ümmü'l-Kur'ân⁸¹, Fâtihatü'l-Kitâb⁸², es-Seb'ü'l-Meşânî,⁸³ el-Kur'ânü'l-'Azîm⁸⁴ "Elḥamdülillâhi rabbi'l-'âlemîn" olarak

78- Muhammed Salim, I, 87. Not: Şikâ ravilerden Eb's-Şeyḥ (369/979), Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini rivayet eder: "Bir kimse İbn Ömer'e et-Tevbe Sûresi'nden söz edince bunların hangisi et-Tevbe Sûresi'dir? diye sormuştu. "Berâ'e Sûresi" cevabını alınca İbnu Ömer: 'İnsanların fiillerini ortaya koyan bu süreye 'el-Munaḳḳışa adını vermemiş miydik, şeklinde mukabelede bulundu.'" (Suyutî-Itkan, I, 54). Bu ifadeler, sahabe'nin içtihadî olarak sûrelere isimler verdiklerine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

79- Bkz. Suyutî-Itkan, I, 52-53.

80- Kurtubî-Tefsir, I, 77;

81- Bkz., Tirmizî-Sünen, "Şalât" 116; Neseî-Sünen, "İftitâh" 23; İbn Mace-Sünen, "İkâme" 11; Muvatta, "Nidâ" 39; Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 290. Not:Tercih edilen görüşe göre Kırtûbî "Ümmü'l-Kur'ân" isminin bu süre için kullanılabileceğini belirtirken İbn Sirin ve Enes'in bu ismin verilmesini hoş karşılamadıklarını da ekler. Lakin bu ismin kullanılmasının uygun olabileceğini hadislerle delillendirmişlerdir ki, bu görüş daha doğrudur. (bkz. Kurtubî-Tefsir, I, 79).

82- Bkz. Buḥârî, "Tevḥîd" 48; Müslim, "Şalât" 34, 41; Tirmizî-Sünen, "Şalât" 115; Eb Davud-Sünen, "Şalât" 132; Neseî-Sünen, "İftitâh" 24; İbn Mace-Sünen, "İkâme" 11; Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 478. Not: Bu isim hakkında otoriteler nezdine hiçbir ihtilaf yoktur. (bkz. Kurtubî-Tefsir, I, 79). "Fâtiha" "Fâtihatü'l-kitâb" tamlamasının kısaltılmış şeklidir. Türkçe'de yaygın bir şekilde kullanılan "Elḥamd" şekli ise "Süretü'l-ḥamd" tamlamasının kısaltılmış şeklidir.

83- Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 12, Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 114.

hadislerde geçmektedir. ‘Abdullah b. Ebî Kâtâde’nin, babasından rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) öğle ve ikindi namazında “Fâtihatü’l-Kitâb”⁸⁵ ile birlikte “Ve’l-‘aşr” ve bir de bir kısım sûreleri okumuştur.⁸⁶ Yine ‘Abdullah b. Ebî Kâtâde, Rasulü Allah’ın (s.a.v.) öğle ve ikindi namazında “Ümmü’l-Kitâb” ve onunla birlikte bir sûre okuduğunu rivayet etmiştir.⁸⁷ Eb Sa’îd b. el-Mu‘allâ (ra), Rasulü Allah’ın kendisini yanına çağırıp “sana Kur’an’ın en büyük sûresini öğreteceğim” deyip arkasından da bu sûrenin “Elḥamdulillâhi Rabbi’l-‘Âlemîn” olduğunu ve “es-Seb‘u’l-Meşânî” “el-Ḳur’ânu’l-‘Azîm” sıfatlarıyla da vasıfladığını rivayet etmiştir.⁸⁸ Ayrıca bu bu sûrenin el-Vâfiye⁸⁹, el-Münâcât, ed-Du‘â, et-Tefvîd, el-Kenz, el-Kâfiye⁹⁰, el-Esâs⁹¹, en-Nûr, el-Ḥamd⁹² gibi isimleri mevcuttur. Sa’îd b. Mâlik (ra)’ın anlattığına göre Rasulü Allah şöyle buyurmuştur: “Kim farz ve diğer namazların her bir rekâtında “el-ḥamdulillâh” ve her hangi bir sûre okumazsa onun namazı olmaz.”⁹³ eş-Şükr, el-Ülâ, el-Ḥamdü’l-kişârî, el-Ḥamdü’l-ülâ, er-Rukye/er-Râkiye⁹⁴, eş-Şifâ⁹⁵, eş-Şâfiye, eş-Şalât⁹⁶, Ümmü’l-Kitâb⁹⁷, Ta‘lîmü’l-mes‘ele⁹⁸ olmak üzere değişik içtihadî isimleri de vardır.

2. el-Bakara: İsrailoğullarının “sığır hadisesini” anlatmış olduğundan dolayı bu isim verilmiştir.⁹⁹ Rasulü Allah (s.a.v.) “Her kim gece (yatmadan önce) ‘el-Bakara Sûresi’nin sonundaki şu iki ayeti (Âmene’r-resûlü) okursa ona kâfi gelirler.”¹⁰⁰ “İki ‘zehrâ’yı (iki nur kaynağını/çifte gülleri) yani el-Bakara Sûresi ile Âl-i ‘İmran Sûresini okuyun. Çünkü bu iki sûre, kıyamet gününde iki bulut, yahut iki gölgelik,

84- Buhârî, “Tefsîr” 1/1, 15/2, “Fezâilü’l-Ḳur’ân” 9; Tirmizî, “Sevâbü’l-Ḳur’ân” 1; Neseî-Sünen, “İftitâh” 26; Muvattâ, “Nidâ” 37; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 211, V, 114; İbn Kesir-Tefsîr, I, 21-22; Kurtubî-Tefsîr, I, 80.

85- Not: “Fâtihatü’l-Kitâb”, “Kitabın başı” anlamındadır. Buna “el-Fâtîha” da denilir. (bkz. Elmalılı, I, 26).

86- Buhârî, “Ezân” 96.

87- Darîmî-Sünen, “Şalât” 63. Ayrıca bu isim için bkz., Tirmizî-Sünen, “Tefsîr” 15/3; Eb Davud-Sünen, “Vitr” 15; Neseî-Sünen, “İftitâh” 40; İbn Mace-Sünen, “İkâme” 11.

88- Buhârî, “Tefsîr” 1/1, 8/2, 15/3.

89- Not: el-Fâtîha Sûresi’ne bu ismi Süfyan b. ‘Uyeyne vermiştir. (bkz. Suyutî-İtkan, I, 53; Kurtubî-Tefsîr, I, 80);

90- Not: Muḥammed b. Ḥallâd’dan rivayet edilen “Ümmü’l-Ḳur’ân her kesin yerine geçer (‘ıvaz) ama hiçbir şey onun yerine geçmez” (Kurtubî-Tefsîr, I, 80.) hadisi bu isme kaynak teşkil etmiştir.

91- Kurtubî-Tefsîr, I, 80.

92- Şevâfî-Cemal, I, 33.

93- İbn Mace-Sünen, “Şalât” 11.

94- Not: “Rukye” ismi, Resulü Allah’tan varid olan “Rukye” konusu (Buhârî, “Fezâilü’l-Ḳur’ân” 9; “Ṭîb” 33-35) ile alakalı olarak verilmiştir (bkz. Kurtubî-Tefsîr, I, 80-81).

95- Not: Darîmî’nin rivayet ettiği “Fâtihatü’l-Kitâb her zehire karşı şifadır” (Darîmî, “Fezâilü’l-Ḳur’ân” 12) hadisinden esinlenerek bu isim verilmiştir. (Kurtubî-Tefsîr, I, 80).

96- Not: Bu isim “Ben namazı kulum ile kendim arasında ikiye ayırdım” hadis-i kutsisine dayandırılarak verilmiştir. (Kurtubî-Tefsîr, I, 79).

97- Not: Ḳurtûbî, bu ismin, çoğunluğun görüşü olarak verildiğini, yalnız Enes, el-Ḥasen el-Başrî ve İbn Sîrin’in buna karşı çıktığını kaydetmiştir. (Kurtubî-Tefsîr, I, 79).

98- Elmalılı, I, 28.

ya da gökte saf saf durup gölge yapan iki kuş sürüsü gibi gelir (okuyanı gölgelendirir)ler. Bunları okumak bereket terk etmek hasrettir. Büyücülerin bunlara gücü yetmez (Bunları okuyana büyücülerin tesiri olmaz).¹⁰¹ ‘Abdullâh, el-Cemretü’l-Kübrâ’da Kâ’be’yi sol tarafına, Mînâ’yı da sağ tarafına alarak şeytanı taşlamış ve şöyle demiştir: “Bu taş atılan yer el-Bakara Sûresi’nin indiği makamdır.”¹⁰² Diğer bir ismi/lakabı “Senâmu’l-Ûr’ân=Kur’an’ın zirvesi/başı”dır¹⁰³; Rasulüallah şöyle buyurmuştur: “Her şeyin bir zirvesi (senâm) vardır, Kur’an’ın senâmı ise el-Bakara Sûresi’dir.”¹⁰⁴ Diğer bir ismi/lakabı Füstâfü’l-Ûr’ân (Kur’an’ın otağı)¹⁰⁵ olup, bu ismi tabiinin büyüklerinden Hâlid b. Ma’dân (h.103) vermiştir.¹⁰⁶ O şöyle der: el-Bakara Sûresi’ni okumak bereket, onu terk etmek ise büyük bir zarardır, sahirlerin ona gücü yetmez (onu okuyan kimseye sihri tesir etmez); o, Füstâfü’l-Ûr’ân’dır.¹⁰⁷ Taberî “Elif-Lâm-Mîm”in de bu sûrenin ismi olduğunu tespit etmiştir.¹⁰⁸ el-Bakara Sûresi’nin “Gamâmetân”, “Gayâyetân”¹⁰⁹, “Sevdâvân”, “Zulletân”, “Fırkâni min tayrin” ve “hızkân” gibi lakapları vardır.¹¹⁰ Diğer özel bir ismi de “el-Kürsi”dir; “Hatim başı”, “Baş Elif-Lâm-Mîm”, “Büyük Elif-Lâm-Mîm” gibi Türkçe isimleri de vardır.¹¹¹

3. **Âl-i ‘İmrân:** Hz. İsa’nın nesebini gösteren Âl-i ‘İmrân (İmrân ailesi) ismiyle anılmıştır. Bir rivayette İbn ‘Abbâs, kendisi Rasulüallah’ın evinde kaldığı bir günde Rasulüallah’ın uykudan uyanınca Âl-i ‘İmrân’ın son on ayetini okuduğunu rivayet etmiştir.¹¹² Sa’îd b. Manşûr, Eb ‘Attâf el-Ezdi’den rivayet ettiği bir hadise

99- el-Bakara Sûresi bu ismi, kendi içinde bulunan 67-73 ayetleri arasında geçen konu münasebetiyle almış ve Hz. Peygamber’den gelen sahih hadislerle de teyid edilmiştir. (bkz. Kurtubî-Tefsir, I, 107). Arapça’da “sığır, inek” anlamına gelen bu söz, sûrede genel olarak sığır cinsi için değil bir tek “inek” için kullanılmıştır. Bakara’nın boğazlanması, Tevrat’ın “Tesniye” bölümünde de yer aldığı üzere (21, 1-9) Hz. Mûsâ devrinde faili meçhul bir cinayetin tespiti dolayısıyla meydana gelmiş bir hadisedir.

100- Not: Bu hadisin kaynağı dağa önce verilmiştir. bkz.

101- Müslim, “Müsâfirîn” 252.

102- Buharî, “Hac” 135-137, 138; Müslim, “Hac” 305-307.

103- Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Ûr’ân” 2; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ûr’ân” 13; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 25; Hakim-Müstedrek, I, 560. Not: Bir şeyin “senâm”ı o şeyin en âlâsı/zirvesi demektir.

104- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ûr’ân” 13; Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Ûr’ân” 2; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 26.

105- Not: Bu ismi, Hâlid b. Ma’dân el-Küfâ’î (ö.h.104), vermiştir (bkz. Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ûr’ân” 13). Sûreye bu ismin verilmesindeki hikmet, sûrenin azameti ve diğer sûrelerde bulunmayan hükümleri bir arada toplamasından dolayıdır (bkz. Suyutî-İtkan, I, 54).

106- Kurtubî-Tefsir, I, 107; Suyutî-İtkan, I, 54.

107- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ûr’ân” 13.

108- Not, Taberî Tefsirinde geçen bir görüşe göre el-Bakara Sûresi’nin başında bulunan “Hurûf-i Muqatta’â”, o sûrenin adıdır. (Bkz. Taberî-Tefsir, I, 87).

109- Müslim, “Müsâfirîn” 252; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ûr’ân” 15.

110- Müslim, “Müsâfirîn” 252-53; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 182, V, 249, 251, 255, 257, 361.

111- Elmalılı, I, 143-144.

112- Buharî, “Tefsîr” 3/19; Muvatta, “Şalâtü’l-leyl” 11.

“Âl-i ‘İmrân Sûresi’nin Tevrat’taki isminin *Taybe* olduğunu rivayet etmiştir.¹¹³ Sûrenin el-Bakara Sûresi’yle ortak bir ismi/lakabı sahih hadis kitaplarında “ez-Zehrâvân” diye geçmektedir¹¹⁴ ki, bu kelimenin müfredi “ez-Zehrâ”dır. Elmalılı, “ez-Zehrâvân” kelimesinin el-Bakara ve Âl-i ‘İmrân sûrelerinin lakabı olduğunu söylemekle¹¹⁵ güzel bir yaklaşım getirmiştir ki biz de bunu tercih ettik. Hz. Ömer (ra) demiştir ki, her kim el-Bakara, en-Nisâ’ ve ‘Âl-i ‘İmrân’ı okursa Allah nezdinde bilge kişilerden (hükemâ) sayılır.¹¹⁶ Bu sûreye “el-Emân”, “el-Kenz”, “el-Ma’niyye”, “el-Mücâdele” ve “el-İstifâr” da denir.¹¹⁷

4. **en-Nisâ’**: Kadınlar hakkında bir çok hüküm ihtiva edip, Cahiliye döneminde mahrum oldukları yeni hakları kadınlara verildiğinden ötürü, bu sûreye “kadınlar” anlamına gelen “en-Nisâ” ismi verilmiştir. Mu’âz, sabah namazında en-Nisâ’ Sûresi’ni okuduğunu (mevâkûfen) anlatmıştır.¹¹⁸ İbn Mes’ûd (ra): “Rasulullah’a en-Nisâ’ Sûresi’ni okudum..”¹¹⁹ diye rivayet etmiştir. Müslîm’in rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber doğrudan en-Nisâ Sûresi tesmiyesini zikretmiştir.¹²⁰ Hz. ‘Âişe (ra), Rasulü Allah’ın yanında sadece kendisi bulunduğu halde el-Bakara ve en-Nisâ sûrelerinin indiğini söylemiştir.¹²¹ Zikredilen rivayetler, bu sûrenin isiminin Rasulü Allah döneminde bilindiğini göstermektedir.

5. **el-Mâide**: İçindeki 5/112, 115 ayetlerinde “İsâ’nın Mâidesi (yemekli sofrası)”nin anılmış olması sebebiyle “el-Mâide” adını almıştır. Sûrenin bu ismi, Eb Mûsâ el-Eş’arî’ye: “el-Mâide Sûresi’ndeki şu ayet hakkında nasıl yapardınız?” şeklinde yöneltilen bir soru ve onun cevabı içerisinde geçmektedir.¹²² ‘Abd b. Hümejd, İbn ‘Abbâs’tan Rasulü Allah’ın hutbede el-Mâide ve et-Tevbe sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.¹²³ Bu sûrenin diğer bir ismi de “el-‘Ukûd”dur ki bu ismi, kendi içinde bulunan birinci ayetten almaktadır, Şehâvî ise bu ismi “el-‘Ukûd bi’l-‘Ukûd” diye kaydetmiştir.¹²⁴ Okuyanın azap meleklerinden koruduğu için¹²⁵ de Allah’ın nezdinde “el-Munkîze” ismi verilmiştir.¹²⁶

113- İbn Mansur-Sünen, III, 1138. Not: İbn Hibbân ismi geçen raviyeti şîkât’tan saymıştır. Lakin hadis zayıftır (bkz. İbn Mansur-Sünen, III, 1139). Söz konusu hadisi Suyûfî zikretmiştir (bkz. Suyûfî-Dürri’l-Mensur,).

114- Müslim, “Müsâfirîn” 252; Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-‘Kur’ân” 15.

115- Elmalılı, I, 144.

116- İbn Mansur-Sünen, III, 1023. Not: Bu hadisin senedi zayıftır. (bkz. age. aynı yer.).

117- Alusî-Tefsir, III, 73.

118- Buhârî, “Meğâzî” 60.

119- Buhârî, “Fezâilü’l-‘Kur’ân” 25, “Tefsîr” 4/9; Müslim, “Müsâfirîn” 257.

120- Müslim, “Ferâiz” 9.

121- Buhârî, “Fezâilü’l-‘Kur’ân” 6.

122- Buhârî, “Teyemmüm” 8; Ahmed b. Hanbel, IV, 264. Ayrıca sûrenin diğer isimlerinin geçtiği hadisler için bkz. Tirmizî-Sünen, “Buyû’” 37, “Tahâret” 70; İbn Mace-Sünen, “Tahâret” 84; Muvattâ, “Hac” 231.

123- Suyûfî-Dür, II, 16.

124- Şehavî-Cemal, I, 36.

125- Suyûfî-İtkan, I, 54.

126- Kurtubî-Tefsir, VI, 22.

6. **el-En'am**: İsmi, 6/136, 138, 139 ayetlerinde geçen, sığır, deve, koyun ve keçi gibi hayvanların genel adı olan "En'am" kelimesinden almıştır. Rasulüallah (s.a.v.), "el-En'am Süresi'ni bana bir alay melek indirdi, buyurmuşlardır."¹²⁷ Hem bir sahabî hem de Kur'an ilimleri sahasında bir otorite olan İbn Abbas'ın: "Arabın cehaletini öğrenmek isterseniz En'am Süresinin 140. ayetini okuyun."¹²⁸ şeklindeki sözünde sûrenin ismini tasrih ettiği görülür. Übey b. Kâ'b'ın: "Tevrat'ın başı el-En'am Süresi, Tevrat'ın sonu ise Hûd Süresi(ndeki konuları içerir)."¹²⁹ şeklindeki sözünde de yine aynı şeye şahit oluyoruz. Hz. Ömer: "el-En'am, *nevâcibü'l-Kur'ân* (en güzide sûrelerinden biri)dir"¹³⁰ der. Diğer bir ismi de "el-Hüccet"tir.¹³¹

7. **el-A'râf**: Adını, 7/46, 48 ayetlerinde geçen ve "cennet ile cehennem arasına çekilen sûr" anlamına gelen "a'râf" kelimesinden almıştır. Hz. Âişe (ra) Rasulüallah'ın akşam namazının her iki rekâtında A'râf Süresi'nin bütünü okuduğunu rivayet etmiştir.¹³² Beyhakî'nin kaydettiği bir rivayette Rasulüallah'ın (s.a.v.) her Cuma günü minberde el-A'râf Süresi'nin son ayetlerini okumadan minberden inmediği bildirilmiştir.¹³³ Zeyd b. Şâbit, Rasulüallah'ın (s.a.v.) akşam namazında "Tûlû't-tûleyn=iki uzun sûreden birini" okuduğunu ve kendisine "Tûlû't-tûleyn" nedir diye sorulması üzerine "Birinin el-En'am" diğerinin de "el-A'râf" sûresi olduğunu rivayet etmiştir.¹³⁴ Diğer isimleri ise, "Mîkât", "Mişâk" ve "Elif-Lâm-Mîm-Şâd"dir.¹³⁵

8. **el-Enfâl**: Adını, birinci ayetinde lafzı (el-enfâl), 41. ayetinde de hükmü anlatılan "el-Enfâl (ganimetler)"den almıştır. Übey b. Kâ'b Rasulüallah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Her kim Enfâl ve el-Berâe sûrelerini okursa ben ona kıyamet günü şefaât ederim"¹³⁶ Tabiinden Sa'îd b. Cübeyr (h. 94), İbn 'Abbâs'ın, (mevkûfen) en-Enfâl Süresi'nin Bedir'de indiğini söylediğini nakletmiştir.¹³⁷ Yine Sa'îd b. Cübeyr, İbn Abbas'ın, et-Tevbe Süresi'ne *el-Fâdıha* ismini verdiğini, el-Enfâl Süresi'nin Bedir'de indiğini, el-Haşr Süresi'nin ise Benî Nadîr hakkında nazil olduğunu söylediğini rivayet etmiştir.¹³⁸ Sa'îd b. Cübeyr bir rivayette bu sûrenin bir isminin de "el-Bedr" olduğunu söylemiştir.¹³⁹

127- Beyhakî-Şuab, II, 470; Taberânî-Mu'cem, XXIV, 178; İbn Dureys-Fedail, s.96; Ayrıca bkz. Hakim-Müstedrek, II, 314-15.

128- Buhârî, "Menâkıb" 12.

129- Darimî-Sünen, "Fezâil" 17; İbn Dureys-Fedail, s. 95.

130- Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'ân" 17.

131- Elmalılı, III, 375.

132- Beyhakî-Sünen, II, 392; Taberî-Tefsir, VII, 144.

133- Beyhakî-Şuab, II, 472.

134- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 128.

135- Elmalılı, IV, 8.

136- Zeylaî-Tahric, II, 43. Ayrıca sûrenin, sahabenin kullandığı isimleri için bkz. Buhârî, "Tefsir" 59/1; Müslim, "Tefsir" 31; Tirmizî-Sünen, "Tefsir" 9/1; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 57, 69.

137- Buhârî, "Tefsir" 332.

138- Buhârî, "Tefsir" 59/1.

139- Suyutî-İtkan, I, 54.

9. **et-Tevbe:** Diğer bir tevķifi ismi ise el-Berâe'dir. Bu adı, 9/1 ayetinde geçen ve "ilişği kesmek", "ülmatom" anlamlarına gelen "berâ'e" kelimesinden almıştır. Übey b. Kâ'b, Rasulullah'ın Cuma günü "el-Berâ'e" (sûresini) okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁴⁰ Huzeyfe, bu sûreye "et-Tevbe" dediklerini söyler.¹⁴¹ Hz. Âli'nin rivayet ettiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "Münafık, el-Berâe, Yâ-Sîn, ed-Duĥân ve 'Amme yetesâ'elûn sûrelerini ezberlemez."¹⁴² Bazı sahabelerin bu sûreye "el-Aĥzâb Sûresi" dediklerini görmekteyiz.¹⁴³ Mesela Hz. Ömer'in yanında "el-Berâe Sûresi" zikredildiğinde, içinde suçsuz kimse bırakmadığından dolayı ona "el-Aĥzâb Sûresi" denmesinin daha doğru olacağını beyan etmiştir.¹⁴⁴ Tabiinden Ebû İshâk (h. 128) Zeyd b. Şâbit'in (ra), et-Tevbe Sûresi'nden iki ayetin Huzeyfe el-Yemânî'nin yanında bulunduğunu açıklaması¹⁴⁵ sûre isimlerinin ta Eb Bekir döneminde yapılan ilk cem'de resmî olarak da ifade edildiğinin en sağlam bir delilini taşımaktadır. Eb 'Atiyye el-Hemedânî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "el-Berâe Sûresi'ni siz öğreniniz, Nûr Sûresi'ni de hanımlarınıza öğretiniz"¹⁴⁶. Yine yukarıda geçtiği üzere Sa'îd b. Cübeyr, İbn Abbas'ın, et-Tevbe Sûresi'ne *el-Fâđiĥa* ismini verdiğini, söylediğini rivayet etmiştir.¹⁴⁷ Buĥârî de, Sa'îd b. Cübeyr'in bu sûreye aynı zamanda "el-Fâđiĥa" dediğini nakleder.¹⁴⁸ Katâde ise bu sûreye "el-Müşîre" dediğini belirtir.¹⁴⁹ Zira bu sûrede münafıkların yüzlerini örten perde kaldırılıyor ve münafıklar şiddetle uyarılıyor. İbn Ömer, bu sûreye kendilerinin "el-Munaĥĥişa" ismini vermiş olduklarını belirtir.¹⁵⁰ Sûrenin diğer bir ismi ise "el-Munaĥĥire" olarak geçer ki, müşriklerin kalplerinde olanları dışarı vurduğu için bu isim verilmiştir.¹⁵¹ İbnu'l-Feres (599/1203)¹⁵² de münafıkların kalplerindeki açığa çıkardığı için sûreye "el-Hâfire" ismini vermiştir.¹⁵³ İbnu'l-Feres'in bu sûreye "el-Muba'sire" dediği de söylenir.¹⁵⁴ Suyutî, bu "el-Muba'sire" isminin "el-Munaĥĥire" kelimesinden bozulduğunu (et-taĥşif) söyler.¹⁵⁵ Diğer bir ismi de "el-Behûş" olarak geçer.¹⁵⁶ Seĥâvî (643/1245) sûre ile ilgili isimleri şöyle

140- Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 143.

141- Seĥavî-Cemal, I, 36.

142- Heysemî-Zevaid, VII, 157.

143- Hakim-Müstedrek,

144- Suyutî-İtkan, I, 54.

145- Buĥârî, "Tefsîr" 9/20.

146- Alusî-Tefsîr, X, 40.

147- Buĥârî, "Tefsîr" 59/1.

148- Suyutî-İtkan, I, 54.

149- Suyutî-İtkan, I, 54.

150- Suyutî-İtkan, I, 54.

151- Alusî-Tefsîr, X, 40.

152- Bu zat, 'Abdülmü'min b. Muĥammed b. 'Abdirrahîm el-Ĥazrecî'dir.

153- Suyutî-İtkan, I, 54.

154- Suyutî-İtkan, I, 54.

155- Suyutî-İtkan, I, 54.

156- Suyutî-İtkan, I, 54.

sıralar: “el-Muḥziye”, “el-Müttekile”¹⁵⁷/el-Münekkile”¹⁵⁸, “el-Müşerride”, “el-Müdemdime”¹⁵⁹, “el-Aḥzâb”¹⁶⁰. Öte yandan Şehâvî, Rasulüllah döneminde “el-Enfâl” ile “el-Berâe” sûrelerine “el-Ḳarîneteyn” dendiğini nakleder.¹⁶¹ İbn Münzir, Muḥammed b. İshâk’tan, hem Rasulüllah döneminde hem de ondan sonra et-Tevbe Sûresi’ne, “el-Muba’şire” dendiğini rivayet etmiştir.¹⁶² Yine bu sûreye “el-Muḳaşşîşe”, “el-Ḳadîme”¹⁶³, “el-Mu’abbire”, “el-Mütেকellime”, “el-Maḥzûme”¹⁶⁴ de denir.

10. Yûnus: Adımı, 10/98 ayetinde Yûnus’dan ve kavminden bahsedilmesi vesilesiyle almıştır. Bu konuda tabiinden Aḥnef’in “Hz. Ömer’in arkasında namaz kıldım; Yûnus, Hûd ve diğerlerini okudu.”¹⁶⁵ ifadesinden sûrenin bu dönemde bu isimle kullanıldığını göstermektedir.

11. Hûd: 50-60. ayetlerde ismi ve kıssası geçen Hûd (as)’ın ismi, sûreye ad olmuştur. Bu kıssadaki esaslar, bu sûrenin baş tarafında ele alınan temel esasları ihtiva ettiğinden sûreye bu ismin verilmesi çok uygun düşmüştür.¹⁶⁶ Hz. Ebû Bekr’in rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Beni Hûd, el-‘Vâkı’â, el-Mürselât, ‘Amme yetesâ’lûn ve İze’s-şemsu küvviret (sûreleri) ihtiyarlattı.”¹⁶⁷ Bu hadiste Rasulüllah’ın –ilk üç sûre ile ilgili olarak- İmâm Muşaf’teki isimleri aynen kullandığı müşahede edilmektedir. Müteahhirinden bir çok kimse bu sûrenin başında bulunan *kesik harflerin* (ال) sûrenin de ismi olduğunu söylemiştir.¹⁶⁸ Tabiinden ‘Abdullâh b. Rebâḥ *‘merfû ‘mürsel* bir hadiste rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hûd Sûresi’ni Cuma günü okuyun”¹⁶⁹

12. Yûsuf: Adımı, neredeyse sûrenin esas konusu olan Yûsuf (as)’ın kıssasından almıştır. Diğer bir ismi –sûrenin ilk kelimelerinden alınma- “Elif-Lâm-Râ”dır.¹⁷⁰ ‘Uḳbe b. ‘Âmir (ra) diyor ki “Resulüllah’ın yanına gittim, elimi ayağına sürdüm ve dedim ki: ‘Bana Hûd Sûresini okut, Yûsuf Sûresini okut’; bunun üzerine

157- Not: Bu ismin kaydedilişinde bir yanlışlık (taḥrîf/taşhîf) vardır. (Bkz. Suyutî-İtikan, I, 54).

158- Şehavî-Cemal, I, 36.

159- Şehavî-Cemal, I, 36.

160- Şehavî-Cemal, I, 36.

161- Şehavî-Cemal, I, 34.

162- Alusî-Tefsir, X, 40.

163- Elmalılı, IV, 261.

164- Tehânevî, I, 660.

165- İbn Ebi Şeybe-Musannef, I, 389.

166- Elmalılı, IV, 512. Not: Şehâvî, bu sûrede diğer peygamberlerin de ismi geçmesine rağmen isminin “Hûd” olmasının hikmetini şu şekilde izah eder: Bu isim hafif bir isimdir, diğer yandan bu sûrede ismi geçen diğer peygamberlerden Nûḥ’un, “Nûḥ Sûresi” adında musakil bir ismi vardır, “Lûḥ Kıssası” ise “İbrâhîm Kıssası” ile içiçe anlatıldığı için en doğrusu “Hûd” isminin konması olmuştur. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 36)

167- Tirmizî-Sünen, “Tefsir” 56/6.

168- Alusî-Tefsir, X, 203.

169- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ḳur’ân” 17.

170- Kurtubî-Tefsir, IX, 79.

buyurdular ki: ‘Allah katında *Kul ‘e‘uzu bi rabbi’l-felağ* (süresin)den daha kıymetli (eblağ) bir şey okumuş olamazsın”¹⁷¹. Tabiinden ‘Alkâme (h.62) –kendileri Humus’ta iken-, İbn Mes‘ûd’un Yûsuf Süre’sini okuduğunu¹⁷² rivayet etmiştir ki bu, hicrî birinci yüzyılda sürenin adının böylece en yetkili ağızlarca telaffuz edildiğine bir delil olmaktadır. Tabiinin büyüklerinden ‘Abdullâh b. ‘Amr b. Rabî‘a (ra) diyor ki, Ömer b. el-‘Hattâb’ın arkasında sabah namazını kıldık; namazda Yûsuf Süresi ile el-Hâc Süresi’ni okudu.¹⁷³ Bu hadisten de, sahabenin sûrelerin isimlerini çok iyi bildiklerini görmekteyiz.

13. er-Ra’d: İsmi, 13/13 ayetinde geçen ve “gök gürlemesi” anlamına gelen “er-ra’d” kelimesinden almıştır. Eb’d-Derdâ (ra), Rasulüllah ile beraber 11 secde yaptığını ve bu secdelerin el-A‘râf, er-R‘ad, en-Nahl, Benû İsrâil, Meryem, el-Hac, el-Furkân, Süleymân/en-Neml Süresi, Sâd ve Havâmîm’de bulunduğunu ve Mufaşşal sûrelerden hiçbirinde bulunmadığını rivayet etmiştir¹⁷⁴ ki böylece bir sahabînin Kur’an’daki secde ayetlerinin hangi sûrelerde olduğunu beyan sadedinde bu sûrelerin isimlerini de tespit etmiş bulunmaktayız. İbn Ebî Şeybe’nin kaydettiğine göre tabiinden Câbir b. Yezîd şöyle demiştir: “Kişi ölürlen yanında er-Ra’d Süresi’nin okunması müstehaptır.”¹⁷⁵ Bu rivayette de tabiin döneminde sürenin isminin bu şekilde bilindiği açıktır.

14. İbrâhîm: Übey b. Ka‘b’ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim İbrâhîm Süresi’ni okursa kendisine on hasene yazılır.”¹⁷⁶

15. el-Hicr: Hz. İbrahim’in misafirleriyle ilgili 15/51 ayetindeki uyarı kıssalarının “Hicr halkı” ile bitirilmiş olması sebebiyle “el-Hicr Süresi” ismini almıştır. Übey b. Ka‘b’ın (ra) rivayetine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Hicr Süresi’ni okursa o kimseye on hasene vardır”¹⁷⁷

16. en-Nahl: Adını, tahminen 16/68 ayeti münasebetiyle almıştır. Hz. Ömer cuma günü minberde en-Nahl Süresi’ni okuyup sonra da secde ayeti gelince aşağı inip secde etmiştir.¹⁷⁸ Bazı insanlar, tabiinin büyüklerinden Herem b. Hayyân’dan kendilerine nasihat etmelerini istediler: O da, “en-Nahl Süresi’nin 124-128. ayetlerini okuyun” dedi ve kendisi de okudu.¹⁷⁹ Katâde (h.118) de bu sûreye “en-Ni‘am Süresi” dendiğini rivayet eder.¹⁸⁰

17. el-İsrâ: Adını, 17/1 ayetinde geçen ve “gece yürüyüşü” anlamına gelen ve “esrâ” kelimesiyle ifade edilen “İsrâ” hadisesi” dolayısıyla almıştır. Diğer bir

171- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’an” 25.

172- Buharî, “Fezâilü’l-Kur’an” 8; Müslim, “Müsâfirîn” 249.

173- Malik-Muvatta, “Nidâ” 34.

174- İbn Macc-Sünen, “İkâme” 71.

175- İbn Ebî Şeybe-Musanef, III, 124.

176- Zeylâi-Tahric, II, 205.

177- Zeylâi-Tahric, II, 221.

178- Buharî, “Fezâilu Eşhâbi’n-Nebi” 8.

179- Darimî-Sünen, “Veşâyâ” 2.

180- Suyutî-İtkan, I, 54. Not: Şehâvî, “en-Ni‘am” diye de kaydetmiştir. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 36).

tevkîfî ismi de “Benî İsrail”dir¹⁸¹. Hz. Aişe (ra), Rasulü Allah’ın her gece uyumadan önce Benî İsrail ve ez-Zümer (sûrelerin)i okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁸² “Subhân”¹⁸³ ise içtihadî isimidir.

18. el-Kehf: Bu sûre ismini ihtiva ettiği konulardan biri olan “Aşhab-ı kehf” kıssası vesilesiyle geçen 18/16. ayetindeki “el-kehf” lafzından almıştır. İbn Merdeveyh’in (421/1030) rivayet ettiğine göre bu sûrenin “Ashâbu’l-Kehf” diye içtihadî bir ismi bulunmaktadır.¹⁸⁴ el-Berâ’ b. Âzib (ra) bir sahabînin (Üseyd b. Hüdâyr) el-Kehf Sûresi’ni okurken yanındaki atının bir şeyden debelendiğini ve bu durumu Rasulü Allah’a bildirince, bu inen şeyin “sekîne” olduğunu buyurdıklarını rivayet etmiştir.¹⁸⁵ Eb’d-Derdâ’ (ra)’ın rivayet ettiğine göre Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Kehf Sûresi’nin evvelinden –bir rivayette ahirinden-¹⁸⁶ on ayet ezberlerse –başka rivayetlerde okursa-¹⁸⁷ Deccâl’in (şerrinden) emin olur”¹⁸⁸. Beyhaqî’nin (458/1066) İbn ‘Abbâs tarikiyle merfû’an rivayet ettiği bir hadiste, Tevrat’ta, bu sûreye, okuyucusu ile cehennem arasına engel olma anlamına gelen el-Hâile dendiğini söylemiştir. Lakin Beyhaqî bu hadisin, “münker” olduğunu belirtir.¹⁸⁹

19. Meryem: Ebû Bekr b. ‘Abdillâh b. Ebî Meryem el-Ğassânî, dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulü Allah’a gittim ve dedim ki: “bir kızım doğdu”. Buyurdular ki: “Bu gece, bana Meryem Sûresi’nin indiği gecedir. Bunun için onun adını *Meryem* koyun”¹⁹⁰ Alusî, bu sûrenin isimlerinden en meşhur olanının “Meryem” olduğunu kaydetmiştir.¹⁹¹ Bu sûrenin diğer bir ismi de İbn ‘Abbas’a göre, -ilk harflerinden alınma- “Kâf-Hâ-Yâ-‘Ayn-Şâd”dır.¹⁹² Eb Hüreyre (ra), Medine’ye ilk geldiği günlerde Rasulü Allah’ın sabah namazında birinci rekâtta, Kâf-Hâ-Yâ-‘Ayn-Şâd ikinci rekâtta da “Veylün li’l-mutaaffifîn” (sûresini) okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁹³ Rasulü Allah’ın zevcelerinden Ümmü Seleme (ra) de, Habeşistan’a

181- Suyutî-İtkan, I, 54. Ayrıca bkz., İbn Mace-Sünen, “İkâme” 7.

182- Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 21. Not: Tirmizî bu hadisi infirad etmiş, diğer yandan “Hasen-Ğarîb” olduğunu kaydetmiştir. (bkz. age, aynı yer.). Sûrenin “Benî İsrâîl” şeklinde geçtiği diğer hadisler için bkz. Buharî, “Tefsîr” 21/1, 17/1; Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 28, 122; İbn Mace-Sünen “İkâme” 717

183- Suyutî-İtkan, I, 54; Şehâvî, önce “Subhân” ismini sonra ise “Benî İsrâîl” ve “el-İsrâ” diye sıralamıştır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37).

184- Suyutî-İtkan, I, 54.

185- Buharî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 11; Müslim, “Müsâfirin” 240; Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Kur’ân” 6.

186- Müslim, “Müsâfirin” 257.

187- Müslim, “Müsâfirin” 257.

188- Müslim, “Müsâfirin” 257.

189- Suyutî-İtkan, I, 54.

190- Suyutî-Tefsîr, IV, 258.

191- Alusî-Tefsîr, XVI, 56.

192- Alusî-Tefsîr, XVI, 56.

193- Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 345-46.

ilk gittiklerinde Necâşi'nin karşısında Ca'fer b. Ebî Tâlib'in Kâf-Hâ-Yâ-^fAyn-Şâd (sûresinin) başından ayetler okuduğunu rivayet etmiştir.¹⁹⁴

20. Tâ-Hâ: Adımı, başında geçen *kesik harflerden* biri olan ve "Ey İnsan!" vs. mânalara gelen "طه" kelimesinden almıştır. Şehâvî bu sûrenin içtihadî isminin "el-Kelîm" olduğunu kaydeder.¹⁹⁵ İbn Mes'ûd (ra), Benû İsrâîl, el-Kehf, Meryem, Tâ-Hâ ve el-Enbiyâ (sûrelerinin) ilk inen ve yine ilk defa ezberlenen (veya ezberlemek, anlamak üzere ilim dünyasına kazandırılan) sûrelerden olduğunu söylemiştir.¹⁹⁶ Tabiinden Kâsım b. 'Abdurrahmân, "İsm-i a'zâm"ın "el-Bakara", "Âl-i 'İmrân" ve "Tâ-Hâ" gibi sûrelerden birinde olabileceğini rivayet etmiştir.¹⁹⁷ Ebû Hüreyre "Allah (c.c.) Tâ-Hâ ve Yâ-Sin sûrelerini Hz. Adem'i yaratmadan tam bir yıl önce okudu.." ¹⁹⁸ şeklinde bir rivayet nakletmiştir ki bu haberi, sahih rivayetlerde olmamakla birlikte konumuz açısından fazla mahzuru olmaması gerektiğini düşünerek burada kaydetmekte bir beis görmedik.

21. el-Enbiyâ: İbn Mes'ûd'un "el-Enbiyâ Sûresi" ile ilgili rivayeti önceki sûre münasebetiyle geçmişti.¹⁹⁹ Ebû 'Abdirrahmân es-Sülemî'nin rivayet ettiğine göre Rasulülla (s.a.v.), sabah namazında el-Enbiyâ' Sûresi'ni okurken bir ayeti (sehven) atlayıp diğer bir ayete geçmiştir.²⁰⁰ Sûre hakkında detaylı bir bilgiyi ihtiva eden bu rivayet, Rasulülla devrinde sûrenin isminin çok iyi bilindiği kanaatini güçlendirmektedir. Şehâvî bu sûrenini içtihadî isminin -ilk kelimesinden alınma-"İkterabet" olduğunu kaydeder.²⁰¹ İbn Teymiyye ise sûreye "ez-Zîkr" isminin verildiğini nakleder²⁰²

22. el-Hac: 'Ukbe b. 'Amir'in (ra) bildirdiğine göre, Rasulülla'a "İçinde secde bulunduğundan dolayı el-Hac Sûresi daha mı faziletlidir?" diye sorulunca buyurdular ki, "Evet".²⁰³

23. el-Mü'minûn: 'Abdullâh b. es-Sâib'den (ra) rivayet edildiğine göre Rasulülla (s.a.v.) sabah namazında el-Mü'minûn Sûresi'ni okurdu. Yine aynı sahabî şunu rivayet etmiştir: "Rasulülla (s.a.v.) Mekke'de sabah namazını kıldırdı, el-Mü'minûn Sûresi ile istiftah etti (zammı sûre olarak okudu) Mûsâ, Hârûn ve İsâ'nın (geçtiği ayetlere) gelince kendisini bir aksırma tuttu ve öylece secdeye

194- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 202, 203, V, 391.

195- Şehavî-Cemal, I, 37.

196- Buharî, "Tefsîr" 17/1, 21/1; "Fezâilü'l-Kur'an" 6.

197- İbn Mâce-Sünen, "Du'â" 9.

198- Deylemî-Firdevs, I, 163; Darimî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'an" 20.

199- Bkz. Buharî, "Tefsîr" 21/1, "Fezâilü'l-Kur'an" 6.

200- Abdurrezzak-Musannef, II, 112.

201- Şehavî-Cemal, I, 37. Not: Şehâvî, "İkterabet" ismini öne almıştır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37).

202- İbn Teymiyye-Fetava, XV, 265.

203- Tirmizî-Sünen, "Cumû'a" 22; Malik-Muvatta "Kur'an" 13.

vardı.²⁰⁴ Şehâvî ise bu sûrenin ismini –ilk kelimelerinden alınma- “Kad eflâhâ” olarak kaydetmiştir.²⁰⁵

24. en-Nûr: Adını, Nûr Âyeti denilen ve içerisinde en-nûr kelimesesinin geçtiği 24/35 ayetinden almıştır. Tabiinden Şeybânî (h.138) diyor ki: “Abdullâh b. Ebî Evfâ’ya dedim ki: ‘Hiç Rasulüllah kimseyi recm etti mi?’ Dedi ki ‘Evet’. en-Nûr Sûresi’nden sonra mı yoksa evvel mi? diye sorunca, dediler ki: ‘Bilmiyorum’”.²⁰⁶ Beyhâkî’nin Mücâhid’den rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Erkeklerinize el-Mâide Sûresi’ni, kadınlarınıza da en-Nûr Sûresi’ni öğretiniz”²⁰⁷

25. el-Furkân: Adını, “mühim davaları çözüp neticeye bağlayan kesin delil” anlamına gelen ve aynı zamanda Kur’an’ın bir ismi olan birinci ayetindeki “el-furkân” kelimesinden almıştır. Daha çok “eḥrûf-i seb’â” ile alakalı Ömer b. el-Ḥaṭṭâb’ın şöyle dediği rivayet edilir: Rasulüllah’ın sağlığında (namazda) Hişâm b. Hâkîm’in el-Furkân Sûresi’ni okuduğunu işittim. Duydum ki Hişâm bu sûreyi Rasulüllah’ın bana okutmadığı bir takım harflerle okuyor.²⁰⁸ Bu sûre ayrıca –ilk kelimelerinden alınma- “Tebâreke’l-lezî nezzele’l-furkâne” diye de isimlendirilir.²⁰⁹

26. eş-Şu’arâ’: İsmi, 26/224-227 ayetlerindeki konudan ve 26/224’deki “eş-şu’arâ” lafzından almıştır. Übey b. Kâ’b’in rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim eş-Şu’arâ’ Sûresi’ni okursa o kimse için on ḥasene ve bir de Nûh’u tasdik ve tezkib edenlerin sayısınca sevap yazılır.”²¹⁰ Mücâhid, bu sûrenin isminin “Ṭâ-Sîn-Mîm” olduğunu söylerken²¹¹ İmâm-ı Mâlik de, Tefsir’inde sûreye “el-Câmi’”denildiğini zikreder.²¹² Sûrenin adı “el-Câmi’a”²¹³ olarak da geçer. Suyûtî ise sûrenin ismini “Ṭâ-Sîn-Mîm eş-Şu’arâ”²¹⁴ olarak kaydetmiştir.

27. en-Neml: İsmi, 27/18. ayetinde geçen ve “karıncalar” anlamına gelen “النمل” kelimesinden almıştır. Sûreye “Süleymân” ismi de verilmiştir²¹⁵ ki daha önce geçen Eb’d-Derdâ’ hadisinde bu isimden söz edilmişti.²¹⁶ Şehâvî ise “Ṭâ-Sîn” şeklinde kaydetmiştir.²¹⁷ Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘Ṭâ-Sîn Süleymân’ı okursa o kişiye on ḥasene ve bir de Süleymân’ı tasdik ve tezkip

204- Müslim, “Şalât” 163; Neseî, “İftitâh” 76; Buharî-Târih, V, 102; Abdurrezzak-Musannef, II, 112.

205- Şehavî-Cemal, I, 37.

206- Buharî, “Ḥudûd” 21, 37; Müslim, “Ḥudûd” 29; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 355.

207- Beyhâkî-Şuab, II, 477.

208- Buharî, “Ḥusûmât” 4; Müslim, “Müsâfirîn” 270, 271.

209- İbn Nedîm-Fihrist, s. 38.

210- Zeylaî-Tahric, II, 383.

211- Kurtubî-Tefsir, XIII, 61.

212- Suyûtî-İtkan, I, 54.

213- Tehânevî, I, 660.

214- Suyûtî-Tefsir, V, 62.

215- Suyûtî-İtkan, I, 54; Şehavî-Cemal, I, 37).

216- İbn Mace-Sünen, “İkâme” 71.

217- Şehavî-Cemal, I, 37. Şehâvî, bu ismi “Neml”den önce kaydetmiştir. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37).

edenlerin sayısınca sevap yazılır”²¹⁸ Kâatâde ve Şâbit b. Ümâre, Nebî (s.a.v.)’in, en-Neml Sûresi ininceye kadar بسم الله الرحمن الرحيم yazmadığını rivayet etmişlerdir²¹⁹ ki, bu rivayet söz konusu sûrenin ismi hakkında en detaylı bilgiyi ihtiva etmektedir.

28. el-Ğaşâş: Hz. Mûsâ (as)’ın kıssasının Kur’an’da en detaylı anlatıldığı sûre olması hasebiyle “el-Ğaşâş” adını almıştır. Seĥâvî bu sûrenin ismini –ilk kelimsinsen alınma-“Tâ-Sîn-Mîm” olarak tespit etmiştir.²²⁰ Übey b. Kâ’b’in rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘Tâ-Sîn-Mîm el-Ğaşâş Sûresi’ni okursa Hz. Mûsâ’yı tasdik eden ve onu tekzib edenlerin sayısınca sevap kazanır.”²²¹

29. el-‘Ankebût: İsmi, içindeki 41. ayette örümcek anlamına gelen “الانكبوت” kelimesinden almıştır.²²² Seĥâvî “Elif-Lâm-Mîm’e ĥasibe’n-nâsu” olarak kaydetmiştir.²²³ Aişe (ra), Rasulü Allah’ın Güneş ve Ay tutulması sırasında dört rekât namaz kılıp dört de secde yaptığını; birinci rekâtta el-‘Ankbût veya er-Rûm, ikinci rekâtta ise Yâ-Sîn’i okuduğunu rivayet etmiştir.²²⁴

30. er-Rûm: Sahabeden Ebû Ravĥ el-Külâ’î (ra) diyor ki, Rasulü Allah (s.a.v.) bir sabah namazında (zamm-ı sûre olarak) er-Rûm Sûresi’ni okudu.”²²⁵ Sahabenin, Resûlullah’ın namazda hangi sûreleri okuduğunu ismi ile bilmesi, söz konusu sûrenin isminin o dönemde bilindiğini göstermektedir. Seĥâvî “Elif-Lâm-Mîm ĥulibeti’r-Rûm” olarak kaydetmiştir.²²⁶

31. Loĥmân: Konuları arasında en dikkate değer bölüm Hz. Lokman’ın oğluna yaptığı nasihatleri nakleden kısım olduğundan, bu hakikatlerin önemini göstermek üzere “Loĥmân” adını almıştır. el-Berâ’ b. ‘Âzib’in (ra) anlattığına göre Rasulü Allah (s.a.v.) kendilerine öğle namazını kıldırırken Loĥmân ve ez-Zâriyât sûrelerini okumuş, onlar da okuduğu ayetlerin bir kısmını işitirlermiş.²²⁷

32. es-Secde: 15. ayetinde, ayetleri dinleyen müminlerin secdeye kapandığını ifade etmesinden ötürü bu ismi almıştır.²²⁸ Sûrenin hadiste geçen diğer bir ismi ise

218- Zeylaî-Tahric, III, 23.

219- Eb Davud-Sünen, “Şalât” 122. Sûrenin hadislerdeki ismi için ayrıca bkz. İbn Mace-Sünen, “İkâme”71.

220- Seĥavî-Cemal, I, 37.

221- Zeylaî-Tahric, III, 36.

222- Not: Elmalî’nin da dediği gibi, yalnız “alem” olarak verilmiş özel isimlerin tercümesi doğru olmayacağından “Örümcek Sûresi” denilmeye kalkışılmamalıdır; “Örümcek zikrolunan sûre” denilmelidir. (Elmalî, VI, 207).

223- Seĥavî-Cemal, I, 37.

224- Darekutnî, II, 64.

225- Neseî-Sünen, “İftitâĥ” 41; Ahmed b. Hanbel-Müsned, III, 471, 472, V, 363, 368; Abdurrezzak, Musannef, II, 116-117.

226- Seĥavî-Cemal, I, 37.

227- Neseî-Sünen, “İftitâĥ” 55; İbn Mace-Sünen, “İkâme” 8.

228- Not: Kur’an’da “es-Secde Sûresi” adıyla biri bu, diğeri “Ĥâ-Mîm Fuşşilet Sûresi” olmak üzere iki sûre vardır; ancak aralarını ayırmak için buna “Loĥmân Secdesi” diğesinde de “Ĥâ-Mîm Secdesi” denir. (bkz. Elmalî, VI, 282).

“Tenzîl es-Secde”dir.²²⁹ Ayrıca “Elif-Lâm-Mîm”²³⁰, “el-Međâci”, “el-Münciye”²³¹, gibi içtihadî isimleri de vardır. Tabresî ise, sûreye “es-Secde” dendiği gibi “Secdetu Lokmân” da denebileceğini belirtmiştir.²³² İbn ‘Abbâs (ra) anlatıyor: Rasulü Allah (s.a.v.) Cuma günü sabah namazında “Elif-Lâm-Mîm es-Secde” ve “Hel’etâ ‘ale’l-insânî hînun mine’d-dehri” okurdu. Yine İbn ‘Abbâs, Rasulü Allah’ın, kendisinden Cuma gecesini birinci rekâtta “Fâtihatu’l-kitâb” ile “Yâ-Sîn Sûresi”ni, ikinci rekâtta “Fâtihatu’l-kitâb” ile “Hâ-Mîm ed-Duĥân”, üçüncü rekâtta “Fâtihatu’l-kitâb” ile “Elif-Lâm-Mîm Tenzîl es-Secde” ve dördüncü rekâtta “Fâtihatu’l-kitâb” ile mufaşşal sûrelerden biri olan “Tebâreke”yi okumak üzere dört rekât namaz (hiĥz namazı) kılmasını istemiştir.²³³

33. el-Aĥzâb: Bu ismi, 33/20, 22 ayetlerinde geçen ve Hz. Peygambere karşı savaşı birleşik düşman grupları anlamına gelen “ĥizb”in çoĥulu “aĥzâb” kelimesinden veya “Ĥandek” savaşının en çok yer aldığı bir konu olması hasebiyle almıştır. Zeyd b. Şâbit (h.45), el-Muşĥaf’ın nüshalarını istinsah ederken (Hz. Osman döneminde) el-Aĥzâb Sûresi 23. ayetini daha önce Rasulü Allah’ın onu okuduğunu bizzat işittiği –veya hattına eliyle dokunduğu- halde bulamadığını ve daha sonra ayeti, -Rasulü Allah’ın şahadetini iki şahitliğe bedel saydığı- Ĥüzeyme/Ebû Ĥüzeyme b. Şâbit el-Enşârî’nin yanında bulunduğunu söylemiştir.²³⁴ Übey b. Kâ’b bir gün: “-Aĥzâb Sûresi’ini kaç ayet olarak okuyorsunuz?” diye sordu, “-Yetmiş kûsûr/yetmiş üç” cevabını alınca onlara şöyle dedi: “-Ben Rasulü Allah (s.a.v.) ile beraber bu sûreyi okurdum, onun içinde el-Bakara veya ondan daha fazla ayet vardı; ‘Recim ayet’ de onun içindeydi.”²³⁵

34. Sebe’: İhtiva ettiği konulardan biri olan ve 15. ayette geçen “Sebe” halkı sebebiyle “Sebe” ismini almıştır. Ayrıca bu sûrenin ismi “Sebe’ el-melike” ve “el-Melike” olarak da bilinir.²³⁶ Übey b. Kâ’b’ın rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim Sebe’ Sûresi’ni okursa her nebî ona refik olur ve onunla musafaha eder”²³⁷

35. Fâtır: Allah’ın (c.c.) yaratıcılığını bildiren ve ilk ayette geçen “Fâtır” isminden dolayı “Fâtır” ismini almıştır. “el-Melâike” ise içtihadî isimdir.²³⁸ “el-Ĥamdulillahi fâtır” diye de anılır.²³⁹ Übey b. Kâ’b’ın rivayet ettiğine göre

229- Nesej-Sünen, “Şâlât” 16; İbn Mâce-Sünen, “İkâme” 6.

230- Alusi-Tefsir, XXI, 116.

231- Darimî-Sünen, “Fezâilü’l-Ĥur’ân” 19.

232- Alusi-Tefsir, XXI, 115.

233- Tirmizî-Sünen, “Da’âvât” 114.

234- Buharî, “Tefsir” 33/3; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 188, 189.

235- Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 132.

236- İbn Nedim-Fihrist, s. 38-39.

237- Zeylaî-Tahrir, III, 142.

238- Muhammed Salim, I, 101; Suyutî-İtkan, I, 54.

239- İbn Nedim-Fihrist, s. 38.

Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Melâike Süresi’ni okursa cennetin sekiz kapısından içeri davet edilir ve dilediğinden girer.”²⁴⁰

36. **Yâ-Sîn**: İsmi, Kur’an’ın en kısa ayeti olan ilk ayetinden almıştır. Tevkîfî isimlerinden biri “Kalbî’l-Kur’ân=Kur’an’ın Kalbi”dir ve Tirmîzî’nin Enes’ten rivayetine göre bu ismi Rasulü Allah vermiştir.²⁴¹ Beyhakî Hz. Eb Bekr’den merfû olarak Ya-Sîn Süresi’nin Tevrat’ta “el-Mu’imme” adıyla geçtiğini kaydeder.²⁴² Yine buna benzer bir rivayette “Tevrat”ta “el-’azîze” adında bir sûre olduğu, bu sûreyi okuyana “el-’azîz” dendiği ve bu sûrenin de “Yâ-Sîn” olduğu rivayet edilir.²⁴³ Okuyandan her türlü kötülüğü uzaklaştırdığı ve her ihtiyacını karşıladığı için sûreye “ed-Dâfi’a”, “el-Müdâfi’a”, “el-Kâziye”²⁴⁴, “Mudâfi’â-i Kâziye”²⁴⁵ dendiği gibi “Yâ-Sîn ve’l-Kur’ân”²⁴⁶ ve “el-’Azîme” de denir. Hz. Peygamber Eb’l-Hasen’e “hıfz namaz”ını öğretirken bizzat isim vererek her rekâtta “Fâtihâtü’l-kitâb” olmak üzere şu sûreleri okumasını tavsiye etmiştir: Birinci rekâtta “Yâ-Sîn”, ikinci rekâtta, “Elif-Lâm-Mîm Tenzil es-Secde”, üçüncü rekâtta “Hâ-Mîm ed-Duhân” ve son rekâtta mufaşşal sûrelerden “Tebâreke”.²⁴⁷

37. **eş-Şâffât**: Adını, “*dizilip saf olanlar veya saf dizilenler*” anlamına gelen birinci ayetindeki “eş-şâffât” kelimesinden almıştır. Rasulü Allah (sav), “Her kim eş-Şâffât Süresi’ni Cuma günü okursa Allah onun ne arzusu varsa verir.”²⁴⁸ Beyhakî İbn Ömer’in şöyle dediğini nakleder: “Rasulü Allah (s.a.v.) bize namazı hafif kıldırmanızı emreder ve eş-Şâffât (sûresi) ile (sabah) namazını kıldırır.”²⁴⁹ Übey b. Kâ’b, kendisi Rasulü Allah’ın yanında iken, onun, (vücudunda) bir yeri sızlayan bir bedevi için “Fâtihâtü’l-kitâb”ı el-Bakara Süresi’nin evvelinden dört ayeti, el-Bakara 2/163 ayeti, “Âyetü’l-Kürsî”, Âl-i ‘İmrân 3/18 ayeti, A’râf 7/54 ayeti, el-Mü’minûn 23/116 ayeti, el-Cin 72/3 ayeti, eş-Şâffât 37/1-10 ayetleri, el-Haşr 59/22-24 ayetleri, “Kul hüvâllâhu ’eĥad” ve “Mu’avvizeteyn” ile iyileşmesi için dua ettiğini (*ta’vîz*) ve bedevinin bundan sonra sanki hiç bir yeri sızlamamış gibi iyileştiğini rivayet etmiştir.²⁵⁰

38 **Şâd** : Adını, birinci ayetindeki “ص” harfinden almıştır. Bu sûreye “Şâd ve’l-Kur’ân” da denir. Ebû Sâ’id el-Hudrî (ra) diyor ki, rüyamda Şâd Süresi’ni yazdığımı gördüm; secde ayetine varınca elimdeki “divit”, “kalem” ve ne varsa

240- Zeylai-Tahric, III, 158.

241- Tirmizi-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân(Şevâbü’l-Kur’ân)” 7; İbn Mansur-Sünen, II, 283.

242- Beyhakî-Şuab,II, 481.

243- Deylemî-Firdevs, III, 181.

244- Suyutî-İtkan, I, 54. Not: Beyhakî bu hadisi münker kabul etmiştir (bkz. Beyhakî-Şuab, II, 481)

245- Elmalılı, VI, 394.

246- Mukaddimetan, s. 9.

247- Tirmizi-Sünen, “Da’âvât” 114.

248- Kenz, I, 592.

249- Neseî-Sünen, “İmâme”, 817; Behakî-Sünen, II, 318. Ayrıca İbn Mâce Resulü Allah’tan içinde “eş-Şâffât Süresi’nin geçtiği merfû bir hadisi nakletmiştir. (bkz. İbn Mâce-Sünen, “Tıb” 64.

250- İbn Mâce-Sünen, “Tıb” 64; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V 128.

hepsi secde etti...”²⁵¹ İbn ‘Abbâs: Şâd Sûresi’ndeki secdenin vacip secdelerden (‘azâim-i sucûd) olmadığını söylemiştir.²⁵² Hz. Peygamber (as), minberde ‘Şâd Sûresi’ni okuduktan sonra (secde ayetinden dolayı) inip secde etmiştir.²⁵³ Şehâvî bu sûrenin ismini “Dâvûd” olarak tespit etmiştir.²⁵⁴

39. ez-Zümer: 39/71 ve 39/73 ayetlerinde “takım, zümre” anlamına gelen “زمره”ün çoğulu “زمر” kelimesinden almıştır. Hz. Aîşe (ra) Rasulü Allah’ın her gece uyumadan önce Benî İsrâîl ve ez-Zümer sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.²⁵⁵ Şehâvî bu sûrenin ismini “el-Ğuref olarak kaydetmiştir.²⁵⁶

40. Ğâfir: İsmi, ilk ayetinde yer alan ve Allah’ın sıfatlarından olan “غافر” kelimesinden almıştır.²⁵⁷ Yaygın kullanılan diğer bir ismi de “el-Mü’min”dir.²⁵⁸ Übey b. Kâ’b’ın rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Mü’min Sûresi’ni okursa her nebînin, siddîkin, şehidin, mü’minin ruhları ona duada bulunur”.²⁵⁹ Ayrıca bu sûrenin, -yine ilk kelimelerinden alınan- “eṭ-Ṭavi”²⁶⁰, “Hâ-Mîm”²⁶¹ ve “Hâ-Mîm el-Mü’min” gibi içtihadî isimleri de vardır.

41. Fuşşilet: İsmi, üçüncü ayetindeki “sûrelerinin başları ve sonları ayırd edilmiş, mânası itibariyle vaad ve tehdid, ahkâm diğer kısımlara ayrılarak ayrıntılarıyla anlatılmış” anlamına gelen “فصلت” kelimesinden almıştır. Bununla birlikte sûreye, “es-Secde”²⁶², “el-Ekṣât=azıklar”²⁶³, “el-Meşâbih”²⁶⁴, “Hâ-Mîm es-Secde”²⁶⁵ ve “Hâ-Mîm”²⁶⁶ de denir.

42. eṣ-Şûrâ: Adını, 42/38 ayetindeki, toplum yönetiminde pek önemi olan “سورى” kavramından almıştır. “Hâ-Mîm ‘Ayn-Sîn-Kâf”²⁶⁷, “‘Ayn-Sîn-Kâf”²⁶⁸ şeklinde de isimleri mevcuttur. Ṭaberânî’nin rivayetine göre Meymûne validemiz, Rasulü Allah’ın kendisine şöyle dediğini bildirmiştir: “-Meymûne, sen ‘Hâ-Mîm-‘Ayn-

251- Ahmed b. Hanbel-Müsned, III, 78, 84.

252- Buhârî, “Enbiyâ” 39; Eb Davud-Sünen, “Sücûd” 5; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 360; Darîmî-Sünen, “Şalât” 161.

253- Eb Davud-Sünen, “Sücûd” 5.

254- Şehavî-Cemal, I, 37.

255- Tirmizî-Sünen, “Da’âvât” 22; Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 68, 122.

256- Suyutî-İtkan, I, 54; Şehavî-Cemal, I, 37.

257- Suyutî-Tertib, s.182.

258- Not: Sûrenin 40/28. ayetinde zikredilen “Mü’min-i Âl-i Fir’avn”un zikredilmesi dolayısıyla bu isim vermiştir (bkz. Suyutî-İtkan, I, 54).

259- Zeylaî-Tahrir, III, 223.

260- Suyutî-İtkan, I, 54.

261- Not: حَم =Hâ-Mîm, Rahman’ın, Muhammedin (as) ruhunda tecelli eden ledünni, ilâhî rahmetinin icamlı bir remzidir. (Bkz. Elmahılî, VII, 67).

262- Zeylaî-Tahrir, III, 230.

263- Alusî-Tefsir, XXIV, 94.

264- Suyutî-İtkan, I, 54.

265- Şehavî-Cemal, 37; Suyutî-Tefsir, V, 358.

266- Kurtubî-Tefsir, XVI, 104.

267- Şehavî-Cemal, 37. Not: Şehâvî, bu ismi “eṣ-Şûrâ”dan önce kaydetmiştir. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37); Suyutî-Tefsir, VI, 2.

268- Alusî-Tefsir, XXV, 10.

Sîn-Kâf'ı okuyur musun?...²⁶⁹ Bu rivayette Rasulü Allah'ın, sûrenin isimlerinden birini telaffuz ettiğini görmekteyiz.

43. ez-Zuḥruf: Adını, 43/35 ayetinde geçen ve "altın, mücevher, yıldızlı nakışlar" anlamına gelen "زعرَف" kelimesinden almıştır. Suyûtî "Ḥâ-Mîm ez-Zuḥruf"²⁷⁰ olarak kaydetmiştir. Vâhid b. Süleym diyor ki, tabiinden 'Atâ' b. Ebî Rebâh'ın (h. 114) yanına gittim, "kader" hakkında Basralıların ileri geri konuştuklarında şikâyet edince bana dedi ki: "Sen Kur'an'ı okumuyor musun?" "Evet" deyince, bana ez-Zuḥruf (sûresini) oku dedi.²⁷¹ Bu haberde tabiin döneminde söz konusu sûrenin isminin İmâm Muşşaf'taki şekliyle bilindiği ortaya çıkmıştır.

44. ed-Duḥân: İsmi, 44/35 ayetinde "açlık-kıtlık yılları", "gelmesi çok kuvvetle muhtemel olan şer" veya "dumanlı/gazlı hava" anlamlarına gelen "دحان" kelimesinden almıştır. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim 'Ḥâ-Mîm ed-Duḥân'ı herhangi bir gecede okursa yetmiş bin melek ona istiğfar ettiği halde sabahlar"²⁷² ve yine "Kim cuma gecesi 'ed-Duḥân'ı okursa mağfret olunur"²⁷³

45. el-Câsiye: Adını, 45/28 ayetindeki "diz üstü çökmüş, derli toplu, en itinalı ve hürmetli", "topllanmış cemaat" anlamlarına gelen ve ahirette bütün milletlerin, Allah'ın hakimiyeti karşısında dize geleceklerini ifade eden "الحائية" kelimesinden almıştır. Ayrıca "eş-Şerîa"²⁷⁴, "Ḥâ-Mîm eş-şerîa"²⁷⁵ ve "ed-Dehr"²⁷⁶ gibi içtihadî isimleri vardır. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim 'Ḥâ-Mîm el-Câsiye Sûresi'ni okursa Allah onun ayıbını örter ve ahiret gününde korkusunu (el-feze') giderir."²⁷⁷

46. el-Aḥkâf: Adını, 46/21 ayetinde geçen ve "eğri büğrü kum tepeleri" anlamına gelen ve 'Âd kavminin uyarıldıkları sırada buldukları yerin adı olan "الأحفاف" kelimesinden almıştır. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim el-Aḥkâf Sûresi'ni okursa Allah o kimseye her adedine on olmak üzere dünyadaki kumlar sayısınca sevap yazar."²⁷⁸ İbn Mes'ûd: "Resulü Allah bana el-Aḥkâf Sûresi'ni okuttu..."²⁷⁹ Yine İbn Mes'ûd, Rasulü Allah'ın kendisine Âl-i Ḥâmîm yani el-Aḥkâf (sûresinden) ve otuz ayetli (şelâsîne)

269- Taberânî-Mu'cem, XXIV, 29. Heysemî, bu hadisin kritiğini yapmış Taberânî'nin şeyhi Muhammed b. Abdûs hariç diğerlerinin sahih olduğunu söylemiştir. (bkz. Heysemî-Zevaid, V, 102).

270- Suyûtî-Tefsir, VI, 13.

271- Tirmizî-Sünen, "Kader" 17.

272- Tirmizî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'an (Şevâbü'l-Kur'an)" 8.

273- Tirmizî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'an (Şevâbü'l-Kur'an)" 8.

274- Şevâbî-Cemal, I, 37; Suyûtî-Tefsir, VI, 34.

275- İbn Nedîm-Fihrist, 38.

276- Suyûtî-İtkan, I, 54.

277- Zeylaî-Tahrîc, III, 276.

278- Zeylaî-Tahrîc, III, 291.

279- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 321. Not: Alusî, tefsirinde bu rivayetin İbn 'Abbâs'tan geldiğini söylüyorsa da, (bkz. Alusî-Tefsir, XXVI, 4) Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde böyle bir rivayete rastlanmamıştır.

sûrelerden öğrettiğini ve o zaman sûrelerin ekseri 30 ayet olduğu için sûrelerin isimlerine “şelâşine” dendığını beyan etmiştir.²⁸⁰ Suyutî’ye göre diğer bir ismi “Hâ-Mîm el-Ahkkâf”tır.²⁸¹

47. Muḥammed (as): İsmi, 47/2 ayetinde geçen “محمد” kelmesinden almıştır. Ayrıca sık kullanılan bir ismi de “el-Ḳitâl” olup “Ve’l-lezîne keferû”²⁸² diye bir içtihadî ismi de vardır.²⁸³ Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim Muḥammed Sûresi’ni okursa Allah’ın üzerine, o kimseyi cennet nehirlerinden içirmesi bir hak olur.”²⁸⁴

48. el-Feth: Adını, 48/1 ayetinde “Ḥudeybiye antlaşmasını” veya “Mekke’nin fethini” ifade eden ve “zâfer” anlamına gelen “فتح” kelimesinden almıştır. Diğer bir ismi de “İnnâ feteḥnâleke” dir ve hadislerde sık sık geçer.²⁸⁵ Hz. Ebû Bekr, Ḥudeybiye antlaşmasını pek kabûllenemeyen ve bunun için Rasulü Allah’a naz makamında serzenişte bulunarak bir kısım ifadeleri söyledikten sonra dert yanmak için kendisine gelen Hz. Ömer’i teskin etmek maksadıyla: “O, Allah’ın Resulüdür. Allah onu ebedâ zayi etmeyecektir” dediği ve bunun üzerine de el-Feth Sûresi inip, Hz. Peygamber’in de hemen bu sûreyi Hz. Ömer’e okuduğu rivayet edilmektedir.²⁸⁶ ‘Abdullah b. Muğaffel, Resullullah’ın Mekke Fethi günü devesinin üzerinde el-Feth Sûresi’ni *tercî* yaparak (nameli şekilde) okuduğunu rivayet etmiştir.²⁸⁷

49. el-Ḥucurât: İsmi, 49/5 ayetindeki “odalar, bölmeler” anlamına gelen, “Peygamber (as)’ın hâne-i saâdetinin odaları”nı kasteden ve “حجرة”ünün çoğulu “الحجرات” kelimesinden almıştır. Hâriş b. Ebî Dirâr el-Ḥuzâ’î (ra)’ın hadisesi üzerine el-Ḥucurât (sûresi) inmiştir.²⁸⁸ Söz konusu rivayette adı geçen sahabî başından geçen hadiseyi sûrenin ismini vererek anlatmaktadır; bundan anlaşılıyor ki Rasulü Allah döneminde sûrenin ismi bilinmektedir. Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-Ḥucurât Sûresi’ni okursa Allah o kimseye, kendi zatına itaat ve isyan edenlerin sayısınca sevap yazar.”²⁸⁹

50. Kâf: İsmi, birinci ayette geçen ve *kesik harfler* kabilinden olan “ق” harfinden almıştır. Bu sûrenin “el-Bâsikât” diye bir de içtihadî ismi vardır.²⁹⁰ Sahabeden Evs b. Ḥuzeyfe (ra), Rasulü Allah’ın ashabının *mufaşşal sûreleri* Kâf Sûresi’nden itibaren saydığını rivayet etmiştir.²⁹¹ Ebû Vâkid el-Leyşî (ra),

280- Ahmeb b. Hanbel-Müsned, I, 419, 421, 452.

281- Suyutî-Tefsîr, VI, 37.

282- Suyutî-İtkan, I, 54.

283- Muhammed Salim, I, 104.

284- Zeylaî-Tahrîc, III, 301.

285- Suyutî-İtkan, I, 54.

286- Buhârî, “Cizye” 18, “Tefsîr” 48/5.

287- Buhârî, “Fezâilü’l-Ḳur’ân” 30; Müslim, “Müsâfirîn” 239.

288- Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 279.

289- Zeylaî-Tahrîc, III, 353.

290- Suyutî-İtkan, I, 54; Şehavî-Cemal, 37.

291- Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 9.

Rasulü Allah'ın Bayram Namazında Kâf ve İktebet (sûrelerini) okuduğunu rivayet etmiştir.²⁹² Müslîm ise Şahîh'inde aynı hadisi farklı isimde "İktebeti's-sâ'atu", "Kâf ve'l-Ḳur'âni'l-Mecîd" şeklinde kaydetmiştir.²⁹³ Ebû Dâvûd "İktebeti's-sâ'atu ve inşakka'l-kamer" şeklinde²⁹⁴ ve Ahmed b. Hanbel ise "Kâf ve'l-Ḳur'ân" şeklinde kayderken²⁹⁵ yine Ebû Dâvûd bir yerde sadece "Kâf" şeklinde rivayet etmiştir.²⁹⁶ Amre bintu Abdîrrahmân, Rasulü Allah'ın, "Kâf ve'l-Ḳur'âni'l-Mecîd'i Cuma günü minberde okurken ağızdan ezberlediğini rivayet eder.²⁹⁷

51. ez-Zâriyât: Adımı, "kırıp ufalayan veya savuran, ya da toz duman edip götüren" anlamına gelen "الذاريات" kelimesinden almıştır. Berâ' b. Âzîb'in (ra) anlattığına göre Rasulü Allah (s.a.v.) kendilerine öğle namazını kıldırırken Loğmân ve ez-Zâriyât sûrelerini okumuş, onlar da okuduğu ayetlerin bir kısmını iştirmişler.²⁹⁸ İbn Ebî Şeybe Hz. Ömer'in öğle namazında Kâf ve ez-Zâriyât sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.²⁹⁹ Berâ' (ra): "Rasulü Allah'ın arkasında öğle namazını kıldık, Loğmân ve ez-Zâriyât sûrelerinden okuduğu ayetleri ara ara duyardık."³⁰⁰ demiştir ki, bu hadiseler söz konusu sûrenin isminin Rasulü Allah döneminde belirlendiğinin kuvvetli emareleridir.

52. eṭ-Ṭûr: Adımı, birinci ayette Süryanice "dağ" anlamına gelen ve Hz. Mûsâ'nın ilâhî tecellilere mazhar olduğu yerin adı olan "الطور" kelimesinden almıştır. Hadiste de "eṭ-Ṭûr" olarak geçmiştir.³⁰¹

53. en-Necm: İsmi, "yıldız" anlamına veya "parça parça verilen bir şeyin herbir parçasına verilen isim" anlamına gelen "النجم" kelimesinden almıştır. "Ve'n-Necm", "Ve'n-necmi izâ hevâ" diye de zikredilir.³⁰² Esved, 'Abdullâh'tan Rasulü Allah'ın en-Necm Sûresi'ni okuyup secde ayeti gelince de secdeye vardığını rivayet etmiştir.³⁰³ 'Abdullâh b. Mes'ûd (h.32) içinde *secde ayeti* bulunan sûrelerden ilk inen sûrenin "ve'n-Necm Sûresi" olduğunu rivayet etmiştir³⁰⁴ ki, bu da yine sûrenin isminin iyi bilindiği hakkında önemli bir delildir.

54. el-Ḳamer: Sûreye, ilk ayetinde geçen ve "dolunay" anlamına gelen "Ḳamer" ismi verilmiştir ve Suyûfî de bu ismi desteklemiştir.³⁰⁵ Diğer bir tevkiîfi

292- Tirmizî-Sünen, "Cumuf'a" 33; Neseî-Sünen, "İdeyn" 12; Beyhakî-Şuab, II 479.

293- Müslîm, "İdeyn" 14, 15.

294- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 246.

295- Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 436, 463.

296- Eb Davud-Sünen, "Şalât" 66.

297- Müslîm, "Cumuf'a" 50-52. Sûrenin "Kâf" şeklindeki ismi için bkz. Tirmizî-Sünen, "Cumuf'a" 33; Darimî-Sünen, "Şalât" 66; Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 435.

298- İbn Mace-Sünen, "İkâme" 8; Neseî-Sünen "İftitâh" 55.

299- İbn Ebî Şeybe-Musannef, I, 392.

300- Neseî-Sünen, "İftitâh" 55.

301- Eb Davud-Sünen, "Şehrü ramazân" 9. Not: Hadisin metni 74. sûrede gelecek.

302- Alusî-Tefsir, XXVII, 44.

303- Buhârî, "Ezân" Hadis no: 1008.

304- Buhârî, "Tefsir" 53/4.

305- Suyutî-İtkan, I, 54.

ismi ise "İkterabet"tir.³⁰⁶ Şehâvî "İkterabeti's-sâ'atu"³⁰⁷ şeklinde kaydetmiştir.³⁰⁸ Beyhakî, İbn 'Abbâs'tan rivayetle Tevrat'ta bu sûrenin isminin "el-Mübeyyîza" olduğunu rivayet etmişse de söz konusu hadisi münker saymıştır.³⁰⁹

55. er-Rahmân: Sûreye, ilk ayetinde "الرحمن" ismi geçtiğinden ve sûre boyunca Allah'ın rahmaniyeti anlatıldığından bu ad verilmiştir. Ayrıca bu sûreye "Arûsu'l-Kur'an=Kur'an'ın gelini/Kur'an'ın zirvesi" da denir.³¹⁰ Câbir b. 'Abdillâh (ra) Resullûllah'ın, ashabına er-Rahmân Sûresi'ni okuduğunu... rivayet etmiştir.³¹¹ Yine Câbir (ra): "Rasulûllah (s.a.v.) bize er-Rahmân Sûresi'ni başından sonuna kadar okudu."³¹² demiştir.

56. el-Vâkı'a: "Gerçeğin ta kendisi olan büyük hadise" anlamına gelen "الواقعة" adını, ilk ayetten almıştır.³¹³ Rasulûllah'ın (s.a.v.) sabah namazında el-Vâkı'a ve benzeri sûreleri okuduğu rivayet edilmiştir.³¹⁴ Yine Rasulûllah (s.a.v.): "Beni 'Hûd', 'el-Vâkı'a', 'el-Mürselât', "Amme yetesâ'elûn" ve 'İza's-şemsu küvviret' (sûreleri) ihtiyarlattı" buyurmuşlardır.³¹⁵ Resullûllah: "Kim, her gece 'el-Vâkı'a (sûresini) okursa ebedâ fakir olmaz."³¹⁶ buyurmuşlardır.

57. el-Ĥadîd: Adını 57/25 ayetinde geçip "demir" anlamına gelen "الحديد" kelimesinden almıştır. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulûllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim el-Ĥadîd Sûresi'ni okursa artık iman edenlerden yazılır."³¹⁷ Hz. Ömer (ra) müslüman olmadan önce kız kardeşinin yanına gittiği zaman üzerinde el-Ĥadîd Sûresi'nin ilk ayetlerinin yazılı olduğu bir sahife görmüş, "Allah'a ve Resulüne iman ediniz... içinizden infakta bulunanlara büyük ecir vardır." (ayet 7) meâlindeki ayeti okuyunca iman etmiştir.³¹⁸

58. el-Mücâdele: Alusî "Ĥad semî'a"³¹⁹ olarak kaydetmiştir. Übey b. Kâ'b'ın Muşhaf'ında "ez-Zihâr" olarak belirlenmiştir.³²⁰ Ĥavle bintu Şa'lebe (ra)'ın

306- Muhammed Salim, I, 105.

307- Şehavî-Cemaî, I, 37.

308- Not: Konuyla alakalı rivayetler 50. sûrede geçti. (bkz. Eb Davud-Sünen, "Şalât" 246).

309- Beyhakî-Şuab, II, 490.

310- Kurtubî-Tefsir, XVII, 99.

311- Tirmizî-Sünen, "Tefsîr" 55/1. Not: Tirmizî bu hadisin "garîb" bir olduğunu söylemiştir.

312- Tirmizî-Sünen, "Tefsîr" 55/1; Eb Davud-Sünen, "Şehrû ramazân" 9.

313- Eb Davud-Sünen, "Şehrû ramazân" 9.

314- Abdurrezzak-Musannef, I, 115.

315- Tirmizî-Sünen, "Tefsîr" 56/6.

316- Beyhakî-Şuab, II, 491.

317- Zeylai-Tahric, III, 420.

318- Alusî-Tefsir, XVII, 164. Not: Fakat Alusî, Hz. Ömer'in İslamiyete girmesine sebep olan sahifenin üzerinde Tâ-Ĥâ Sûresi'nin yazılı olduğuna dair kuvvetli bilgiler bulunduğunu (bkz. İbn Asâkir, XVIII, 271-72) hatırlatarak söz konusu rivayetin zayıf olduğunu bildirmiştir (bkz. Alusî-Tefsir, XVII, 164).

319- Alusî-Tefsir, XXVIII, 2.

320- Alusî-Tefsir, XXVIII, 2.

anlattığına göre el-Mücâdele Sûresi'nin baş tarafı kendisi ve bir de kocası Evs b. Şâmit (ra) hakkında nazil olmuştur.³²¹

59. el-Ḥaşr: İkinci ayetinde geçen ve “sevkiyat için bir yere toplama” anlamına gelen “المشور” kelimesi, sûreye ad olmuştur. “Benû'n-Nađîr” bu sûrenin içtihadî ismidir. Ma'kîl b. Yesâr'ın rivayet ettiğine göre Rasulüllaḥ (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim sabah olunca üç kez ‘أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم’ = *Kovulmuş şeytan(in şerrinden) pekâla gören bilen Allah'a sığınırım*” der ve el-Ḥaşr Sûresi'nin son üç ayetini okursa Allah o kimseye, kendisi için mağfîret dileyen 70 bin melek tayin eder..³²²

60. el-Mumtaḥene: Adını “imtihan edilen kadın” anlamına gelen 10. ayetten almıştır³²³. “el-İmtihân” ve “el-Mevedde” de denir.³²⁴ Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulüllaḥ (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: “Her kim el-Mumtaḥine Sûresi'ni okursa mü'min ve müminat kıyamet günü ona şefa'at eder”.³²⁵

61. eş-Şaff: İsmi, sağlam bir bina gibi tek vücut olmanın önemine işaret eden 4. ayetindeki “صف” kelimesinden almıştır. “el-Ḥavâriyyûn”³²⁶, “el-Ḥivâr”³²⁷ ve “İsâ”³²⁸ gibi içtihadî isimleri de mevcuttur. ‘Abdullâh b. Selâm (ra), bir gün sahabeye: “Hatırlıyor musunuz? Hanginiz Rasulüllaḥ'a gelip *Allah nezdinde hangi amel daha hoştur* diye sormuştu ve bizden hiç kimse ayağa kalkmamıştı da, bunun üzerine Rasulüllaḥ bize bir kişi gönderip bizi bir yere toplayarak şu sûreyi yani Şaff Sûresi'nin bütünü bize okumuşdu?” dedi.³²⁹

62. el-Cumu'a: İsmi, Cuma namazını farz kılan 63/9 ayetinden almıştır. Ebû Hüreyre (ra): “Rasulüllaḥ'ın yanında oturuyorduk el-Cumu'a Sûresi nazil oldu..³³⁰ Semtîre: Rasulüllaḥ (s.a.v.) cuma gecesinin akşamında “Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn” ve “Kul hüvellahu 'eḥad” (sûrelerini); yine Cuma gününün yatsı namazında ise el-Cumu'a ve el-Münâfikûn sûrelerini okurdu³³¹ diye rivayet ederken, Nu'mân b. Beşîr (ra) da, Rasulüllaḥ'ın Cuma günü el-Cumu'a Sûresi'nin akebinden “Hel 'etâke

321- Ahmed b. Hanbel-Müsned, VI, 410.

322- Tirmizî-Sünen, “Şevâbü'l-Kur'ân” 22. Not: Tirmizî bu hadisin “garfb” olduğunu söylemiştir. Ayrıca bkz. Darimî-Sünen, “Fezâilü'l-Kur'ân” 22; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 26.

323- Not: İbn Hacer, “ح” harfinin fethası ile المنحة şeklinde ad verilmesinin meşhur olduğunu, “ح”nın kesresi ile المنحة şeklinde de okunduğunu söyler; birinci şekle göre sûre, hakkında indiği Seb'î bintü'l-Hâriş'in sıfatıdır. İkinci şekle göre ise -Berâ'e'ye “el-Fâdiḥa” sıfatı verildiği gibi-, söz konusu sûrenin ismi “el-mumtaḥine” olur ve onun sıfatı durumundadır (Suyûtî-İtkan, I, 55).

324- Şehavî-Cemal, I, 37. Not: Suyûtî, Şehâvî'ye istinaden sûreye “el-Mer'e” dendiğini kaydetmiştir. Fakat “مرءة” kelimesi ile “المرءة” kelimesi arasında bir değişme (taşhîf) söz konusudur. Çünkü Şehavî'de “mer'e” kaydı bulunmamaktadır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 37; Suyûtî-İtkan, I, 55).

325- Zeylaî-Tahric, III, 366.

326- Şehavî-Cemal, I, 37.

327- Suyûtî-Tefsir, VI, 212.

328- Alusî-Tefsir, XXVIII, 83.

329- Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 452.

330- Buhârî, “Tefsîr” 62/1; Tirmizî-Sünen, “Tefsîr” 62/1, “Menâkıb” 70.

331- Beyhakî-Sünen, III, 201; Müslim, “Cumua” 64, Eb Davud-Sünen, “Şalât” 212; Neseî-Sünen, “Cumua” 38; Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 226, 340, 354, 361, II, 430.

hadîsu'l-gâşiye" (sûresini) okuduğunu rivayet etmiştir.³³² Sahabenin, Rasulüllah'ın namazda hangi sûreleri okuduğunu isimleri ile zikretmeleri, adı geçen sûrelerin o dönemde iyi bilindiğinin delillerini taşımaktadır.

63. el-Münâfikûn: Adını, konusundan (münafıklar konusu) almıştır. İbn 'Abbâs: Rasulüllah (s.a.v.) Cuma namazında el-Cumu'a ve el-Münâfikûn sûrelerini okudu,³³³ diye rivayet etmiştir.

64. et-Tegâbûn: "Karşılıklı aldatma, veya aldanmanın ortaya çıkmasını" ifade eden 64/9 ayetindeki "الظَّالِمِينَ" kelimesi, sûreye isim olmuştur. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim et-Tegâbûn (sûresini) okursa ani ölümden kurtulur."³³⁴

65. et-Talâk: Adını, sûrenin ilk bölümüne konu olan talak (boşanma) hükmünden almıştır. Buhârî'nin kaydettiğine göre İbn Mes'ûd sûreye "en-Nisâu'l-Kuşvâ=Kısa Nisa Sûresi" adını vermiştir³³⁵ ve İbn Mes'ûd, "en-Nisâu'l-Kuşvâ"nın "et-Ṭûlâ=Uzun"dan (Nisa Sûresi'nden) sonra indiğini rivayet etmiştir.³³⁶ Bu sûrenin diğer bir ismi de "Yâ eyyuhe'n-nebiyyu izâ tallaktumu'n-nisâ'e" (sûresi)dir.³³⁷

66. et-Taḥrîm: Baş kısmındaki konu, ismine sebep teşkil etmiştir. Sûrenin "Lime Tuḥarrimu"³³⁸, "Muteḥarrim"³³⁹ ve "en-Nebî"³⁴⁰ gibi içtiḥadî isimleri de vardır. Rasulüllah (s.a.v.): "Her kim et-Taḥrîm Sûresi'ni okursa Allah o kimseye tevbe-i nasuh ihsan eder"³⁴¹ buyurmuşlardır.

67. el-Mülk: İsmi, başlangıç kısmında geçen ve Allah'ın kâinatı yaratıp yönetmesinde ortaya çıkan hakimiyetinden bahsetmesinden alır. İbn 'Abbâs'tan rivayet edildiğine göre bir sahabe-kabir olduğunu farketmeden- bir kabrin üzerine çadır kurmuş, birden orada birisinin, sonuna kadar "Tebâreke'l-lezî bi yedihi'l-mülk Sûresi"ni okuduğuna şahit olmuş ve bu durumu Rasulüllah'a anlatınca buyurmuşlar ki: "O, 'el-Mâni'a', 'el-Münciye'dir; okuyanını kabir azabından korur."³⁴² İbn Mes'ûd: Biz Rasulüllah devrinde bu sûreye "el-Mâni'a" derdik³⁴³ diye açıklarken, İbn 'Abbâs'tan gelen *merfû'* bir rivayette onun adının "el-Münâfi'a", "el-Münciye"³⁴⁴ ve kıyamet günü, okuyanını Allah nezdinde savunacağından dolayı bu

332- Neseî-Sünen, "Cum'u'a" 40.

333- Müslim, "Cum'u'a" 64.

334- Zeylai-Tahric, IV, 44.

335- Suyuti-İtkan, I, 55.

336- Buhârî, "Tefsir" 2/41; 65/2; Neseî-Sünen, "Talâk" 56.

337- Abdurrezzak-Musannef, III, 181.

338- Muhammed Salim, I, 108.

339- Suyuti-İtkan, I, 55.

340- Şehavî-Cemal, I, 38.

341- Zeylai-Tahric, IV, 68.

342- Tirmizî-Sünen, "Fezâilü'l-Kur'an" 9. Not: Tirmizî hadis için "Ḥasen" ve "Ḡarib"dir demiştir.

343- Suyuti-İtkan, I, 55; Heysemî-Zevaid, VIII, 127.

344- Beyhaki-Şuab, II, 494-95.

manaya “el-Mücâdele”³⁴⁵ dendiği de rivayet edilmiştir.³⁴⁶ Rasulü Allah (s.a.v.) “Kur’an’dan otuz ayetli bir sûre vardır ki kendisini okuyana şefaât eder o sûre: ‘Tebâreke’l-lezî bi yedihi’l-mülk Sûresi’dir.”³⁴⁷ buyurduğu, “el-Mülk Sûresi’nin ümmetimin kalbinde olmasını ne kadar arzu ederdim”³⁴⁸ temennisinde bulunduğu sûrenin adının, Tevrat’ta da “Mülk” olarak geçtiğini rivayet eden bir hadis vardır.³⁴⁹ Ayrıca “el-Vâkı’a”, “el-Mâni’a”, “el-Mennâ’a”³⁵⁰ ve “el-Vâkiye”, “Tebâreke el-mülk” diye isimleri vardır.³⁵¹

68. el-Ğalem: Adını ilk ayette geçen “قلم” kelimesinden almıştır. “Nûn”³⁵², “Nûn ve’l-Ğalem”³⁵³ diye de isimlendirilir. Rasulü Allah (s.a.v.): “Her kim el-Ğalem Sûresi’ni okursa Allah ona, güzel ahlaklı insanların sevabı sayısından sevap verir.”³⁵⁴ buyurmuşlardır.

69. el-Hâkka: Anlamlarından biri, “kesin gerçek, vukuu muhakkak olan kıyamet saati” olan, birinci ayetteki “الْحَاقَّةُ” kelimesi, sûrenin adı olmuştur. Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim el-Hâkka Sûresi’nden onbir ayet okursa Deccâl’in fitnesinden kurtulur.”³⁵⁵ Ahmed b. Hanbel’in kaydettiği bir rivayete göre Hz. Ömer (ra) şöyle demiştir: “Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber’le tartışmak üzere evden çıkmıştım. Mescid-i Harâm’a vardığımda baktım ki Resûl-i Ekrem benden önce gelmiş. Arkasında durdum. el-Hâkka Sûresi’ni okumağa başladı. Kur’an’ın üslûbuna hayran kalmıştım. Kendi kendime Ğureyş’in dediği gibi bu şairdir diye düşündüm. Tam o sırada, (benden habersiz) sûrenin “*Bu Kur’an, pek kerim bir Resulün sözüdür. O, bir şairin sözü değildir* (ayet 40-41) ayetini okudu. Bu defa içimden böylese kahindir dedim; hemen “*O, bir kâhinin sözü de değil!*” (ayet 42) ayetini, ardından da (ayet 43-47) ayetlerini kadar okudu. İşte o günden sonra İslam’ın sevgisi kalbimde yer etmeye başlamıştı.³⁵⁶

70. el-Me’âric: 70/3 ayetindeki “dereceler ve makamlar” demek olan “المعارج” kelimesi sûreye isim olmuştur. Diğer bir tevkiîfi ismi ise “Se’ele”dir.³⁵⁷ “Se’ele Sâ’il”³⁵⁸, “el-Vâkı’a”³⁵⁹, “el-Mevâkı’a”³⁶⁰ de denir. Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle

345- Beyhakî-Şuab, II, 494-95.

346- Suyutî-İtkan, I, 55.

347- Tirmizî-Sünen, “Şevâbü’l-Ğur’an” 9. Not: Tirmizî, hadisin “Ğasen” bir hadis olduğunu kaydetmiştir.

348- Beyhakî-Şuab, II, 494.

349- Heysemî-Zevaid, VII, 128.

350- Şehavî-Cemal, I, 39.

351- Kurtubî-Tefsir, XVIII, 134.

352- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9; Şehavî-Cemal, I, 38.

353- Suyutî-Tefsir, VI, 249.

354- Zeylâi, Tahric, IV, 69.

355- Kurtubî-Tefsir, XVIII, 168.

356- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 17-18. Ayrıca bkz. Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

357- Muhammed Salim, I, 110; Suyutî-İtkan, I, 55.

358- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9; Şehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-Tefsir, VI, 293.

359- Suyutî-İtkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 38.

360- Alusî-Tefsir, XXIX, 55.

buyurmuştur: “Her kim ‘Se’ele Sâ’il’ okursa Allah o kimseye, emanetlerine ve sözlerine riayet edenlerin sevabı kadar sevap verir.”³⁶¹

71. Nûh: İsmi, konusu olan Hz. Nuh’un tebliğinden almıştır. “İnnâ erselnâ nûhen” de denir. Rasulüallah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim Nûh Süresi’ni okursa Nûh’un davetine yetişen müminlerden sayılır”³⁶²

72. el-Cin: Adını, konusundan almıştır. Ayrıca bu sûrenin “Kul ’ûhiye”³⁶³, “el-Cin” ve “el-Vahy”³⁶⁴ gibi isimleri de mevcuttur.³⁶⁵

73. el-Müzzemmil: “Elbisesine bürülü” anlamına gelip genellikle bununla Hz. Peygamber’in kastedildiği birinci ayetteki gönül okşama manasında bir teşvik hitabı “المزل” kelimesi, sûreye ad olmuştur. Hz. Aişe (ra), bu sûrenin adından “Yâ eyyühe’l-müzzemmil” diye söz etmiştir.³⁶⁶

74. el-Müddeşsir: “Örtüsüne bürülü” demek olan ve ilk manasıyla Hz. Peygamber’in kastedildiği birinci ayetteki “المدر” kelimesi, sûrenin ismi. “Yâ ’eyyuhe’l-müddeşsir” de denir. İbn Mes’ûd (ra): Nebî (s.a.v.)’in mânaca veya uzunlukça bir olan (en-nezâ’ir) sûrelerden bir rekâta “en-Necm” ve “er-Rahmân”ı, diğer bir rekâta “İkterabet” ve “el-Hâkka”yı, diğer bir rekâta “e’-Tûr” ve “ez-Zâriyât”ı, başa bir rekâta “İzâ va’at” ve “Nûn”u, ayrı bir rekâta “Se’ele sâ’il” ve “en-Nâzi’ât”ı, diğer bir rekâta “Veylün li’l-Mütaffifin” ve “Abese”yi, ayrı bir rekâta “el-Müddeşsir” ve “el-Müzzemmil”i, başka bir rekâta “Hel ’etâ” ve “Lâ ’Üksimu bi yemi’l-kıyâme”yi, ayrı bir rekâta “Amme yetesâ’elûn” ve “el-Mürselât”ı, bir rekâta “ed-Duĥân” ve “İze’ş-şemsu küvvirat”i yani her bir rekâta iki mufaşşal sûre okuyarak namaz kıldığını rivayet etmiştir.³⁶⁷

75. el-Kıyâme : Bu sûre adını, ilk ayette geçen ve bütün sûrenin konusunu teşkil eden “القيامة” kavramından almıştır. İsmi, “Lâ ’Üksimu”³⁶⁸ olarak da geçen bu sûre ile ilgili hadis daha önce geçmişti.³⁶⁹

76. el-İnsân: İlk ayette, ismi geçmiştir. “Hel ’etâ”, “Hel ’etâ ’ale’l-insânî” şeklinde hadislerde geçen isimleri bulunan sûrenin³⁷⁰ “ed-Dehr”, “el-Ebrâr” ve “el-Emşâc” şeklinde diğer isimleri de vardır.³⁷¹

77. el-Mürselât: Birinci ayetteki, ismi hafzedilip sıfatı kalan ve “birininin peşinden gönderilenler” anlamına gelen “المرسلات” kelimesi, sûreye isim olmuştur.

361- Zeylât-Tahrîc, IV, 90.

362- Zemahşerî-Tefsîr, IV, 166.

363- Suyûtî-Tefsîr, IV, 104.

364- Şehavî-Cemal, I, 38. Not: Şehavî “Kul ’ûhiye” ismini öne almıştır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 38).

365- İbn Mace-Sünen, “Tıb” 64; Ahmed b. Hanbel-Müsned, V, 128. Not: Hadisin metni 37. sûrede geçti.

366- Neseî-Sünen, “Kıyâmü’l-leyl” 2; Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

367- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

368- Şehavî-Cemal, I, 38. Not: Şehavî, sûrenin bu ismini diğerlerinden öne almıştır. (bkz. Şehavî-Cemal, I, 38).

369- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9. Ayrıca bkz. 74. Sûre el-Müddeşsir.

370- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9. Bu hadisin metni, 74. Sûre’de geçmişti.

371- Alusi-Tefsîr, XXIX, 150.

Sûrenin diğeri bir ismi de “el-‘Urf”dür. İbn ‘Abbâs Annesi Ümmü Fađl’dan, ki o, –en son işittiğine göre- akşam namazında Rasulüllah’ın “Ve’l-mürselâti ‘urfen Sûresi”ni okuduğunu rivayet etmiştir.³⁷² İbn Mes‘ûd: “Rasulüllah ile Minâ civarında bir mağarada iken; ‘Ve’l-mürselât Sûresi’nazil oldu.”³⁷³ demiştir ki, bu rivayet, sûrenin isminin nazil olduğu sırada bilindiğini göstermektedir.

78. en-Nebe’: İsmi, ikinci ayetinde “mühim haber” anlamına gelen “النبا العظيم” sıfat cümlecığının birinci cüzünden almıştır. Diğeri bir tevkiî ismi de “Amme”dir.³⁷⁴ Hadiste “Amme yetesâ’elün” olarak geçen³⁷⁵ sûrenin “et-Tesâ’ul” ve “el-Mu‘şirât”³⁷⁶ gibi isimler de vardır. İbn Mes‘ûd, Rasulüllah’ın (s.a.v.) on sûreyi bir arada toplayıp, er-Rahmân ve en-Necm sûrelerini bir rekâtta, “ed-Duğân” ve “Amme yetesâ’elün” sûrelerini de bir rekâtta okuduğunu rivayet ederken³⁷⁷ Taberânî de zayıf bir senedle Hz. ‘Alî’den şu rivayeti nakleder: “Münafık olan bir kimse; Tevbe, Hûd, Yâ-Sîn, Duğân ve Nebe’ sûrelerini ezberlemesin”³⁷⁸. Bu hadiste münafıkların ezbelemesini nehiy sadedinde isimleri zikredilen sûrelerin, Rasulüllah döneminde isimlerinin bilindiği hakkında açık bir bilgi içermektedir.

79. en-Nâzi‘ât: İsmi, birçok mânasından biri de “kâfirlerin ruhlarını şiddetle söküp alan ölüm melekler”ini ifade eden birinci ayetindeki “النازعات” kelimesi. İsmi bu şekliyle dadiste de geçişen sûrenin³⁷⁹ “es-Sâhire”, “eṭ-Ṭamme” gibi diğeri isimleri de vardır.³⁸⁰

80. ‘Abese: Adını ilk ayetinde geçen “yüzünü ekşitti” anlamındaki “عيس” kelimsinden almıştır. Hadiste de bu şekliyle mevcuttur.³⁸¹ 80/15’de “amelleri yazan melekler anlamında “es-sefere”³⁸², 80/33’de “kulağı sağır edecek şiddetteki ses, kıyamet” anlamına gelen “eṣ-Şâḥḥe”, “el-A‘mâ”³⁸³, “Abese ve tevella” gibi isimleri de bulunmaktadır.

81. et-Tekvîr: İsmi ilk ayetteki “dürüldü” mânasında “كورت” kelimesinin mastarından alan sûre, “Küvviret”³⁸⁴ “İze’ş-şemsu küvviret”³⁸⁵ diye de isimlendirilir. Tabiinden Ebû İshâk (h.128), ‘Abdullâh b. Mes‘ûd’un Muşhaf’ındaki tertibe göre on sûre ile on rekât namaz kılmış bu sûrelerin son ikisinin ise “İze’ş-

372- Muvatta, “Nidâ” 24. Not: Hadisin metni, 74. Sûrede geçti.

373- Buhârî, “Cezâu’ş-şayd” 7.

374- Muhammed Salim, I, 111; Suyutî-İtkan, I, 55.

375- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

376- Muhammed Salim, I, 111; Suyutî-İtkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 38.

377- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 412, 417.

378- Heysemî-Zevaid, VII, 157.

379- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

380- Şehavî-Cemal, I, 38.

381- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

382- Şehavî-Cemal, I, 38.

383- Alusî-Tefsir, XXX, 39.

384- Alusî-Tefsir, XXX, 49.

385- Şehavî-Cemal, I, 38.

şemsu küvvüret” ile “ed-Duḥân” sûreleri olduğunu söylerken³⁸⁶, söz konusu sûrelerin isimlerinin –önce olduğu gibi- bu devirde de zikredildiği ortaya çıkmıştır.

82. el-İnfîṣâr: İsmi, birinci ayette geçen “yarıldı” anlamındaki “انفطرت” fiilinin mastarından alan sûrenin, “İze’s-semâ’u’n-feṭarat”, “İnfatarat”³⁸⁷ ve “el-Münfataratu”³⁸⁸ diye de isimleri mevcuttur. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim kıyamet gününü şimdi bu gözleriyle görüyor gibi seyretmek isterse ‘İze’s-şemsu küvvüret’, İze’s-semâ’u’n-faṭarat”, “İze’s-semâ’u’n-inşakḳat” –ve sanırım Hûd Sûresi’ni de söylemişti- okusun.”³⁸⁹

83. el-Müṭaffifîn: Adını, ilk ayette geçen ve “eksik ölçüp tartanlar” anlamına gelen “المطففين” kelimesinden alan sûrenin, diğer bir ismi de hadiste “Veylün li’l-müṭaffifîn” olarak geçmektedir.³⁹⁰ “eṭ-Ṭaffîf”³⁹¹, “Veylün li’l-müṭaffifîn” diye de isimleri vardır.

84. el-İnşikâk: Sûre, adını ilk ayetteki “انشقت” fiilinin mastarından almıştır. Bu sûrenin diğer bir ismi de hadiste³⁹² “İze’s-semâ’u’n-şakḳat”³⁹³ olarak geçer ve “İnşikâk” ve “İnşakḳat”³⁹⁴ şeklinde de isimlendirilir.

85. el-Burûc: “Burçlar” anlamına gelen ilk ayetteki “البروج” kelimesi, sûreye isim olmuştur. Câbir b. Semüre (ra): “Rasûlüllah (s.a.v.) öğle namazında “es/ve’s-Semâ’i zâtî’l-burûci” ve “es-Semâ’i ve’ṭ-ṭârik” sûrelerini okudu” diye rivayet etmiştir.³⁹⁵

86. eṭ-Ṭârık: İlk ayetteki “طارق” kelimesi sûrenin adı olup hadiste “es-Semâ’i ve’ṭ-ṭârik”, “Ve’s-semâi ve’ṭ-ṭârik” olarak da geçmektedir.³⁹⁶

87. el-A’lâ: Adını, birinci ayette Allah’ın (c.c.) sıfatı olarak geçen ve “Pek yüce” anlamına gelen “الأعلى” kelimesinden alan sûrenin, “Sebbih”³⁹⁷ ve “Sebbih isme rabbike’l-’a’lâ”³⁹⁸ şeklinde isimleri de mevcuttur.

88. el-Gâşiye: Sûre, adını, ilk ayette geçen ve “kaplayan, saran” anlamına gelen “الغاشية” kelimesinden almıştır. Hadiste “Hel’etâke ḥadıṣu’l-gâşiye”³⁹⁹ şeklinde geçmiştir. Meşhur vali ‘daḥḥâk b. Kays (h. 64), en-Nu’mân b. Bişr’e (h.65)

386- Buharî, “Fezâilü’l-Kur’an” 6. Ayrıca sûre ile ilgili diğer bir rivayet 74. sûrede geçti.

387- Şehavî-Cemal, I, 38.

388- Aluṣî-Tefsîr, XXX, 62.

389- Ahmed b. Hanbel-Müsned, II, 27, 36, 100; Tirmizî-Sünen, “Tefsîr” 74.

390- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramzân” 9. Not: Hadisin metni 74. Sûrede geçti.

391- Şehavî-Cemal, I, 38.

392- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

393- Müslim, “Mesâcid” 11.

394- Şehavî,-Cemal, I, 38.

395- Tirmizî-Sünen, “Şalât” 112, 113.

396- Tirmizî-Sünen, “Şalât” 112, 113. Not: Hadisin metni 85. Sûrede geçti.

397- Aluṣî-Tefsîr, XXX, 101.

398- Suyutî-Tefsîr, VI, 337.

399- Müslim, “Cumû’a” 62, Neseî “Cumû’a” 40.

Rasulüllah'ın Cuma günü – el-Cumu'a Sûresi hariç- hangi sûreyi okuduğunu sormuş: O da "Hel 'tâke" (sûresini) okuduğunu söylemiş.⁴⁰⁰

89. el-Fecr: Sûre, adını, ilk ayette geçen ve "sabah aydınlığı" anlamına geçen "الفجر" kelimesinden almıştır ve "Ve'l-fecr"⁴⁰¹, "Ve'l-fecri ve leyâlin 'aşr" diye hadislerde ismi mevcuttur. Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim el-Fecr Sûresi'ni *leyâl-i 'aşr*'de okursa affedilir, sair günlerde okursa bu sûre onun için kıyamet günü bir nur olur"⁴⁰²

90. el-Beled: İsmi ilk ayetindeki "البلد" kelimesinden alan sûrenin, diğer bir ismi de "Lâ 'uksimu bi hâze'l-beled"⁴⁰³ diye hadiste geçmekte ve bu sûre hakkında Rasulüllah (s.a.v.) "Kim 'Lâ 'uksimu bi hâze'l-beled' (sûresini) okursa kıyamet günü Allah o kimseye, azabına karşı eman verir"⁴⁰⁴ buyurmaktadır.

91. eş-Şems: İlk ayetindeki "Güneş" anlamına gelen "الشمس" kelimesi, sûrenin ismi olup, "Ve'ş-şems"⁴⁰⁵ "Ve'ş-şemsi ve duhâhâ"⁴⁰⁶ olarak da hadiste zikredilmiştir.

92. el-Leyl: İlk ayetteki "gece" anlamına gelen "الليل" kelimesi, sûrenin adıdır ve "Ve'l-leyl"⁴⁰⁷, "Ve'l-leyli izâ yeğşâ"⁴⁰⁸ şeklinde hadiste geçmektedir.

93. ed-đuhâ: İsmi, "Kuşluk vakti" anlamına gelen ilk ayetteki "الضحى" kelimesi. "Ve'đ-đuhâ"⁴⁰⁹ şeklinde de hadiste geçmektedir.

94. Elemneşrâh: İsmi, ilk ayetin başındaki kelimedir. Sûrenin birinci ayetinde geçen "شرح" fiilinin if'al kalıbı "el-İnşriâh" şeklinde daha yaygın olarak kullanılmaktadır. "eş-Şerh"⁴¹⁰ diye de isimlendirilir. Übey b. Kâ'b'ın rivayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her kim 'elem neşrahleke' okursa sanki bana gelip gamımı dağıtmış gibi olur."⁴¹¹

95. et-Tîn: Adını, ilk ayetindeki "incir" anlamına gelen "التين" kelimesinden almıştır. Sûrenin diğer bir ismi de "Ve't-tîn" diye geçmektedir.⁴¹² Tirmîzî'deki bir hadiste Rasulüllah'ın "et-Tîni ve'z-zeytûni" (sûresini) okuduğu rivayet edilmektedir.⁴¹³

400- Müslim, "Cumu'a" 65.

401- Sehavî-Cemal, I, 38.

402- Zemahşerî-Tefsir, IV, 254; Zeylaî-Tahric, IV, 211.

403- Suyutî-Tefsir, VI, 351.

404- Zeylaî-Tahric, IV, 214; Zemahşerî-Tefsir, IV, 257.

405- Sehavî-Cemal, I, 38.

406- Buharî, "Edeb" 74.

407- Sehavî-Cemal, I, 38.

408- Buharî, "Ezân" 74.

409- Nesefî-Sünen, "İfritâh" 63, 70; Sehavî-Cemal, I, 38.

410- Alusî-Tefsir, XXX, 165.

411- Zemahşerî-Tefsir, IV, 268; Zeylaî-Tahric, IV, 237.

412- Sehavî-Cemal, I, 38.

413- Tirmizî, "Şaiât" 114.

96. el-[‘]Alağ: İsmi, ikinci ayetteki “[‘]alağ” kelimesi. Diğer isimleri de “İkra”, “el-[‘]Qalem”⁴¹⁴ ve “İkra’ bi ’ismi rabbik”⁴¹⁵, “İkra’ bi ’ismi rabbike’l-lezî ħalağ” diye de geçmektedir. Buĥârî, Şaĥîh’de (Bed’ü’l-ĥalk bölümünde), ilk inen ayetleri anlattığı yerde, bu Sûrenin ismini zikretmiştir.⁴¹⁶ Rasulü Allah (s.a.v.): “Kim el-[‘]Alağ Sûresi’ni okursa mufaşşal sûrelerden birini okumuş gibi sevap kazanır.”⁴¹⁷ buyurmuşlardır.

97. el-[‘]Kadr: İsmi, ilk ayette geçen “القدر” yani “Kadir Gecesi” kelimesinden almıştır. Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim el-[‘]Kadr Sûresi’ni okursa Ramazan’ı oruç tutup Kadir gecesini de ihya etmiş kadar sevap kazanır.”⁴¹⁸ Etba’u’t-tâbi’inden el-Esved b. Amir (h.208), Rasulü Allah’ın (s.a.v.) Vitir namazının birinci rekâtında “İnnâ ’enzelnâhu fî leyleti’l-[‘]qadr”, “Elĥâkümü’t-tekâşür” ve “İzâ zülzileti’l-erĥu” (sûrelerini), ikincisinde “Ve’l’aşr”, “İzâcâ’e naşrullâhi ve’l-feth” ve “İnnâ ’a’şaynâke’l-keşer” (sûrelerini), üçüncüde ise “[‘]Qul yâ ’eyyühe’kâfirîn”, “Tebbet yedâ ebî leheb” ve “[‘]Qul hüvellâhu ’eĥad” sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.⁴¹⁹

98. el-Beyyine: “Açık ve kesin delil” anlamına gelen “البينة” kelimesi, ismi. Diğer bir tekfîl ismi ise “Lemyekün”⁴²⁰. Ubeyy b. Kâ’b ise “Ehl-i Kitâb” demiştir.⁴²¹ “el-Beriyye”, “el-[‘]Kıyâme”, “el-İnfikâk”⁴²² ve “Lemyekkünü’l-lezîne keferü”⁴²³ olarak ismi geçen sûrenin ayrıca “el-[‘]Kıyâme”, “el-Münfekkîn” ve “el-Beled”⁴²⁴ gibi isimleri de vardır. Sûreyle ilgili olarak bir Hz. Peygamber Übey b. Kâ’b’a “Allah ‘Lemyekünü’l-lezîne keferü” (sûresini ve bir diğer rivayette Kur’an’ı)⁴²⁵ okumanı emretti” buyurmuş, o da, Allah tarafından adının anılmasından dolayı sevinmiş ve ağlamıştı.⁴²⁶

99. ez-Zelzele: Bu ismi, birinci ayetindeki “زلزلة” fiilinin aktif kipinden almıştır. “Zizal”, “İzâ zülzilet” ve “Zülzilet”⁴²⁷ şeklinde isimleri de vardır. ‘Abdullâh b. ‘Amr (ra), şöyle demiştir: Rasulü Allah’a bir adam gelip kendisine “câmi” bir sûre öğretmesini istemiş o da, “İzâ zülzileti’l-’erĥu” (sûresini) sonuna

414- Şehavî-Cemal, I, 38.

415- Suyutî-Tefsir, VI, 368.

416- Buhârî, “Bed’u’l-vaĥy” 3.

417- Zemahşerî-Tefsir, IV, 272; Zeylaî-Tahric, IV, 250.

418- Zemahşerî-Tefsir, IV, 273; Zeylaî-Tahric, 253.

419- Ahmed b. Hanbel-Müsned, I, 89, V, 269, VI, 227.

420- Muhammed Salim, I, III; Suyutî-İtkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 38. Hz. Aişe bu sûre için “Lemyekün” lafızını kullanmıştır. (bkz. Suyutî-Tefsir, VI, 377).

421- Suyutî-İtkan, I, 55.

422- Şehavî-Cemal, I, 38.

423- Suyutî-Tefsir, VI, 377.

424- AluŖî-Tefsir, XXX, 200.

425- Buhârî, “Tefsir” 4/25.

426- Müslim, “Fezâilü’ş-şâĥâbe” 122, “Müsâfirîn” 246.

427- Şehavî-Cemal, I, 38.

kadar okutmuştur.⁴²⁸ Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘İzâ zülzilet’ (sûresini) okursa Kur’an’ın yarısına, ‘Kul yâ eyyühe’l-kâfirün’ (sûresini) okursa Kur’an’ın ¼’üne, ‘Kul hüvallâhu ’eḫad’ okursa 1/3’üne denk (gelecek sevabı kazanmış) olur.”⁴²⁹

100. el-Âdiyât: İlk ayetinde geçen ve “cihad meydanında nefes nefese koşan atlar” anlamına gelen “العاديات” kelimesi, ismi. Tabiinden ‘Urvetü’bnü’z-Zübeyr’in, akşam namazında el-Âdiyât ve ve benzeri sûreleri okuduğu rivayet edilmiştir.⁴³⁰ Übey b. Kâ’b’in rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim el-Âdiyât Sûresi’ni okursa o kimseye on hasene yazılır”⁴³¹

101. el-Kâri’a: Kıyametin bir sıfatı olan ve ilk ayetinde geçen “القارعة” kelimesi, ismi. İbn ‘Asâkir, Yezîd er-Rekkâşî tarikiyle Enes’den o da Ebû Bekr’den (ra) rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Beni Hûd ve el-Vâkı’a, el-Kâri’a, el-Hâkka, ‘İze’ş-şemsu küvviret’ ve Se’ele Sâ’il ve benzeri sûreler ihtiyarlattı.”⁴³² Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim ‘el-Kâri’a Sûresi’ni okursa Allah o kimsenin kıyamet günü (sevap) tartılarını ağır tutar”⁴³³

102. et-Tekâşür: Birinci ayetteki “Dünyalıklarla böbürlenmek” anlamına gelen “التكاسر” kelimesi, ismi. “Elhâküm”⁴³⁴, “Elhâkümü’t-tekâşür”⁴³⁵ ve “el-Maḳbûre”⁴³⁶ diye de isimlendirilmiştir. ‘Abdullâh b. Şîḫḫîr (ra): “Rasulü Allah’ın yanına vardım ayakta veya oturarak namaz kılarak ‘Elhâkümü’t-tekaşür Sûresi’ni okuyordum.”⁴³⁷ İbn Ömer’in rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden biri her gün bin ayet okuyabilir mi?” “Kim her gün bin ayet okuyabilir ki”, denince, Rasulü Allah (s.a.v.) buyurdular ki: “Ama her bir kimse Elhâkümü’t-tekâşür (sûresini) okuyabilir”⁴³⁸

103. el-’Aşr: Bir çok anlamının yanında özellikle “Hz. Peygamber’n asrı” anlamına gelen ilk ayetteki “العصر” kelimesi, ismi. Ebû Huzeyfe (ra): “Rasulü Allah’ın ashâbı, ‘Ve’l-’aşr Sûresi’ni okumandan birbirinden ayrılmazlardı.”⁴³⁹ Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *Ve’l-’aşr Sûresi’*ni okursa Allah onu mağfiret eder ve kendisini de hakkı tavsiye eden, sabri tavsiye edenlerden sayar”⁴⁴⁰

104. el-Hümeze: Adını, “ayıplama, arkadan atma” anlamına gelen ve birinci ayette geçen “مزة” kelimesinden almıştır. “Veylün liküllü hümeze” olarak da

428- Eb Davud-Sünen, “Şehrü ramazân” 9.

429- Tirmizî-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’ân” 11.

430- Eb Davud-Sünen, “Şalât” 129.

431- Zemaḫşerî-Tefsir, IV, 279; Zeylai-Tahrir, IV, 267.

432- Alusî-Tefsir, X, 202.

433- Zemaḫşerî-Tefsir, IV, 280; Zeylai-Tahrir, IV, 273.

434- Şahavî-Cemal, I, 38.

435- Suyutî-Tefsir, VI, 386.

436- Elmalılı, IX, 397.

437- Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 24, 26, V, 363.

438- Beyhaki-Şuab, II, 496.

439- Beyhaki-Şuab, II, 496.

440- Zemaḫşerî-Tefsir, IV, 382; Zeylai-Tahrir, IV, 281.

söylenir.⁴⁴¹ Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Hümeze Süresi*’ni okursa Allah o kimseye on hasene verir”⁴⁴²

105. el-Fîl: İsmi, birinci ayetteki “fîl” kelimesinden almıştır. “el-Fîl Süresi” olarak hadiste de ismi geçen bu sûrenin⁴⁴³ “Elem tera keyfe fe‘ele rabbüke bi eşhâbi’l-fil” ve “Elemtera” şeklinde isimleri vardır.⁴⁴⁴ Übey b. Kâ‘b’ın rivayet ettiğine göre Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Fil Süresi*’ni okursa Allah onu hayatı boyunca *hasf* ve *mesh*’den korur”⁴⁴⁵

106. Kureys: İlk ayetinde “Kureys”ten bahsettiği için bu isim verilmiştir. Bu sûreye “Li ‘ilâfi kureys”⁴⁴⁶ de denir. Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim *Li ‘ilâfi kureys Süresi*’ni okursa Allah ona Kâbe’yi tavaf eden ve i’tikâfa girenlerin sayısınca (bunların kazandığı sevap kadar) sevap yazar”⁴⁴⁷

107. el-Mâ‘ûn: Adını “yardımlaşma” anlamına gelen ve genellikle sûreye hakim olan 7. ayetindeki “الماعون” kelimesinden almıştır. “ed-Dîn”, “Eraeyte”⁴⁴⁸, “Eraeyte’l-lezî yükezzibu” ve “et-Tekzîb”⁴⁴⁹ diye isimleri mevcuttur.

108. el-Kevşer: İlk ayetteki “Risâlet, Kur’an, şefaet..” gibi anlamlara gelen “الكوثر” kelimesi, ismi. Sûrenin, “İnnâ a‘şaynâke”⁴⁵⁰, “İnnâ ‘a‘şaynâke’l-kevşer”⁴⁵¹ ve “en-Nahr”⁴⁵² diye bir kaç ismi daha vardır. Ebû Ümâme, ‘Arş’ın hazinesinde bulunan sûrelerden birinin de “el-Kevşer Süresi” olduğunu rivayet ederken⁴⁵³ Rasulü Allah (s.a.v.) de şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Kevşer Süresi*’ni okursa Allah o kimseye cennet nehirlерiden içirir”⁴⁵⁴.

109. el-Kâfirûn: Adını ilk ayetindeki “Kâfirûn” kelimesinden alan sûrenin ismi hadiste “Kul yâ ‘eyyühe’l-kâfirûn”⁴⁵⁵ şeklinde geçer. “el-‘İbâde”⁴⁵⁶ de denir. İbn Ebî Hâtim, Zûrâretü’bnu Ebî Evfâ’dan yaptığı rivayete göre Sûre’ye “el-Muķaşķıķa” adı verilmiştir.⁴⁵⁷ Rasulü Allah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim *el-Kâfirûn Süresi*’ni okursa Kur’an’ın ¼’ünü okumuş gibi olur”⁴⁵⁸

441- Suyutî-Tefsir, VI, 394.

442- Zemahşerî-Tefsir, IV, 284; Zeylaî-Tahrir, IV, 285.

443- Şehavî-Cemal, I, 38; Kurtubî-Tefsir, XX, 200.

444- Suyutî-Tefsir, VI, 394.

445- Zemahşerî-Tefsir, IV, 286; Zeylaî-Tahrir, IV, 289.

446- Alusî-Tefsir, XXX, 238.

447- Zemahşerî-Tefsir, IV, 288; Zeylaî-Tahrir, IV, 293.

448- Şehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-İtkan, I, 55.

449- Alusî-Tefsir, XXX, 241.

450- Şehavî-Cemal, I, 38.

451- Suyutî-Tefsir, VI, 401.

452- Alusî-Tefsir, XXX, 244.

453- İbn Düreys-Fedail, s. 80. Bu hadis, merfu’ hükmündedir. (bkz. Alusî-Tefsir, XXX, 269).

454- Zemahşerî-Tefsir, IV, 291; Zeylaî-Tahrir, IV, 299.

455- Suyutî-Tefsir, VI, 404.

456- Şehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-İtkan, I, 55.

457- Suyutî-İtkan, I, 55.

458- Zemahşerî-Tefsir, IV, 293; Zeylaî-Tahrir, 322.

110. en-Naşr: İsmi, ilk ayette geçen “yardım ve zafer” anlamındaki “النصر” kelimesi. “İzâ câ’e naşrullâhi”⁴⁵⁹, “Naşrullâh”⁴⁶⁰ ve “İzâ câ’e”⁴⁶¹ diye de zikredilir. Rasulüllah’ın vefatını ima ettiği için İbn Mes’ûd bunun isminin “et-Tevdîf” olduğunu söylemiştir.⁴⁶² Enes’in riayet ettiğine göre Rasulüllah (s.a.v.), İzâ câ’e naşrullâhi ve'l-feth Süresi'nin Kur'an'ın ¼'üne denk olduğunu buyurmuşlardır.⁴⁶³

111. el-Mesed: İsmi, son ayetindeki “مسد” kelimesi. Sürenin yağın bir ismi de, “Tebbet”tir⁴⁶⁴ ve “Ebû Leheb”⁴⁶⁵ de denir. İbn ‘Abbâs’ın rivayet ettiğine göre “Tebbet yedâ ebî lehebin Süresi” Eb Leheb hakkında inmiştir.⁴⁶⁶ Nüzûl sebebini bildiren bu rivayetten de anlaşılacağı üzere, İbn ‘Abbâs, sûren’in ismini Rasulüllah dönemine bu şekilde kullanmıştır.

112. el-İhlâş: İsmi, “Kur'an'ın hülâsası ve halis tevhidi” ortaya koyan muhtevastan almıştır. İbn Ömer'den gelen bir rivayette el-İhlâş Süresi'nin Kur'an'ın 1/3'üne tekabül ettiği zikredilmiştir.⁴⁶⁷ Hadiste “Kul hüvallahü 'eḥad” olarak geçer (diğer bir rivayette, Allahu's-Şamed eki de vardır); Enes b. Mâlik (ra)'ın anlattığına göre, bir kişinin Rasulüllah'a gelip “Kul hüvallahü 'eḥad Süresi”ni çok sevdiğini söylemesi üzerine Rasulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlar: “Onu sevmen seni cennete dahil eder”⁴⁶⁸. Yine bu sûreye dinin esasını oluşturan tevhidi ihtiva ettiği için “el-Esâs” denmiştir.⁴⁶⁹ “et-Tevhîd”, “et-Tefrîd”, “et-Tecrîd”, “en-Necât”, “el-Velâyet”, “el-Mârif'e”, “el-Cemâ”, “en-Nisbe”, “eş-Şamed”, “el-Mu'avvize”, “el-Mânî'a”, “el-Muḥdar/el-Muḥdir”, “el-Müneffire”, “el-Berâ'e”, “el-Müzekkire”, “en-Nûr”, “el-İmân”⁴⁷⁰ İbn ‘Abbâs (ra) Resüllullah'ın (s.a.v.) vitir namazında “Kul hüvallahü 'eḥad”, “Kul yâ 'eyyühe'l-kâfirûn” ve “Sebbih 'isme rabbike'l-e'lâ” okuduğunu rivayet etmiştir.⁴⁷¹ Kâfirûn Süresi ile bu sûre, tevhid kelimesinin nefy ve ispatı noktasında anlam bakımından birbirine bağlı oldukları için kendilerine “İhlâseyin” ve “Muḫşişeteyn” dahi denir.⁴⁷² Câbir b. 'Abdillâh (ra) tavâf namazının iki rekâtında “ihlâş” surelerini yani, “Kul yâ 'eyyühe'l-kâfirûn” ve “Kul hüvellâhu eḥad”ı okuduğunu rivayet etmiştir.⁴⁷³

459- Suyutî-Tefsir, VI, 324.

460- Mukaddimetan, s. 10.

461- Alusî-Tefsir, XXX, 255.

462- Sehavî-Cemal, I, 38; Suyutî-İtkan, I, 55; Zemahşerî-Tefsir, IV, 295.

463- Tirmizî-Sünen, “Fezâilü'l-Kur'an” 10.

464-Suyutî-İtkan, I, 55; Sehavî-Cemal, I, 39.

465- Suyutî-Tefsir, VI, 408.

466- Müslim, “İmân” 355.

467- Kenz, I, 586.

468- Tirmizî-Sünen, “Fezâilü'l-Kur'an” 11.

469- Suyutî-İtkan, I, 55; Sehavî-Cemal, I, 39.

470- Alusî-Tefsir, XXX, 269.

471- Tirmizî-Sünen, “Vitr” 9.

472- Elmalîl, X, 58.

473- Tirmizî-Sünen, “Hac” 43.

113. el-Felağ: İsmi, birinci ayetteki “sabah” mânasına gelen “الفلق” kelimesi. Hadiste “Kul ’e’ûzu bi rabbi’l-felağ Süresi’nden daha eblağ bir sûre bulunmadığı rivayet edilmiştir.⁴⁷⁴

114. en-Nâs: İlk ayetteki “insanlar” mânasına gelen “الناس” kelimesi, ismi. Son iki sûreye “Mu’avvizeteyn”⁴⁷⁵, son üç sûreye ise “Mu’avvizât” denir. Bu iki sûre ümmetin icmaı ile Kur’an’dan sayılmıştır.⁴⁷⁶

Sûretu’l-ğal’ ve Sûretu’l-ğafd: Übey b. Kâ’b, Muşhaf’ına “sûretu’l-ğel’” ve “sûretu’l-ğafd” diye iki sûre daha eklemiştir ki bunlar yine ümmetin icmaı ile Kur’an sûrelerinden sayılmamaktadır.⁴⁷⁷ Übey b. Kâ’b’ın, bunları Muşhaf’ına almasının hikmetini açıklayan yorumcular, onun gayesinin bu iki “duayı”, unutmamak için ihtiyaden (hususî olarak özel Muşhaf’ına) aldığını zira Rasulüllah’ın bu iki dua ile “kunû” açtığını belirtmişlerdir.⁴⁷⁸ Öte yandan bu iki “Kunû du’ası”nın bazılarınca iki sûre zannedilmesi karşısında Nöldeke isimli müsteşrik bile, üslûp mukayesesi ve tahlili yaparak söz konusu “Kunû du’aları”nın Kur’an’dan sayılmayacağını ispat etmiştir.⁴⁷⁹

İmâm Muşhaf, on dört asırdan beri mülûmanların elinde, itirazsız olarak kabul edilmiştir. Bu büyük hakikate rağmen Hindistan’ın Bankipore kütüphanesinde bulunan apokrif (sahih olmayan) sûreleri ihtiva eden ve 1913 senesinde “*The Muslim World*” mecmuasında W. st. Clair Tisdall tarafından “Shif’ah additions to the Koran” adıyla İngilizceye tercüme edilen bir nüsha’da, 41 ayeti ihtiva eden “Sûretü’n-nûreyn” ve 7 ayeti kapsayan “Sûretü’l-velâye” isimli iki uydurma sûre vardır.⁴⁸⁰

Sonuç:

Kur’an’daki sûrelerin isimleri tevkiîdir ve hepsinin hadislerden (sahih ya da zayıf) delilleri ortaya çıkmıştır. Yalnız sûrelerin birden çok tevkiî veya içtihadî ismi mevcuttur. Buna göre 1, 9, 17, 70, 78 inci sûrelerin birden fazla tevkiî ismi varken

474- Neseî-Sünen, “İftitâh” 46, “İstifâze” I; Darimi-Sünen, “Fezâilü’l-Kur’an” 25; Ahmed b. Hanbel-Müsned, IV, 155, 159.

475- Suyutî-Itkan, I, 55; Şehavî-Cemal, I, 39.

476- Şehavî-Cemal, I, 39.

477- Şehavî-Cemal, I, 39.

478- Mukaddimetan, s. 75.

479- Yıldırım, Suat, s. 162-63; Nöldeke, s. 47-48.

480- Cerrahoğlu, s. 77. Not: Neseî alimlerinin önde gelenlerinden Hacı Mirza Hüseyin b. Muhammed et-Takiyy en-Nürî et-Tabresî, 1813 yılında Hz. Ali’ye ait olduğu söylenen kabrin başında “Faşlü’l-ğitâb fi tahrîf-i kitâb-i rabbi’l-erbâb” (Rabler rabbinin kitabının tahrif edildiğini ispat konusunda kesin söz) adlı bir eser yazmıştır. (Muhiddin el-Habib, “İslam Mezheb ve Fırkalarının Birbirine Yaklaştırılması Konusu”, çev. M. Hayri Kırbaçoğlu, AÜİFD. c. 30, yıl: 1988, sayfa: 293). Bu kişinin Kur’an’da noksanlık olduğuna (!) dair ileri sürdüğü delillerden biri Velâyet Süresi adını verdiği sûreyi zikretmesidir. Sözde bu sûre mezkûr müellifin “Faşlü’l-ğitâb” adlı eserinde ve Muhsin el-Keşmirî’nin “Debistân-i mezâhib” adlı Farsça eserinde mevcuttur. Bugün İmamiye Şiâsi’nin elinde bulunan Kur’an, Ehl-i Sünnet’in elinde bulunan Kur’an’dan farklı değildir. İddialar hep nazari olarak kalmıştır. Şîî müfessir Tabresî’nin (548/1153) de dediği gibi bugün mevcut Kur’an Resulüllah’ın (s.a.v.) devrinde cem’ ve telif edilmiş Kur’an’dan başkası değildir. (Tabresî, I, 84).

bunların dışında kalan sûrelerin birer tevķîfi ismi vardır. En fazla içtihadî ismi bulunan sûreler, “Mülk” ve “Yâ-sîn” gibi faziletine dair en fazla hadis rivayet edilen sûrelerin olduğu da dikkat çekmektedir. Bu sûrelere verilen içtihadî isimlerin sahabe veya tabiin tarafından verildiği tahmin edilmektedir. Bir kısmının ise, müslümanların kolaylık olsun diye “Hatim başı” vs. verdikleri isimlerdir. Tevķîfi isimlerinin kayda geçiriliş tarihi ise, müsteşriklerin savunduğu gibi Hicrî ikinci asırdan sonra ortaya çıkmamış, bilakis İmam Muşhaf’ın tertibi ile eş zamanlıdır.

Tablo:

Bu tabloda tevkiî olarak kabul ettiğimiz Hz. Osman (ra) dönemindeki İmâm Muşşaf'taki -sıra ile- sûre isimleri, hadislerde ifade edilen sûre isimleri (Resulüllah başlığı altında verilenler), sûrelerin içtihadî isimleri ve sûrelerin lakapları mevcuttur.

Osman Mush.	Rasulüllah (s.a.v.)	İçtihadî isimleri	Lakapları
el-Fâtiha	Elhamdülillâh, Fâtihatü'l-Kitâb, Kur'ânü'l-'Azîm es-Seb'u'l-Meşânî, el-Ümmü'l-Kur'ân.	ed-Du'â, Elhamdülillâhi rabbi'l-'âlemîn, el-Esâs, el-Fâtiha, el-Hamd, el-Hamdü'l-Kısrâ, el-Hamdü'l-Ülâ, el-Kâfiye, el-Kenz, el-Münacât, en-Nür, er-Rakiye/er-Rukye, eş-Şalât, eş-Şükür, eş-Şifâ, eş-Şâfiye, el-Ta'limü'l-mes'ele, et-Tefvîz, el-Ülâ, Ümmü'l-Kitâb, el-Vâfiye.	
el-Bakara	el-Bakara, Sinâmu'l-Kur'ân	Baş Elif-Lâm-Mîm, Büyük Elif-Lâm-Mîm, Elif-Lâm-Mîm, Füşâtu'l-Kur'ân, Hatim başı, el-Kürsi.	Firkânî min tayrin, Gamâmetân, Gâbâbetân, Gayâyeta n, Hizkân, Sevdâvân, Zülletân, ez-Zehrâ.
Âl-i 'İmrân	Âl-i 'İmrân	el-Emân, el-İstîfâr, el-Kenz, el-Ma'iyye, el-Mücâdele, Taybe.	ez-Zehrâ
en-Nisâ	en-Nisâ		
el-Mâide	el-Mâide	el-Munkize, el-'Ukûd, el-'Ukûd bi'l-'Ukûd.	
el-En'âm	el-En'âm	el-Hücece	Nevâcib-i Kur'ân
el-A'râf	el-'A'râf	Elif-Lâm-Mîm-Sâd, Mikât, Mişâk.	el-Karîne
el-Enfâl	el-Enfâl	el-Bedr	el-Karîne
et-Tevbe	el-Berâ'e, el-Müba'gire	El-Ahzâb, el-Belhûs, el-Fâdiha, el-Hâfire, el-Kadîme, el-Mahzûme, el-Mu'abbire, el-Muhtziyye, el-Mukaşşâ, el-Müdemdîme, el-Müşire, el-Münakkişâ, el-Münekkire, el-Müttekile, el-Müşerride, el-Münekkile, el-Müttekilime, et-Tevbe.	
Yûnus		Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
Hûd	Hûd	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
Yûsuf	Yûsuf	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
er-Ra'd	er-Ra'd	Elif-Lâm-Mîm-Râ	Zevâtü'r-râ'
İbrâhîm	İbrâhîm	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
el-Hicr	el-Hicr	Elif-Lâm-Râ	Zevâtü'r-râ'
en-Nahl	en-Nahl	en-Ni'am	
el-İsrâ	Benü İsrâil	Sübhân	
el-Kehf	el-Kehf	Aşhâbü'l-Kehf, el-Hâile'	
Meryem	Meryem, Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sâd,		
Tâ-Hâ	Tâ-Hâ	el-Kelîm, Mûsâ	
el-Enbiyâ	el-Enbiyâ	İkterabet, ez-Zikr	
el-Hac	el-Hac		
el-Mü'minûn	el-Mü'minûn	Kad 'eflaha, Kad 'eflaha'l-mü'minûn	
en-Nür	en-Nür		
el-Fukân		Tebâreke'l-lezî nezzele'l-Furkâne	
eş-Şurâ		el-Câmî'a, Tâ-Sîn-Mîm eş-Şurâ, Tâ-Sîn, el-Câmî'a	Tavâsîm
en-Neml	Neml/Süleymân	Tâ-Sîn, Tâ-Sîn Süleymân	Tavâsîm
el-Kaşş	Tâ-Sîn-Mîm el-Kaşş	Tâ-Sîn-Mîm	Tavâsîm
el-'Ankebût		Elif-Lâm-Mîm 'e hasibe'n-nâsu	
er-Rûm		Elif-Lâm-Mîm	
Lokmân	Lokmân		
es-Secde	Elif-Lâm-Mîm es-Secde, es-Secde	Elif-Lâm-Mîm, el-Medâci', el-Münciye, Secde-Lokmân.	
el-Ahzâb			
Sebe'	Sebe'	el-Melike, Sebe' el-Melike.	
Fâtır	el-Melâike	el-Hamdülillâhi fâtır	
Yâ-Sîn	Yâ-Sîn, Kalbu'l-	el-'Azîme, ed-Dâif'a, el-Mu'imme, Müdafa'â-	

	Kur'an	i Kâziye, el-Müdâfi'a, Yâ-Sin ve'l-Kur'an.	
eş-Şâffât	eş-Şâffât		
Şâd	Şâd	Dâvûd, Şâd ve'l-Kur'an.	
ez-Zümer	ez-Zümer	el-Güref, Tenzil ez-Zümer	
Gâfir	el-Mü'min	Hâ-Mîm el-Mü'min, et-Tavl.	Havâmîm, Zevâtu'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
Fuşşilet	es-Secde	el-Evkât, Hâmîm es-Secde, Hâ-Mîm, el-Meşâbih.	Havâmîm, Zevâtu'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
eş-Şûrâ	Hâ-Mîm-'Ayn-Sin-Kâf	'Ayn-Sin-Kâf	Havâmîm, Zevâtu'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
ez-Zuhruf		Hâ-Mîm ez-Zuhruf, Hâ-Mîm.	Havâmîm, Zevâtu'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
ed-Duĥân	Hâ-Mîm ed-Duĥân		Havâmîm, Zevâtu'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
el-Caşiye	Hâ-Mîm el-Caşiye	ed-Dehr, Hâ-Mîm, Hâ-Mîm eş-eşerî'a, eş-Şerî'a.	Havâmîm, Zevâtu'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
el-Aĥkâf	el-Aĥkâf	Hâ-Mîm el-Aĥkâf, Hâ-Mîm.	Havâmîm, Zevâtu'l-havâmîm, Âl-i Hâmîm.
Muĥammed		el-Kıtâl, Ve'l-lezîme keferû.	
el-Feth	el-Feth	İnnâ feteĥnâleke	
el-Hucurât			
Kâf	Kâf, Kâf ve'l-kur'ânî'l-mecîd, Kâf ve'l-kur'ân	el-Bâsikât	
ez-Zâriyât	ez-Zâriyât		
et-Tûr	et-Tûr		
en-Necm	Ve'n-necm	Ve'n-necmi izâ hevâ	
el-Kamer	İkterabeti's-sâ'atu, İkterabeti's-sâ'atu ve 'inşakka'l-kamer	el-Mubeyyiĥa	
er-Rahmân	'Arđstü'l-Kur'an, er-Rahmân.		
el-Vâkı'a	el-Vâkı'a		
el-Ĥadîd	el-Ĥadîd		el-Müsebbihât
el-Mücâdele	el-Mücâdele	Kad semî'a, Zihâr	
el-Ĥaşr	el-Ĥaşr	Benî Nadîr	el-Müsebbihât
el-Mümtahane	el-Mümtahane	el-İmtihân, el-Mevedde	
eş-Şaff		el-Havâriyyûn, el-Hivâr, 'İsâ.	el-Müsebbihât
el-Cumu'a	el-Cumu'a		el-Müsebbihât
el-Münâfikûn			
et-Teĥâbûn	et-Teĥâbûn		el-Müsebbihât
et-Talâĥ		en-Nisâ'u'l-Kusvâ, Yâ 'eyyuhe'n-nebiyyü 'izâ tallaktumu'n-nisâ'e	
et-Taĥrîm	et-Taĥrîm	Limetuĥarrimu, Mutaharrim, en-Nebî	
el-Mülk	el-Mânî'a, el-Münciye, Tebâreke'l-Jezî bi yedihî'l-mülk.	el-Mennâ'a, el-Münâfi'a, el-Mücâdile, Tebâreke'l-mülk, el-Vâkı'a, el-Vâkıye,	
el-Kalem	el-Kalem, Nûn.	Nûn ve'l-kalem	
el-Ĥâkka	el-Ĥâkka		
el-Me'âric	Se'ele, Se'ele Sâ'il.	el-Mevâkı', el-Vâkı'.	
Nûĥ	Nûĥ	İnnâ 'erselnâ nûĥen	
el-Cin	el-Cin	Kul Ūhiye, el-Vahy.	
el-Müzzeĥmil		Yâ 'eyyuhe'l-müzzeĥmil	
el-Müddeĥşir	el-Müddeĥşir	Yâ 'eyyuhe'l-müddeĥşir	
el-Kiyâme	Lâ 'uksimu bi yevmi'l-kiyâme	Lâ 'uksimu	

el-İnsân	Hel 'etâ	ed-Debr, el-Ebrâr, el-Emşac, Hel 'etâ 'ale'l-insânî	
el-Mürselât	el-Mürselât, Ve'l-mürselâti 'urfen	el-'Urf	
en-Nebe'	'Amme, 'Amme yetesâ'elîn	el-Mu'şirât, el-Tesâ'ül.	
'Abese	'Abese	el-A'mâ, 'Abese ve tevellâ, eş-Şâhha, es-Sefere.	
et-Tekvîr	İzâ's-şemsu küvviret	Küvviret	
el-İnfîfâr	İzâ's-semâ'u'n-fe'arat	el-Münfa'arat	
el-Müjaffîfîn	el-Müjaffîfîn	et-Ta'fîf, Veylün li'l-müjaffîfîn	
el-İnşikâk	İzâ's-semâ'u'n-şakkat	İnşakkat	
el-Burûc	es-Semâ'i zâti'l-burûc	Ve's-semâ'i zâti'l-burûc	
el-Târik	es-Semâ'i et-târik	Ve's-semâ'i ve't-Târik	
el-A'lâ		Sebbih, Sebbih 'isme rabbike'l-a'lâ	el-Müsebbihât
el-Ğâşiye	Hel 'etâke, Hel 'etâke hadîsu'l-ğâşiye		
el-Fecr	el-Fecr	Ve'l-fecr, Ve'l-fecri ve leyâlin 'aşr	
el-Beled	Lâ 'uqsimu bi hâze'l-beled		
eş-Şems	Ve's-şemsi ve duhâhâ	Ve's-şemsi	
el-Leyl	Ve'l-leyli izâ yegşâ	Ve'l-leyl	
ed-duhâ	Ve'd-duhâ		
Elemneşrah	Elemneşraheke	eş-Şerh, İnşirâh.	
et-Tîn	et-Tîni ve'z-zeytûn	Ve't-tîn	
el-'Alâk	el-'Alâk	İkra', İkra' bi 'ismirabbik, et-Kalem.	
el-Kâdr	el-Kâdr, Innâ enzelnâhu fi leyeti'l-kâdr.	Innâ 'enzelnâhu	
el-Beyyine	Lemyekkûn, Lemyküni'l-lezîne keferû.	el-Beled, el-Beyyine, Ehl-i Kitâb, el-İnfikâk, el-Kayyime, el-Kıyâme, el-Münfekkîn.	
ez-Zelzele	İzâ zülzilet, İzâ zülzileti'l-erdu.	ez-Zilzâl, Zülzilet.	
el-'Âdiyât	el-'Âdiyât		
el-Kâri'a	el-Kâri'a		
et-Tekâşür	Elhâkümü't-tekâşür	Elhâküm	
el-Aşr	Ve'l-'aşr		
el-Hümeze	el-Hümeze	Veylün li külli hümeze	
el-Fil	el-Fil	Elemtera, Elemtera keyfe fe'ele rabbüke.	
Kureys	Li ilâfi kureys		
el-Mâ'ûn		ed-Dîn, Eraçte, Eraçtellezl yükzzibu.	
el-Kevşer	el-Kevşer	Innâ 'e'şaynâke, Innâ 'e'şaynâke'l-kevşer, en-Nahr.	
el-Kâfirûn	el-Kâfirûn	el-'İbâde, Kul yâ 'eyyühe'l-kâfirûn, el-Muşkâşşa.	İhlâşeyn, Muavvizât, Muşkâşiketan
en-Naşr	İzâ câ'e naşrullâhi ve'l-fetih	İzâ câ'e naşrullâhi, İzâ câ'e, Naşrullâh, et-Tevdi.	
el-Mesed		Ebü Leheb, Tebbet yedâ ebî lehebin ve tebbe, Tebbet.	
el-İhlâş	Kul hüvallahü 'ehad, Kul hüvellâhu 'ehad Allâhu's-Samed.	el-Berâ'e, el-Cemâl, el-Esâs, el-İmân, en-Necât, el-Ma'rife, en-Nisbe, el-Mâni'a, el-Mu'avvize, el-Muğdar/el-Muğdir, el-Müneffire, el-Müzekkire, en-Nür, eş-Samed, et-Tevhid, et-Tefrid, et-Tecrid, el-Velâyet.	İhlâşeyn, Mu'avvizeyn/Mu'avvizetan, Mu'avvizât, el-Muşkâşiketan,
el-Felağ	Kul 'e'üzü bi rabbi'l-felağ		Mu'avvizeyn/Mu'avvizetan, Muavvizât
en-Nâs			Mu'avvizeyn/Mu'avvizetan, Muavvizât

BİBLİYOGRAFYA

- Abdürrezzak-
Musannef Eb Bekr 'Abdürrezzâk b. Hemmâm es-Şan'ânî (h. 211), *el-Muşannef*, I-XI, tah. Habibu'r-Rahman, Yeri yok.
- Alûsî-Tefsir Eb's-Şenâ' Şihabuddîn Maĥmûd el-Âlûsî (1270/1853), *Rûhu'l-Ma'ânî ff Tefsiri'l-Ķu'ânî'l-'azîm ve's-seb'u'l-meşânî*, I-XXX, Daru'l-Ihya, Beyrut, tarihi yok.
- Ahmed b.
Hanbel-
Müsned Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî (h. 246), *Müsned*, I-VI.
- Aynî Bedreddîn Ebû Muĥammed Maĥmûd b. Aĥmed el-'Aynî (h. 855), *'Umdetül-Ķâri Şerĥu Şaĥîhi'l-Buĥârî*, I-XXII, Daru'l-fikr, yeri yok.
- Beyhakî-Sünen Ebû Bekr Aĥmed İbnü'l-Hüseyn b. 'Alî el-Beyhakî (h.458), *Kitâbü's-süneni'l-Ķübrâ*, I-VIII, Mektebetü'l-maarif, Beyrut, tarih yok.
- Beyhakî-Şuab Aĥmed b. Hüseyn b. 'Alî Ebû Bekr (292/905), *Şu'abü'l-İmân*, I-VIII, Daru'l-kütübi'l-ilmiye, tah. Eb Hacir, Birinci Baskı, Beyrut 1990.
- Buharî Ebû 'Abdillâh Muĥammed b. İsmâ'îl, *el-Câmi'ü's-Şaĥîh*, I-VIII, Mısır, t. yok.
- Buharî-Tarih Ebû 'Abdillâh Muĥammed b. İsmâ'îl, *Kitâbü't-Târîhi'l-kebfîr*, I-XI, Daru'l-fikr, yeri yok.
- Câ'fer Taban Câ'fer Tâbân, *"Tertib-i sûre háy-i Ķur'an"*, Keyhân-ı Endişe, Sayı: 47 (1372/1993), Kum, sayfa: 128-134. (Dergi)
- Cerrahoĝlu-
Usul İsmail Cerrahoĝlu, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Beşinci Baskı, Ankara 1985.
- Darekutnî 'Alî b. Ömer ed-DâreĶutnî (385/995), *Sünenü'd-DâreĶutnî*, I-IV, tah. Seyyid Abdullah, Daru'l-mehasin, Kahire, yeri yok.
- Darimî-Sünen Ebû 'Abdillâh b. er-Raĥmân b. el-Fazl b. Behrâm ed-Dârimî (255/868), *Sünenü'd-Dârimî*, I-II, Matbaatu'l-itidal, Şam 1931.
- Deylemî-
Firdevs Ebû Şücâ' Şîreveyh b. Şehredâr b. Şîreveyh ed-Deylemî (h.509), *el-Firdevs bi me'şûri'l-ĥiĥâb*, I-V, tah. Zaĝlul, Daru'l-kütübi'l-ilmiye, Birinci Baskı, Beyrut 1986.
- Divanu'l-
Hansa Ĥansâ' bintu Ĥizâm b. Ĥâlid el-Enşârî (25/645), *Divanü'l-Ĥansâ'*, Daru sadır, Beyrut, tarihi yok.
- Divanu'n-
Nabiĝa en-Nâbiĝa ez-Zübyânî (ö. M.S 64), *Divanu'n-Nâbiĝa*, Daru'l-kitab, Birinci Baskı, Beyrut 1991.
- Eb Davud-
Sunen Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî (275/88), *Sünen*, I-IV, Mektebetü'l-İslâmî, İstanbul, ts.
- Elmalılı Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, X, Azim-Zaman (sadeleştirenler: İsmâil Karaçam ve diĝerleri), Zehraveyn, İstanbul, tarihi yok.
- Heysemî-
Zevaid Nûreddin 'Alî b. Ebî Bekr el-Heysemî (h.807), *Mecma'ü'z-zevaid ve menba'ü'l-fefâid*, I-X, Daru'l-kütübi'l-ilmiye, Beyrut 1988.
- Hakim-
Müstedrek Ebû 'Abdillâh el-Ĥâkim en-Nisâbürf, *el-Mustedrek 'ale's-Şaĥîĥeyn*, I-IV, Daru'l-Baz, Mekke, tarihi yok.
- Heddâd Muĥammed b. 'Alî b. Ĥalef el-Hüseynî el-Mâlikî el-Ezherî (el-Haddâd), *el-Kevâkibu'd-dürriyye*, Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır h. 1344.
- İbn Ebî Davud Ebû Bekr 'Abdullah b. Ebî Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî (h. 316), *Kitâbu'l-meşâĥif*, tah. Arthur Jeffery, et-Tab'atü'r-Rahmaniye, Birinci Baskı, Mısır 1936.

- İbn Ebî Şeybe-
Musannef 'Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî (h. 235), *el-Muşannef fi'l-ahâdîs ve'l-âsâr*, I-VIII, tah. Said Muhammed, Birinci Baskı, Darü'l-fikr, Beyrut 1989.
- İbn Dureys-
Fedail Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Eyyüb b. eđ-dureys el-Becelî (h. 294), *Fezâilü'l-Kur'an vemâ ünzile mine'l-Kur'âni bi Mekketi vemâ ünzile bi Medineti*, tah. Gazvetu Bedr, Darü'l-fikr, Birinci Baskı, Dimaşk 1987.
- İbn Esir-
Nihaye Mecdüddîn el-Mübârek b. Muhammed el-Cezerî İbn Eşîr (h. 606), *en-Nihâye fi garîbi'l-hadîs ve'l-eser*, I-V, Darü'l-fikr, tah. Tahir Ahmed er-Razî, Beyrut, tarihi yok.
- İbn Hacer-
Tehzîb Eb'l-Fazl Ahmed b. 'Alî İbnu'l-Hacer el-Askalânî (h. 852), *Tehzîbü't-tehzîb*, I-XII, Daru sadır, Birinci Baskı, Haydarabad h. 1327.
- İbn Hibban-
Duafa Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtîm et-Temîmî el-Büstî (h. 354), *Kitâbü'l-mecrûhîn mine'l-muhaddîşîn ve'z-zu'âfâ ve'l-metrûkîn*, I-III, tah. Mamud İbrahim, Daru'l-vâ'y, Birinci Baskı, Haleb, tarihi yok.
- İbn Nedim-
Fihrist Eb'l-Ferec Muhammed b. Ebî Ya'kûb İshâk el-Verrâk en-Nedîm el-Bağdâdî (h. 388?), *el-Fihrist li'b-ni Nedîm*, Darü'l-maarif, Beyrut, tarihi yok.
- İbn Kesir-
Tefsir Eb'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâ'il b. 'Ömer b. Keşîr (h. 774), *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*, I-VIII, tah. Muhammed Ahmed Aşur vd., Daru Kahraman, İstanbul, tarihi yok.
- İbn Mansur-
Sünen Sa'îd b. Manşûr (h.227), *Sünenü Sa'îd b. Manşûr*, I-V, tah. Said b. Abdillâh b. Abdilaziz, Darü'l-Hümejdî, Birinci Baskı, Riyad 1993.
- İbn Mace-
Sünen Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni (h. 275), *Sünenü İbn Mâce*, I-II, tah. Muhammed Fuad Abdulbaki, el-Mektebetü'l-ilmîye, Beyrut, tarihi yok.
- İbn Teymiye-
Fetava Taqîyyüddîn Ahmed b. 'Abdulhâlim İbn Teymiyye (728/1327), *Macmu'atu Fetâvâ (Muḳaddimetu't-tefsîr)*, Suudi krallığı yayımı.
- İbnu'l-Cevzî-
Funun Eb'l-Ferec 'Abdurrahmân b. Cevzî (h.597), *Fünûnü'l-efnân fi 'uyûni 'ulûmi'l-Kur'an*, tah. Hasan Ziyatüddîn 'İtr, Darü'l-beşairu'l-İslamiye, Birinci Baskı, Beyrut 1987.
- Karaçam İsmail Karaçam, *Kur'na-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kıraati*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. yay., İkinci Baskı, İstanbul 1995.
- Kenz 'Alâaddin 'Alî el-Müttakî b. Hüsâmüddîn el-Hindî (h. 975), *Kenzü'l-'ummâ fi süneni'l-aqvâli ve'l-ef'âl*, I-XVI, Müessesetü'r-risale, Beyrut 1993.
- Kurtubî-Tefsir Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Enşârî el-Ḳurtûbî (h.671), *el-Câmi' li' ahkâmi'l-Kur'an*, I-XX, Daru'l-kütübi'l-ilmîye, Birinci Baskı, Beyrut 1988.
- Malik-Muvatta Mâlik b. Enes (197/795), *el-Muvatta'*, I-II, Daru'l-hadis, Kahire, tarihi yok.
- Mubarekfûrî Eb'l-Ülâ Muhammed 'Abdurrahmân İbnü 'Abdirrahmân el-Mubarekfûrî (h.1353), *Tuhfetu'l-ahvezi bi şerh-i Câmi'i't-Tirmîzî*, I-X, Darü'l-kütübi'l-ilmîye, Birinci Baskı, Beyrut 1990.
- Muhammed Salim Muhammed Sâlim Muḳâşşîn, *fi rihâbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, I-I, Mektebetü'l-Küliyyati'l-İlahiyyat, Kahire 1980.
- Mukaddimetan Arthur Jeffery, *Muḳaddimetân fi 'ulûmi'l-Kur'an (Muḳaddimetu kitabi'l-mebâni ve Muḳaddimetu İbn 'Atîyye)*, Arthur J. neşri, Mektebetü'l-Hancî, Mısır 1954.
- Müslim Eb'l-Hüseyn Müslîm b. Haccâc, *el-Câmi'u's-şâhiḥ*, I-V, tah. Muhammed Fuad Abdulbaki, Mısır 1956.
- Neseî-Sünen Ebû 'Abdirrahmân b. Şu'ayb (303/915), *Sünenü Neseî*, I-IV, Daru'l-ihya, Beyrut, tarihi yok.
- Nöldeke Theodor Nöldeke-Friedrich Schawally, *Kur'an Tarihi*, çev: Muammer

- Sencer, İlke Yay. Yer yok., 1970.
- Sehavî-Cemal** 'Alî b. Muhammed eş-Şahâvî (h.643), *Cemâlu'l-kurrâ'*, I-II, tah. Ali Hüseyin el-Bevvab, Mektebetu tûras, Birinci Baskı, Kahire 1978.
- Sofuoğlu** Mehmet Sofuoğlu, *Tefsire Giriş*, Çağrı yay., İstanbul 1981.
- Suyûtî-İtkan** Celâleddîn 'Abdurrahmân es-Suyûtî (911/1505), *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Ḳur'ân*, I-I, Şirketu Mektebe, Üçüncü Baskı, Mısır 1951.
- Suyûtî-Tefsir** Celâleddîn 'Abdurrahmân es-Suyûtî (911/1505), *ed-Dürrü'l-menşûr fi 't-tefsîr bi'l-me'sûr*, I-VI, Neşreden: Muhammed Emin, Beyrut, tarih yok.
- Suyûtî-Tertib** Celâluddîn 'Abdurrahmân es-Suyûtî, *Tertîbu süveri'l-Ḳur'ân*, tah. Seyyid Cümeylî, Birinci Baskı, Beyrut 1986.
- Tabâtabâf-Mîzan** Muhammed Hüseyin et-Ṭabâtabâfî, *el-Mîzân fi tefsiri'l-Ḳur'ân*, Nûr: Mu'cemu'l-Elfaz li'l-Kur'an ve'l-Kütübî'r-rivaye, Merkez-i tahkikat-i kompütür-i ulûmi'l-İslâmî (CD), 1997.
- Taberanî-Mu'cem** Eb'l-Ḳâsım Süleymân b. Ahmed et-Ṭabanî (h. 360), *el-Mu'cemu'l-kebir*, I-XXC, tah. Hamdî, Mektebetü İbn Teymiye, Kahire, tarih yok.
- Taberî-Tefsir** Ebû Câ'fer Muhammed b. Cerîr et-Ṭaberî (310/922), *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîl-i âyi'l-Ḳur'ân*, I-XXX, Şirketu Mektebe, Üçüncü Baskı, Mısır 1968.
- Tahir el-Cezairî** Tâhir el-Cezâirî ed-Dimaşkî (h. 1338), *el-Beyân li ba'zi'l-mebâhişi el-muta'alliki bi'l-Ḳur'ân*, Mektebetu'l-matbuat, Beyrut h. 1412.
- Tehânevî** Muhammed 'Alî b. 'Alî et-Tehânevî (1158/1745), *Kitâbu Keşşâfi ışî l-lâhâtî'l-fünûn*, I-II, tah. A. SRENGER, M.D.,. Karaman Yayınları (F. CARBERY BENGAL MILITARY ORPHAN PRESS, CALCUTA 1854'den ofset), İstanbul 1984.
- Tirmizî-Sünen** Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *es-Sünen*, I-VI, İstanbul 1981.
- Watt-Kur'an'a Giriş** W. Montgomery Watt, *Kur'an'a Giriş*, (asıl adı, Bell's Introduction to the Qur'an), çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yay., Ankara 1998.
- Yıldırım, Suat** Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Kerîm ve Kur'an İlimlerine Giriş*, Ensar Neşriyat, İkinci Baskı, İstanbul 1984.
- Zemaşerî-Tefsir** Eb'l-Ḳâsım Cârullâh Maḥmûd b. Ömer ez-Zemaşerî (h.538), *el-Keşşâf 'an Haḳâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-eḳâvil fi Vücûhi't-te'vîl*, I-IV, Şirketü Mektebe, yeri yok.
- Zerkanî-Menahil** Muhammed 'Abdül'azîm ez-Zerkanî, *Menâhilü'l-'irfân*, I-II, Daru'l-ihya, Kahire, tarihi yok.
- Zerkeşi-Burhan** Muhammed b. 'Abdillâh ez-Zerkeşi (794/1392), *el-Bürhân fi 'ulûmi'l-Ḳur'ân*, I-IV, Daru'l-ihya, tah. Muhammed Eb'l-Fadl İbrahim, Birinci Baskı, 1957, y. yok.
- Zeylaî-Tahric** Ebû Muhammed 'Abdillâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylaî (h.762), *Tahrîcu'l-aḳâdiş ve'l-âşâr el-vâki'ati fi tefsiri'l-keşşâf*, I-IV, Daru İbn Huzeyme, Birinci Baskı, Riyad h. 1414.